

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**VLOGA DRUGEGA STEBRA
V SISTEMU POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA**

Ljubljana, maj 2004

NATAŠA PECMAN

IZJAVA

Študentka Nataša Pecman izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Vlada Dimovskega in skladno s prvim odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, maj 2004

Nataša Pecman

KAZALO

UVOD	1
1. SISTEMI SOCIALNE VARNOSTI	4
1.1. Pojem socialne varnosti in socialnih izdatkov.....	4
1.2. Sistemi socialne varnosti.....	5
1.2.1. Bismarckov model.....	6
1.2.2. Beveridgov model.....	6
1.2.3. Skandinavski model	7
1.3. Model sistema pokojninskega zavarovanja.....	7
1.3.1. Model treh stebrov.....	7
1.3.2. Umestitev drugega stebra v sistem pokojninskega zavarovanja	10
1.3.2.1. Sistemi financiranja pokojninskega zavarovanja	11
1.3.2.2. Oblike pokojninskih načrtov	13
1.3.2.3. Izvajalci dodatnega pokojninskega zavarovanja.....	14
1.3.2.4. Vidik obveznosti pristopa	15
1.3.2.5. Davčni vidik naložbenih pokojninskih zavarovanj.....	16
1.3.3. Interakcija med tremi stebri sistema pokojninskega zavarovanja.....	17
1.4. Poklicna pokojninska zavarovanja v Evropski skupnosti.....	18
2. SISTEMI POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA V IZBRANIH DRŽAVAH	20
2.1. Sistem pokojninskega zavarovanja v Švici	20
2.1.1. Javni pokojninski sistem.....	20
2.1.1.1. Krog zavarovancev	21
2.1.1.2. Pravice iz zavarovanja	21
2.1.1.3. Financiranje pravic iz javnega zavarovanja in obseg sredstev.....	22
2.1.2. Drugi steber sistema pokojninskega zavarovanja – poklicno pokojninsko zavarovanje	24
2.1.2.1. Obseg kritja in pravice zavarovancev	25
2.1.2.2. Oblike in značilnosti pokojninskih načrtov	26
2.1.2.3. Zakonski okviri in nadzor	27
2.1.2.4. Struktura drugega stebra	29
2.1.2.5. Naložbena politika in donosnost pokojninskih skladov.....	30
2.1.3. Tretji steber sistema pokojninskega zavarovanja	32
2.1.3.1. Struktura tretjega stebra	32
2.1.3.2. Kritje, prispevki in davčna obravnava	32
2.1.3.3. Delovanje tretjega stebra	33
2.2. Sistem pokojninskega zavarovanja v Nemčiji.....	33
2.2.1. Sistem socialne varnosti za starost.....	33
2.2.2. Zakonska pokojninska zavarovanja	34
2.2.2.1. Zakonska pokojninska zavarovanja za delavce in uslužbence	35
2.2.2.2. Starostno varstvo javnih uslužbencev	37
2.2.2.3. Sistemi poklicnega pokojninskega zavarovanja za člane nekaterih poklicnih zbornic.....	37
2.2.2.4. Pokojninska zavarovanja rudarjev in starostno zavarovanje kmetov	37
2.2.3. Dodatna pokojninska zavarovanja	38
2.2.3.1. Značilnosti sistema	38
2.2.3.2. Oblike poklicnih pokojninskih zavarovanj	39

2.2.3.3.	Dodatno zavarovanje za zaposlene v javnem sektorju.....	42
2.2.4.	Tretji steber – individualno varčevanje.....	42
2.3.	Sistem pokojninskega zavarovanja v Veliki Britaniji	42
2.3.1.	Prvi steber sistema pokojninskega zavarovanja	43
2.3.1.1.	Osnovna državna pokojnina	44
2.3.1.2.	Dodatni državni pokojninski načrt	45
2.3.1.3.	Sekundarna državna pokojnina	45
2.3.2.	Drugi steber - poklicni pokojninski načrti.....	45
2.3.2.1.	Poklicni pokojninski načrti, izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta.....	47
2.3.2.2.	Samostojni poklicni pokojninski načrti, ki niso izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta	47
2.3.3.	Osebni pokojninski načrti	48
2.4.	Sistem pokojninskega zavarovanja na Švedskem	49
2.4.1.	Starostno pokojninsko zavarovanje.....	49
2.4.1.1.	Upravičenci in financiranje sistema.....	50
2.4.1.2.	Pravice iz zavarovanja	50
2.4.1.3.	Zajamčene pokojnine	51
2.4.2.	Poklicna pokojninska zavarovanja	51
2.4.2.1.	Oblike poklicnih pokojninskih zavarovanj.....	52
2.4.3.	Osebna pokojninska zavarovanja	53
2.5.	Sistem pokojninskega zavarovanja na Madžarskem	54
2.5.1.	Javni pokojninski sistem.....	55
2.5.1.1.	Zavarovanci in financiranje	55
2.5.1.2.	Pridobitev in obseg pravic.....	56
2.5.2.	Obvezni individualni pokojninski načrti.....	56
2.5.2.1.	Prehod na nov sistem in njegovo financiranje	56
2.5.2.2.	Delovanje drugega stebra.....	57
2.5.2.3.	Obseg pravic.....	58
2.5.3.	Prostovoljni pokojninski načrti	59
3.	POKOJNINSKO ZAVAROVANJE V SLOVENIJI.....	60
3.1.	Razvoj pokojninskega zavarovanja	61
3.2.	Razvoj in ureditev pokojninskega zavarovanja po letu 1990	62
3.2.1.	Prvi Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju v Sloveniji.....	62
3.2.2.	Obdobje pokojninske reforme	64
3.2.3.	Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja	64
3.3.	Model pokojninskega zavarovanja v Sloveniji.....	66
3.3.1.	Obvezno pokojninsko zavarovanje.....	67
3.3.1.1.	Zavarovanci obveznega pokojninskega zavarovanja	67
3.3.1.2.	Financiranje.....	67
3.3.1.3.	Pridobitev in obseg pravic.....	68
3.3.2.	Dodatno pokojninsko zavarovanje	69
3.3.3.	Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje	69
3.3.3.1.	Krog zavarovancev in financiranje obveznega dodatnega zavarovanja.....	69
3.3.3.2.	Pravice iz obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja	70
3.3.4.	Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje	71
3.3.4.1.	Pokojninski načrti	72

3.3.4.2.	Izvajalci pokojninskega načrta in vključitev v zavarovanje	73
3.3.4.3.	Davčne olajšave.....	76
3.3.5.	Individualne oblike varčevanja za starost.....	77
3.4.	Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje v Sloveniji po letu 2000..	78
3.4.1.	Spremembe zakonodaje	78
3.4.2.	Razmere na področju prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja.....	79
3.4.3.	Primerjava z obravnavnimi državami	81
3.4.4.	Pričakovane smeri razvoja v prihodnosti.....	83
ZAKLJUČEK	.....	86
LITERATURA	.....	90
VIRI	.....	95
SLOVAR	.....	97

UVOD

Spremenjene demografske in ekonomske razmere so v večini razvitih držav konec prejšnjega stoletja zahtevale korenite posege v sisteme pokojninskih zavarovanj, saj je razmerje med upravičenci do pokojnin in aktivnim prebivalstvom začelo naraščati preko sprejemljivih stopenj. Reforme obstoječih pokojninskih sistemov so tako postale neizbežne, v podobni situaciji pa se je v devetdesetih letih znašla tudi Slovenija. Uvajanje reforme pokojninskega sistema v Sloveniji se pokriva z obdobjem tranzicije oziroma spreminjanjem ekonomskega in političnega sistema, kar je predstavljalo še dodatni element, ki je gotovo vplival na sam potek reforme. Novi zakon, ki je postavil temelje novega pokojninskega sistema je bil po dolgotrajnem napovedovanju in usklajevanju sprejet konec leta 1999 ter začel veljati v začetku leta 2000.

Novi zakon je posegel na področje obveznega pokojninskega zavarovanja, hkrati pa je na novo uredil izvajanje dodatnega pokojninskega zavarovanja. Pogoji za pridobitev pokojnine iz obveznega zavarovanja so se z novim zakonom zaostriili, saj je bila uvedena višja upokojitvena starost, znižala se je pokojninska osnova, uvedeni pa so bili tudi bonusi in malusi v primerih neizpolnjevanja pogojev upokojitvene starosti in pokojninske dobe. Novi zakon pa je vzpostavil tudi formalno-pravne podlage za dve različni vrsti dodatnih pokojninskih zavarovanj, in sicer sta to obvezno dodatno in prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Pokojnine, ki jih bodo zavarovanci pridobili iz novih oblik zavarovanj, naj bi nadomestile zožen obseg pravic iz naslova obveznega zavarovanja.

V teoriji je model celotnega pokojninskega sistema obravnavan kot sistem, ki ga sestavljajo trije osnovni podsistemi, imenovani tudi stebri (Stanovnik, 1998, str. 144). Prvi steber je splošni javni sistem, kar pomeni, da se financira s prispevki oziroma davki, odvisno od ureditve v posamezni državi. V večini držav v Evropi so ti sistemi zasnovani na načelu sprotne prispevnega kritja, kar pomeni, da se prispevki zavarovancev sproti in neposredno namenjajo za izplačilo pokojnin. Drugi steber sestavljajo različne poklicne sheme, ki vključujejo predvsem zaposlene, vplačevanje pa je lahko obvezno za vse zaposlene. V praksi se srečujemo z obema oblikama financiranja, in sicer gre najpogosteje za naložbena zavarovanja, možno pa je tudi financiranje na podlagi sistema sprotne prispevnega kritja. Tretji steber predstavljajo različne oblike prostovoljnega individualnega pokojninskega zavarovanja v oblikah, ki jih ponujajo finančne institucije, kot na primer zavarovalnice ali pokojninski skladi.

V Sloveniji je sistem pokojninskega zavarovanja do uveljavitve Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju konec leta 1999 temeljil izključno na

javnem pokojninskem sistemu, osnovanem na načelu sprotnega prispevnega kritja. Z uveljavitvijo novega zakona pa je bil uveden večstebni sistem, katerega srečamo tudi v večini razvitih držav. Dodatno pokojninsko zavarovanje vključuje dve obliki zavarovanj, pri čemer je obvezno namenjeno izključno zaposlenim, ki opravljajo posebna težka in zdravju škodljiva dela ter dela, ki jih po določeni starosti ni moč uspešno opravljati, prostovoljno pa se lahko zavarujejo vsi, ki so že zavarovanci obveznega pokojninskega zavarovanja. Dodatno pokojninsko zavarovanje predstavlja drugi steber slovenskega pokojninskega sistema, ki pa se razlikuje od oblik, kot jih poznajo v večini razvitih držav. Z vidika definicije Svetovne banke namreč drugi steber pokojninskega sistema predstavljajo dodatna pokojninska zavarovanja obveznega značaja, splošno pa v drugi steber uvrščamo predvsem poklicna pokojninska zavarovanja, za katera je značilno, da so kolektivnega značaja ter da del ali celotno premijo prispevajo delodajalci.

Namen magistrskega dela je prikazati delovanje pokojninskih sistemov s poudarkom na vlogi in delovanju drugega stebra, tako z vidika financiranja kot z vidika obsega pravic. Seznanitev z različnimi modeli iz drugih evropskih držav in analiza delovanja teh sistemov bo služila za primerjavo in oceno slovenskega modela pokojninskega sistema oziroma njegovega drugega stebra. Na osnovi teh ugotovitev pa bodo predstavljene možne spremembe, ki jih lahko pričakujemo v prihodnosti na tem področju.

Osnovni cilj magistrskega dela je prikazati vlogo drugega stebra v sistemu pokojninskega zavarovanja. V ta namen je potrebno najprej prikazati vlogo drugega stebra z vidika teoretičnih spoznanj s področja ureditve pokojninskih sistemov, predvsem z opredelitvijo elementov, ki ga definirajo. Proučitev pokojninskih sistemov različnih evropskih držav omogoča seznanitev z delovanjem sistemov v stvarnosti. Da bi lahko prikazala vlogo drugega stebra v slovenskem sistemu pa je bilo potrebno najprej izdelati model sistema pokojninskega zavarovanja v Sloveniji, za oceno njegove vloge v dosedanjem razvoju pa bodo prikazani rezultati pokojninske reforme na tem področju.

Magistrsko delo temelji na uporabi več znanstvenih metod proučevanja. Izhodišče dela predstavlja preučitev literature domačih in tujih avtorjev s področja teorije pokojninskih sistemov, in sicer z uporabo metode kompilacije, ki je uporabljena zlasti pri podajanju in povzemanju ugotovitev različnih avtorjev s tega področja. Metoda deskripcije, ki obsega postopek splošnega opisovanja in opredelitve pojavov, ter metoda analize sta uporabljeni pri študiji petih primerov pokojninskih sistemov v različnih evropskih državah. V nadaljevanju je izdelan model veljavne pokojninskega sistema v Sloveniji, z uporabo komparativne metode pa je izvedena primerjava s sistemi prej obravnavanih držav in s spoznanji iz teorije.

S pomočjo metode sinteze so združena posamezna spoznanja in ugotovitve, ki predstavljajo podlago za oceno nadaljnjega razvoja dodatnih pokojninskih zavarovanj v Sloveniji.

Pri proučevanju primernosti uvedenega sistema in primerjavi z drugimi državami je potrebno opozoriti na omejitve, ki izhajajo iz izbora posameznih držav, saj njihovi modeli niso nujno tudi najboljši. Njihov izbor je temeljil na stopnji razvitosti pokojninskega sistema v državi oziroma njihovi primerljivosti s Slovenijo.

Magistrsko delo je sestavljeno iz treh poglavij. V prvem poglavju so predstavljena teoretična spoznanja s področja socialne varnosti s poudarkom na ureditvi pokojninskega sistema ter znotraj le-tega predvsem delovanje drugega stebra. Delovanje drugega pokojninskega stebra je opredeljeno s posameznimi elementi, ki ga oblikujejo, pri čemer se osredotočam na mehanizme financiranja, oblike pokojninskih načrtov, izvajalce dodatnega pokojninskega zavarovanja, prostovoljnost oziroma obveznost pristopa in na obravnavo z davčnega vidika.

Drugo poglavje prikazuje sisteme v petih izbranih evropskih državah. V analizi je tako najprej predstavljena Švica kot država, ki ima po mnenju mnogih strokovnjakov najbolj razvit večsteborni pokojninski sistem. Sledi Nemčija kot predstavnica Bismarckovega modela socialne varnosti, kamor uvrščamo tudi Slovenijo, ter Velika Britanija kot tipična predstavnica Beveridgeovega modela socialne varnosti. V nadaljevanju sta predstavljena še švedski model kot primer skandinavskega sistema ter pokojninski sistem na Madžarskem, v državi, ki je bila, podobno kot Slovenija, v začetku devetdesetih soočena s prehodom v nov ekonomski sistem, hkrati pa je bila izvedena tudi pokojninska reforma.

V tretjem poglavju je naprej kratko prikazan razvoj pokojninskega zavarovanja v Sloveniji, osrednji del tega poglavja pa je namenjen predstavitvi slovenskega pokojninskega modela s poudarkom na prostovoljnem pokojninskem zavarovanju. V nadaljevanju tretjega poglavja so prikazane spremembe zakonodaje na področju prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja po sprejemu temeljnega zakona iz leta 1999, trenutno stanje na trgu ter možne usmeritve v prihodnosti. V zaključku magistrskega dela so podane temeljne ugotovitve.

1. SISTEMI SOCIALNE VARNOSTI

1.1. Pojem socialne varnosti in socialnih izdatkov

Pojmi socialna varnost, socialno zavarovanje, socialno varstvo in socialna zaščita se uporabljajo za sisteme, v katerih so posameznikom zagotovljene pravice do različnih dajatev bodisi v obliki denarja bodisi v naravi. Sistemi socialne varnosti in pravice v teh sistemih obsegajo pravice zaposlenih oseb in drugih oseb, ki opravljajo pridobitveno dejavnost do nadomestila plače ali dohodka in do pokojnine v primeru začasne ali trajne nezmožnosti za delo ali zaradi povečanja stroškov v primeru zdravljenja in v primeru preživljanja otrok. V smislu mednarodne pravne uporabe pojma socialne varnosti pa ni mogoče tolmačiti, da ta pojem pokriva tudi pravice iz sistema socialnih pomoči (Bubnov-Škobrne, 2002, str. 32).

Socialne varnosti naj bi bil deležen vsak član družbe oziroma vsak državljan, ki ima svoj demografski in ekonomski položaj ter je opredeljen s svojimi societalnimi in socialnimi značilnostmi ter konec koncev tudi s svojim imenom in priimkom (Kidrič, 1996, str. 12). V Sloveniji je pravica do socialne varnosti zagotovljena z ustavo, saj je v njenem 50. členu opredeljeno, da imajo državljani pod pogoji, določenimi z zakonom, pravico do socialne varnosti, država pa ureja obvezno zdravstveno, pokojninsko, invalidsko in drugo socialno zavarovanje ter skrbi za njihovo delovanje.

S pojmom socialni izdatki opredeljujemo javne izdatke namenjene za izobraževanje, zdravstveno zaščito, stanovanjsko oskrbo, pokojnine, nadomestila za brezposelnost ter druge oblike dohodkovnih nadomestil in socialnih storitev (Stanovnik, 1998, str. 131). V kolikor iz te definicije izključimo javne izdatke za izobraževanje in javne izdatke za stanovanjsko oskrbo v obliki objektnih subvencij definiramo pojem izdatkov za socialno zaščito, z nadaljnjim oženjem pojma pa dobimo tako imenovane izdatke za socialno varnost.

Po definiciji Svetovne organizacije za delo (Social security: A new consensus, 2001) obsegajo izdatki za socialno varnost sredstva namenjena za zdravstveno zaščito in družinske dodatke ter sredstva za zagotavljanje dohodka zavarovancem oziroma upravičencem v primerih bolezni, nezaposlenosti, starosti, invalidnosti, poškodbe na delu, materinstva ali izgube osebe, ki preživlja družinske člane.

Sisteme socialne varnosti določi zakonodajna oblast oziroma država, ki posega na to področje zaradi posebnega družbenega pomena, ki ga imajo dobrine socialne

varnosti. Po eni strani njihova potrošnja povzroča pozitivne zunanje učinke in bi v primeru, če bi odločitev prepustili posamezniku, bila le-ta manjša od družbeno zaželene, po drugi strani pa je zanje značilno, da si družba ne želi prevelikih razlik pri njihovi potrošnji oziroma oskrbi z njimi (Stanovnik, 1998, str. 131).

V evropskih državah, še posebej v članicah Evropske skupnosti, je značilen tradicionalno velik delež bruto domačega proizvoda, ki se namenja za socialne izdatke. Tako se ta delež giblje med 35 % za države na severu ter okrog 20 % za južneje ležeče države in Irsko (Busse et al., 2000, str. 8).

1.2. Sistemi socialne varnosti

Temelj za delovanje sistemov socialne varnosti predstavlja zakonodaja, s katero so določene individualne pravice posameznika, hkrati pa tudi obveznosti javnega, poljavnega ali avtonomnega organa, ki upravlja sistem. Temeljni cilji sistemov socialne varnosti so predvsem v tem, da nudijo preventivno in kurativno zdravstveno zaščito, nadomeščajo dohodek posameznika v primeru neprostoVOLjne delne ali popolne izgube dohodka, ter da nudijo dodatni dohodek osebam, ki imajo družinske obveznosti (Rupnik, 1995, str. 69).

Financiranje sistemov socialne varnosti je mogoče preko prispevkov, davkov oziroma s kombinacijo teh dveh oblik financiranja. Zbiranje sredstev za financiranje sistemov socialne varnosti preko zbiranja prispevkov je značilno predvsem za države kontinentalne Evrope, vendar pa sistemov, ki bi se financirali izključno samo s prispevki, v praksi ne najdemo. Tako se najpogosteje srečujemo s sistemi, ki svoje blagajne polnijo z obema oblikama financiranja. Kombinirana oblika financiranja je tako najpogostejša oblika, ki se pojavlja, saj so tudi sistemi, ki se financirajo izključno z davki, redki, med državami članicami OECD (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj) sta to le Avstralija in Nova Zelandija.

V skladu s klasifikacijo Esping-Andersena¹ lahko sisteme socialne varnosti razvrstimo v tri osnovne modele, ki ustrezajo trem osnovnim tipom države blaginje, in sicer so to: Bismarckov model, Beveridgov model in skandinavski model.

---

¹ Esping-Andersen G.: The three worlds of welfare capitalism. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990.

1.2.1. Bismarckov model

Nemški kancler Otto Bismarck predstavlja duhovnega vodjo socialnega zavarovanja, ki ga je uvedel v Nemčiji konec devetnajstega stoletja. Bismarck je tako leta 1889 uvedel prvi pokojninski sistem, kar je vzpodbudilo tudi preostale evropske države, da so sledile nemškemu modelu in se odločile za uvedbo bolj ali manj podobnih sistemov (Orenstein, 2001, str. 7).

Za države, ki so prevzele Bismarckov model, je značilno, da država v sam sistem posega v skromnem obsegu, po drugi strani pa je obseg pravic iz sistema socialne varnosti relativno visok. Takšni sistemi se financirajo pretežno s prispevki, obseg pravic pa je odvisen od višine preteklih dohodkov posameznika. V takšnem modelu socialne varnosti je obseg pravic, ki bi se zagotavljale z dohodkovnim in premoženjskim preizkusom, zelo skromen. V to skupino uvrščamo tudi Slovenijo, saj so prispevki delodajalcev in zaposlenih poglavitni finančni vir socialnega zavarovanja, hkrati pa je obseg pravic relativno visok.

1.2.2. Beveridgov model

Beveridgov model, znan tudi kot liberalni model, prevladuje predvsem v Veliki Britaniji, elemente tega modela pa najdemo tudi v Belgiji in v nekaterih mediteranskih državah.

Model izhaja iz leta 1942, ko je bilo predstavljeno Beveridgovo poročilo. Prvo izmed dveh glavnih priporočil poročila je bilo administrativne narave in je priporočalo združevanje vseh vrst socialnega zavarovanja z namenom zagotavljanja boljših storitev za zavarovance ter racionalizacije poslovanja. Drugo priporočilo pa se je nanašalo na vsebino samega zavarovanja, saj je bilo z njim predvideno, da mora biti zavarovanje zagotovljeno vsem, vendar v višini, ki zadošča za pokrivanje osnovnih potreb (Blake, 1995, str. 11).

Glavni vir financiranja sistema predstavljajo davki, vendar pa je celotni sistem skromno zasnovan. Sistem socialnega varstva ima skromen obseg prispevkov ter zelo skromen obseg pravic, pri čemer se pretežni del le-teh zagotavlja z dohodkovnim in premoženjskim preizkusom.

Prispevki za pokojninsko zavarovanje se plačujejo v absolutnem znesku, torej ne kot odstotek od plače, zdravstvena oskrba pa je univerzalna ter v celoti financirana z davki (Stanovnik, 1998, str. 139).

1.2.3. Skandinavski model

Skandinavski model zaznamuje visok obseg državnega intervencionizma, glavni vir financiranja pa predstavljajo davki, medtem ko prispevki delodajalcev oziroma delojemalcev tvorijo le manjši del prihodkov takšnega sistema.

Obseg pravic upravičencev v teh sistemih je sorazmerno visok, večina pravic iz sistema pa je univerzalna, kar pomeni, da krog upravičencev zajema praviloma vse prebivalce, ne glede na premoženjsko stanje posameznika (Bubnov-Škoberne, 1992, str. VII).

Tabela 1: Modeli socialne varnosti in klasifikacija izbranih držav

Model socialne varnosti	Bismarckov model	Beveridgov model	Skandinavski model
Model glede na ideološko izhodišče	Konservativni model	Liberalni model	Socialno-demokratski model
Financiranje sistema	Prispevki od dohodka	Davki	Davki / Prispevki
Temelj za obseg pravic	Pretekli dohodki	Dohodkovni preizkus	Univerzalne pravice
Države	Nemčija Slovenija Avstrija Madžarska	Velika Britanija ZDA Kanada Švica	Švedska Nizozemska Danska

Vir: Van Voorhis, 2002.

1.3. Model sistema pokojninskega zavarovanja

1.3.1. Model treh stebrov

Splošni model sistema pokojninskega zavarovanja sestavljajo trije podsistemi, imenovani tudi stebri. Prvi steber ali splošni javni steber predstavlja del sistema socialne varnosti, ki se odvisno od sistema socialne varnosti financira z davki oziroma prispevki. V skoraj vseh evropskih državah so javni pokojninski sistemi osnovani na načelu sprotnega prispevnega kritja, kar pomeni, da se prispevki zavarovancev sproti in neposredno namenjajo izplačilu pokojnin. Gre za tako imenovano medgeneracijsko pogodbo, ko sedanja aktivna populacija plačuje pokojnine sedanji upokojeni generaciji.

Javni pokojninski sistemi so se različno razvijali po posameznih državah, odvisno od ekonomskega stanja in socialne ureditve v določeni državi in njihovih političnih usmeritev. Sistemi se med seboj razlikujejo po ciljnih, krogu upravičencev, vrsti in višini dajatev ter po načinu financiranju. V sklopu prvega stebra se lahko pojavijo

tudi dodatni pokojninski sistemi, ki jih zaradi obveznosti vključevanja in njihove medgeneracijske solidarnosti smatramo kot del javnega sistema.

Glede na pomen določnega sistema za večino prebivalstva lahko ureditve po posameznih državah uvrstimo v tri glavne sisteme, in sicer so to sistem enotne nacionalne pokojnine, sistem pokojnin odmerjenih na podlagi preteklih dohodkov ter mešani sistem, ki je značilen za države z dvostopenjskim javnim sistemom.

Tabela 2: Klasifikacija javnih pokojninskih sistemov v državah članicah OECD

	Osnovna shema	Mešana shema	Zaposlitvena shema
Pogoji za pokojnino/ izračun pokojnine	Leta bivanja v državi		Leta zaposlitve/pretekli dohodki
Oblika pokojnine	Enotna	Dvodelna	Vezana na prejšnje dohodke
Viri financiranja	Splošni davčni prihodki	Splošni davčni prihodki ter prispevki	Predvsem ali izključno prihodki
Administracija	Javna	Javna in poljavna	Predvsem poljavna
Države	Avstralija Nova Zelandija Islandija	Finska Nizozemska Švedska Švica Velika Britanija	Francija Nemčija Avstrija

Vir: Stanovnik, 1996, str. 45.

V drugi steber pokojninskega zavarovanja uvrščamo tiste oblike, ki se po svojih lastnostih umeščajo med prvi steber, ki temelji na javnem obveznem zavarovanju, in tretji steber, ki temelji na prostovoljni posameznikovi odločitvi, da bo varčeval za svojo starost. Sestavljajo ga različne poklicne sheme, v katere so vključeni predvsem zaposleni. Sheme so oblikovane na različnih ravneh, in sicer na ravni podjetja, skupine podjetij, panog ali lahko tudi celotnega gospodarstva (Stanovnik, 1996, str. 46). Financiranje takšne oblike lahko temelji na sprotnem prispevnem kritju (v tem primeru ga uvrščamo lahko tudi v prvi steber) ali pa poteka preko naložbenih skladov.

V terminologiji Svetovne banke je termin drugi steber namenjen za obvezno obliko dodatnega naložbenega pokojninskega zavarovanja. V evropskem merilu pa z drugim stebrom označujemo dodatne pokojninske načrte, ki so ponavadi kolektivnega značaja in vsebujejo določene pravne obveznosti, ki se nanašajo tudi na delodajalce (Stanovnik, 2002, str. 63).

Drugi steber pridobiva v ekonomijah razvitih držav vse večjo in pomembnejšo vlogo. Sredstva javnega pokojninskega sistema so zaradi vedno večjega števila starejšega prebivalstva omejena, s tem pa so omejeni tudi dohodki iz prvega

stebra. Glede na to, da varčevanje za starost ne more biti v celoti prepuščeno posameznikom in njihovi odločitvi, da samostojno varčujejo v okviru tretjega stebra, je vloga drugega stebra tako vedno večja.

Obstoj nezaupanja v posameznika, da bo varčeval za starost, je tako eden izmed pomembnejših razlogov za oblikovanje drugega pokojninskega stebra (Gollier, 2001, str. 249). Na ta način se posameznikom prepreči prevelika tekoča potrošnja kljub relativno višjim dohodkom zaposlenih. Obveznost delodajalca do svojih zaposlenih oziroma odgovornost za njih predstavlja naslednji razlog za uvedbo drugega stebra, takšen način pa predstavlja tudi eno od oblike plače zaposlenim, in sicer v posebnem kasnejšem oziroma odloženem plačilu. Pri razlogih za uvedbo drugega stebra pa je potrebno omeniti tudi dejstvo, da v primeru, ko delodajalci in zaposleni nastopajo skupaj, s tem pridobijo možnost doseganja višjih donosov in zmanjševanja finančnih tveganj.

Tretji steber pokojninskega sistema predstavljajo različne oblike prostovoljnega individualnega pokojninskega zavarovanja. Izvajalci teh oblik zavarovanj so finančne institucije, predvsem zavarovalnice, pokojninski skladi in banke. Vključevanje v te oblike zavarovanj je prostovoljne narave in v celoti odvisno do posameznikove odločitve, da bo varčeval za starost.

Pokojninski sistem sestavljen iz treh stebrov lahko državi s takim sistemom prinaša določene prednosti (Rust, 2002, str. 3). Predvsem ji omogoča lažje odločanje o tem, katera skupina prebivalcev naj pridobi oziroma izgubi preko prerazdelitve, ki se izvaja v prvem stebru, tako med generacijami kot znotraj generacije. V takšni obliki sistema pokojninskega zavarovanja obstoji možnost vzpostavitve povezanosti med plačanimi prispevki in prejemki v obveznem drugem stebru. Z vidika kapitalskega trga je pomembno povečanje dolgoročnega varčevanja ter s tem možnost širitve kapitalskega trga in njegove rasti preko sredstev zbranih v drugem stebru. Kombinacija javnega in privatnega upravljanja, političnega in tržnega oblikovanja pokojninskih prejemkov ter širša paleta možnosti vlaganja sredstev v vrednostne papirje omogoča večjo razpršitev rizika. Pomembna pa je tudi ločitev sistema od političnih pritiskov.

Strokovnjaki Svetovne banke v svoji študijah² priporočajo pokojninski sistem sestavljen iz treh stebrov, kot je prikazano na spodnji sliki.

---

² Na področju pokojninskega zavarovanja je Svetovna banka leta 1994 izdala študijo z naslovom *Averting the Old Age Crisis*, v kateri je opozorila na problematiko pokojninskih sistemov zaradi spremenjenih demografskih razmer ter podala usmeritve za pokojninske reforme (James, 1996, str. 3).

Slika 1: Stebri sistema pokojninskega zavarovanja

Vir: James, 1996, str. 46

1.3.2. Umestitev drugega stebra v sistem pokojninskega zavarovanja

Drugi steber dobiva vse večjo vlogo kot dodatna oblika zavarovanja, ki zavzema prostor med prvim stebrom, ki temelji na kolektivnem in obveznem pristopu ter vzajemnosti med zavarovanci, ter tretjim stebrom, ki je v celoti prepuščen posamezniku in njegovi odločitvi o morebitnem dodatnem varčevanju za starost. Na ta način posameznik lahko doseže večjo socialno varnost v obliki, ki dopolnjujejo prvi in tretji steber (Gollier, 2001, str. 249).

Po drugi strani pa je med prvim javnim stebrom in drugim težko potegniti ločnico, predvsem zaradi tega, ker v oblikovanje in delovanje drugega stebra pogosto posega država. Vloga države je pri pokojninskih načrtih, ki se oblikujejo v sklopu drugega stebra, nasploh zelo pomembna in je ravno zaradi tega velikokrat težko potegniti mejo med javnim in privatnim zavarovanjem. Država namreč postavlja zakonodajne okvire za delovanje pokojninskih skladov znotraj drugega stebra, hkrati pa z različnimi davčnimi instrumenti neposredno spodbuja razvoj poklicnih shem. Nekateri avtorji (Stanovnik, 1996, str. 46) tako priporočajo, da se drugi in tretji steber opredelita kot dodatne oziroma dopolnile pokojninske sheme. V tem primeru bi sistem ločili na osnovne in dopolnile sheme, s čimer se izognemo problematiki ločitve drugega stebra od prvega.

V stvarnosti so se zaradi različnih zgodovinskih predpostavk sistemi razvijali v različne inačice, tako da čiste ločnice ne moremo potegniti. V nadaljevanju so

opredeljeni posamezni elementi, ki definirajo oblikovanje in delovanje drugega stebra.

1.3.2.1. Sistemi financiranja pokojninskega zavarovanja

Financiranje pokojninskega sistema lahko temelji na treh modelih (Cvetko, 1992, str. 35). Prvi model predstavlja sistem naložbenega kritja, v katerem so osnova za priznanje pravic premije, ki jih je zavarovanec vplačal v preteklosti (naložbeni sistem). Drugi model je sistem sprotnega prispevnega kritja, pri katerem aktivna generacija vplačuje prispevke za tiste, ki so že uživalci pravic. Iz kombinacije teh dveh modelov pa izhaja tretji model, imenovani tudi kombinirani sistem.

Vsak sistem ima svoje prednosti in slabosti, v splošnem pa velja, da je najbolj ustrezna kombinacija obeh sistemov, in sicer tako, da prvi steber temelji na principu sprotnega prispevnega kritja, medtem ko preostala dva temeljita na sistemu naložbenega kritja. V preteklosti je v nekaterih državah tudi drugi steber temeljil na sprotnem prispevnem kritju, danes pa obstaja težnja k oblikovanju naložbenih oblik pokojninskih zavarovanj v sklopu drugega stebra.

Prednost naložbenega sistema (Izhodišča za reformo sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1996, str. 98) je predvsem v tem, da pospešuje gospodarsko rast, saj praviloma spodbuja dolgoročno varčevanje prebivalstva, tako zbrana sredstva pa predstavljajo vir za naložbe. Takšna oblika varčevanja je pomembna predvsem v državah, kjer je stopnja varčevanja relativno nizka.

Naložbeni sistem omogoča tudi večjo stroškovno učinkovitost sistema, ki je odvisna od pričakovanega razmerja med vsoto stopnje rasti realnih plač in stopnje rasti zaposlenih na eni strani in od realne obrestne mere na drugi strani³. Ker je glede na trenutno gospodarsko situacijo ter pričakovana gibanja v prihodnosti mogoče pričakovati, da bo donosnost investiciji večja od vsote pričakovane rasti zaposlenih in realne rasti plač, omogoča naložbeni sistem večjo stroškovno učinkovitost.

Z naložbeno obliko financiranja se zmanjšuje politično tveganje, saj so sistemi poklicnih pokojninskih zavarovanj in decentralizirani sistemi osebnih pokojninskih računov bistveno bolj odporni na politične pritiske po zviševanju pokojnin oziroma širjenju kroga zavarovancev.

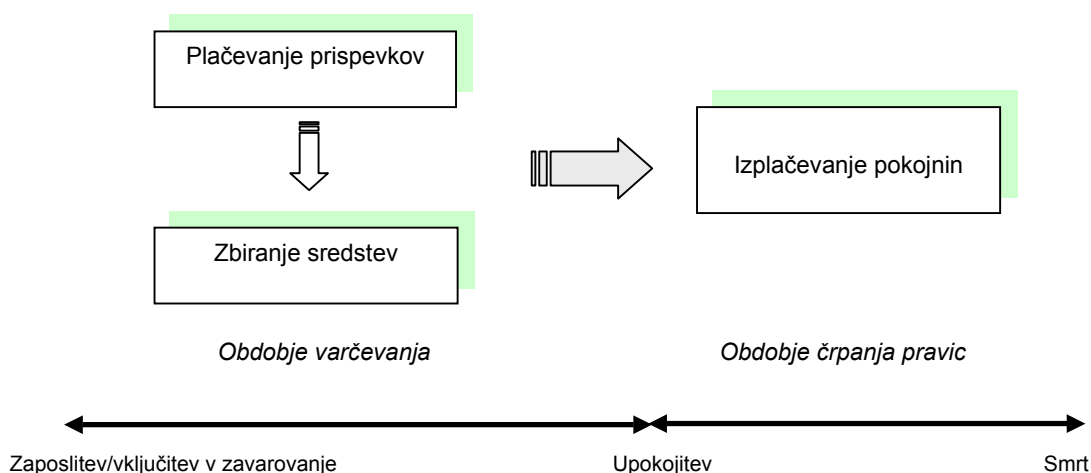
³ Pri določeni ciljni nadomestitveni stopnji je višina prispevne stopnje odvisna od stopnje rasti realnih plač in stopnje rasti zaposlenih v sistemu s sprotnim prispevnim kritjem in od realne obrestne mere pri naložbenem sistemu (Izhodišča za reformo, 1996, str. 98).

Neodvisnost od demografskih gibanj je ena izmed pomembnejših prednosti naložbenega sistema, sploh pa v času, ko spremenjene demografske razmere predstavljajo poglobiten razlog za spremembe sistemov sprotnega prispevnega kritja v razvitih državah. Naložbeni sistem je po drugi strani neobčutljiv na demografske spremembe, saj se premije posameznika zbirajo na njegovem osebnem računu.

Takšen način financiranja podpirajo tudi v okviru Svetovne banke, ker se je izkazalo, da so bile v preteklosti, predvsem v začetku oblikovanja sistemov s sprotnim prispevnim kritjem, obljubljene previsoke pokojnine (James, 1996, str. 5). Predvsem so bili v izračunih napačno predvideni stroški, ki pa so z leti postajali vse večji, saj so izredno hitro naraščali in predstavljali vedno večjo obremenitev. Naložbeni princip že od začetka jasno razkriva velikost stroškov, hkrati pa so tudi obljubljene višine pokojnin realnejše. Naložbeni način financiranja tudi onemogoča prelivanje sredstev med generacijami od mlajših k starejšim, za razliko od sistemov s sprotnim prispevnim kritjem, kjer je takšno prelivanje avtomatično že s samo vzpostavitvijo sistema. Prednost naložbenega načina financiranja je tudi v tem, da se vzpostavi dolgoročno varčevanje prebivalstva, zbrana sredstva s pripadajočimi donosi pa predstavljajo vir za izplačilo pokojnin v prihodnosti.

Pri naložbeni obliki pokojninskega zavarovanja lahko čas od vključitve v dodatno pokojninsko zavarovanje pa do upokojitve razdelimo na dve obdobji. Prvo obdobje imenujem obdobje varčevanja, prične pa se z zaposlitvijo posameznika oziroma pristopom v zavarovanje in traja do upokojitve zavarovanca oziroma prenehanja zavarovanja. Temu obdobju sledi obdobje črpanja pravic, ko posameznik prejema sredstva, ki jih je privarčeval v prejšnjem obdobju. Spodnja slika ponazarja zgornjo opredelitev.

Slika 2: Shema naložbenega financiranja pokojninskega zavarovanja

Vir: Gollier, 2001, str. 250.

1.3.2.2. Oblike pokojninskih načrtov

Temelj dodatnih pokojninskih zavarovanj, ki delujejo na naložbenem načinu financiranja, predstavljajo pokojninski načrti. Glede na njihove lastnosti razlikujemo dve glavni obliki, in sicer so to pokojninski načrti z določenimi pravicami in pokojninski načrti z določenimi prispevki.

V pokojninskih načrtih z določenimi pravicami so vnaprej opredeljene višine prejemkov, ki jih bo posameznik prejemal po upokojitvi, prispevki pa niso vnaprej znani. Nasprotno so pri pokojninskih načrtih z določenimi prispevki v začetku opredeljeni zneski vplačil oziroma višine premij, medtem ko višina izplačanih prejemkov predstavlja neznan element.

V svetu vse večji pomen pridobivajo pokojninski načrti z določenimi prispevki, narašča pa tudi njihovo število (Bešter, 2000, str. 14). Glavne prednosti te oblike pokojninskih načrtov so lažje upravljanje in njihova prenosljivost. Pokojninski načrti z določenimi prispevki pomenijo popolno individualizacijo dela pokojninskega sistema. S to obliko varčevanja za starost je na posameznika prenesena vrsta odločitev, ki so bile pred tem v domeni države.

Prednosti pokojninskih načrtov z določenimi prispevki so hkrati slabosti tistih z določenimi prejemki. V takšnem načrtu je pokojnina vezana na dolgoletno zaposlitev v enem podjetju, kar pa je v nasprotju s trendi na trgu delovne sile, kjer se pojavlja trend negotovosti glede stabilnosti zaposlitve ter težnja po večji

mobilnosti delovne sile. Imajo pa te oblike pokojninskih načrtov prednost v tem, da podjetje, ki je ustanovitelj oziroma sponzor tega načrta, prevzema naložbeno tveganje. Zaradi prevzemanja večjega obsega obveznosti in negotovosti so v teh oblikah ponavadi stroški upravljanja višji kot v pokojninskih načrtih z določenimi prispevki.

1.3.2.3. Izvajalci dodatnega pokojninskega zavarovanja

Država se je v preteklosti izkazala kot najboljši upravljavec prvega stebra sistema pokojninskega zavarovanja, predvsem zaradi funkcije prerazdeljevanja, ki se izvaja v okviru tega stebra (Willmore, 1998, str. 4). Čeprav so v preteklosti bila tudi zavarovanja, ki po definiciji sodijo v drugi steber, upravljana s strani države, pa se danes pojavlja trend privatnega upravljanja.

Glavni vzrok, katerega avtorji (James, 1996, str. 5) navajajo, ko priporočajo, da upravljanje sredstev zbranih v sklopu drugega stebra prevzamejo privatne institucije, temelji na preteklih izkušnjah, ko se država ni izkazala kot dober investitor. Pri odločitvah o naložbah država prepogosto sledi političnim ciljem in ne zasleduje temeljnega cilja, to je čim višjega donosa za vložena sredstva.

Država pa mora v tem smislu poskrbeti za dva pomembna dejavnika, ki vplivata na delovanje drugega stebra na naložbenem principu financiranja, in sicer morajo biti v državi izpolnjeni pogoji za delovanje kapitalskega trga, hkrati pa mora biti vzpostavljena državna zakonodaja, ki ureja področje izvajanj zavarovanj drugega stebra ter ustrezen nadzor nad izvajalci pokojninskega zavarovanja, z namenom preprečitve morebitnih prevar (James, 1996, str. 6). V literaturi tako srečamo tudi mnenja, da država izpolni svoje pokojninske obveznosti že s tem, ko »poskrbi za preglednost pokojninskih skladov in prepreči enronizme« (Mrkaić, 2003, str. 16).

V sklopu pokojninskih zavarovanj drugega stebra lahko nastopa več izvajalcev. V nadaljevanju se bomo opredelili na izvajanje pokojninskih načrtov, ki jih za svoje zaposlene oblikujejo delodajalci (Gollier, 2001, str. 252).

Delodajalec se lahko odloči, da bo sam izvajal pokojninski načrt za svoje zaposlene. V tem primeru se lahko odloči, da izplačuje pokojnine neposredno iz prejemkov po načelu sprotnega pokrivanja, premije pa v tem primeru predstavljajo splošne stroške poslovanja. Druga možnost je v obliki pokojninskih načrtov, financiranih preko posebnih knjižnih rezerv. V tem primeru podjetje oblikuje poseben sklad, v katerega vplačuje sredstva za kasnejša izplačila pokojnin svojih zaposlenih. V praksi so znane tudi posebne oblike izplačil, ki jih podjetja namenijo

nekaterim svojim zaposlenim in predstavljajo posebne individualne dogovore, tudi v tem primeru pa mora podjetje oblikovati posebne knjižne rezerve.

Podjetje se lahko odloči, da bo sredstva namenjena za pokojnine zaposlenih nakazovalo zunanji instituciji, ki potem izplačuje tudi pokojnine. V tem primeru lahko podjetje samo ustanovi pokojninske sklade kot samostojne pravne osebe, ki delujejo neodvisno od delodajalca, ponavadi kot neprofitne organizacije, ali v anglo-skaskonskih državah kot vzajemni skladi, delovanje takšnih skladov pa temelji na podlagi akturskih izračunov. Druga možnost je kolektivno pokojninsko zavarovanje, ko podjetje sklene pogodbo s finančno institucijo, v kateri se obveže, da bo vplačevalo premijo za pokojninsko zavarovanje za svoje zaposlene, finančna institucija pa bo iz zbranih sredstev na računu posameznika po njegovi upokojitvi izplačevala ustrezno višino pokojnine. Tretja možnost je posebna oblika kolektivnega zavarovanja, ko zavarovalnica upravlja s sredstvi na računu, na katerega delodajalec vplačuje premije za svoje zaposlene. Finančne institucije imajo v drugem stebru pokojninskega zavarovanja posebno vlogo, predvsem z vidika upravljanja zbranih sredstev v okviru tega stebra.

1.3.2.4. Vidik obveznosti pristopa

Medtem ko obveznost vključitve v prvi steber sistema pokojninskega zavarovanja in prostovoljna odločitev posameznika za varčevanje v tretjem stebru nista vprašljiva, pa je obveznost oziroma prostovoljnost vključitve v zavarovanje v sklopu drugega stebra predmet mnogih debat, ki so se pojavljajo predvsem ob pokojninskih reformah.

Z vidika prostega trga oziroma liberalnega pristopa (Willmore, 2000, str. 6) država nima nobenega opravičila za uvedbo obveznega drugega stebra, saj država ne more obvezovati posameznika, da varčuje, zato da bo v starosti prejemal dohodke, ki bodo nad tistim, ki zagotavljajo preživetje.

Po drugi strani se analitiki Svetovne banke (James, 1996, str. 4) zavzemajo za obvezen pristop k zavarovanju v drugem stebru, ker se v nasprotnem primeru lahko preveliko število ljudi ne odloči za takšno obliko zavarovanja. Izhajajoč iz predpostavke, da ljudje v svoji aktivni dobi preveč potrošijo, v kolikor niso prisiljeni varčevati, posledično ne privarčujejo dovolj za starost in kot takšni predstavljajo breme za državo, ko se upokojijo.

Po posameznih evropskih državah je predvsem glede na razvoj v preteklosti obveznost pristopa v zavarovanje v sklopu drugega stebra različna. Tako nekatere države vključitve v zavarovanje predpisujejo z zakonom (Švica, Danska), po drugi

stran pa je v večini držav takšna odločitev prepuščena posameznikom (Nemčija, Avstrija). Obvezna vključitev v drugi steber se v zadnjem obdobju pogosteje pojavlja v vzhodnoevropskih državah (Madžarska, Estonija), kjer so v pokojninskih reformah uvedli tudi obvezni drugi steber pokojninskega sistema.

1.3.2.5. Davčni vidik naložbenih pokojninskih zavarovanj

V drugem stebru ima davčna obravnava pomembno vlogo, saj država ravno z ugodnejšim obravnavanjem poskuša vzpodbujati takšno obliko varčevanja.

Za pokojninsko zavarovanje z naložbenim kritjem je značilno, da se plačane premije sproti investirajo, izplačila (pokojnine ali izplačila pri izrednem prenehanju zavarovanja) pa so odvisna od vplačanih premij, pripisanih naložbenih donosov ter stroškov izvajanja zavarovanja. Z davčnega vidika so v takšni obliki zavarovanja pomembni trije elementi: plačane premije (prispevki), naložbeni donosi in izplačila.

Glede na različno davčno obravnavanje teh treh elementov ločimo štiri glavne vrste davčnih režimov (Novak, 2002, str. 310). V davčnem režimu EET (angleško: exempt, exempt, taxed) vplačane premije do določenega zneska zmanjšujejo davčno osnovo, naložbeni donosi so neobdavčeni, izplačila pa so obdavčena v sistemu osebne dohodnine. Druga možna oblika je davčni režim TEE (angleško: taxed, exempt, exempt), v katerem vplačane premije ne zmanjšujejo davčne osnove, naložbeni donosi pa tudi sama izplačila iz pokojninskega zavarovanja pa so neobdavčeni. Tretjo kombinacijo predstavlja davčni režim TTE (angleško: taxed, taxed, exempt), kjer podobno kot v prejšnjem primeru plačane premije ne znižujejo davčne osnove, obdavčeni pa so tudi naložbeni donosi, za razliko od izplačil, ki so neobdavčena. V davčni režimu ETT (angleško: exempt, taxed, taxed) vplačane premije do določenega zneska zmanjšujejo davčno osnovo, obdavčeni pa so tako naložbeni donosi kot tudi izplačila.

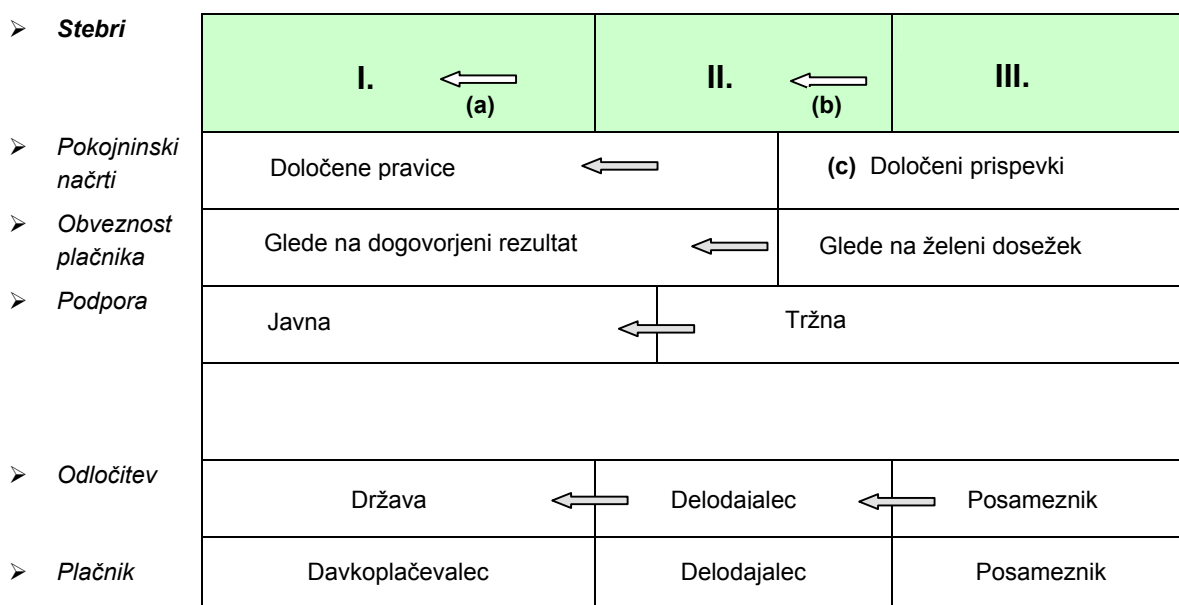
Davčne ugodnosti pokojninskega zavarovanja z naložbenim kritjem so najpogosteje razlagane, predvsem s strani politikov, kot vzvod za vzpodbujanje varčevanja na splošno, ter da so naložbena zavarovanja najpomembnejša oblika varčevanja za zagotavljanje socialne varnosti v starosti. Po drugi strani pa strokovnjaki opozarjajo, da pri spodbujanju varčevanja z izpadlimi davki zaradi davčnih ugodnosti dražijo zagotavljanje socialne varnosti v starosti in so nepravični do drugih oblik varčevanja. V teoriji pa se izpostavlja tudi kršenje dveh temeljnih davčnih načel, in sicer načela davčne nevtralnosti in načela nujnosti široko obdavčljivih osnov (Novak, 2002, str. 310).

Poleg ugodne obravnave, ki so jo deležni posamezniki je potrebno omeniti tudi davčne olajšave, ki jih dobijo delodajalci v primerih, ko prispevajo del ali celotno premijo. V tem primeru jih lahko v večini držav štejejo kot stroške poslovanja ter na ta način zmanjšujejo osnovo za izplačilo davka od dobička.

1.3.3. Interakcija med tremi stebri sistema pokojninskega zavarovanja

Spodnja slika prikazuje grob oris stebrov sistema pokojninskega zavarovanja, s poudarki na elementih, ki jih definirajo. Navpične črte ponazarjajo trenutno teoretično situacijo, male črke pa prikazujejo vmesne oblike, ki so se tekom časa razvile v določenih državah. Puščice, ki prikazujejo prevladujočo smer sprememb, kažejo v smeri od leve proti desni, kar nakazuje povečano odgovornost posameznika in zmanjšano vlogo države.

Slika 3: Opredelitev stebrov sistema pokojninskega zavarovanja in smeri razvoja

Vir: Gollier, 2000, str. 267.

Iz dosedanjega razvoja in trenutnih tendenc lahko sklepamo, da izvajanje zavarovanj v okviru drugega stebra prevzemajo privatne finančne institucije, predvsem zavarovalnice, medtem ko se vloga države v sklopu drugega stebra zmanjšuje. Glede na oblike pokojninskih načrtov se povečuje število zavarovanj, ki temeljijo na pokojninskih načrtih z določenimi prispevki.

Obveznost plačnika se na sliki nanaša na obveznost plačnika premije, in sicer v smislu, da se morajo plačniki prispevkov oziroma premije prilagoditi spremembi višine premije, ki omogoča do bo dosežen dogovorjeni rezultat, razen, če zakon ali

pogodbe ne določajo drugače. V nasprotnem primeru govorimo o obveznosti glede na želeni dosežek, kar pomeni vplačevanje premije v dogovorjeni višini.

Pri odločitvah o tem, kako bo deloval posamezni steber, pomembno vlogo dobivajo posamezniki in se postopoma vključujejo v odločitve, ki so bile prej v izključni domeni države oziroma delodajalca. Plačilo premije zavarovanj drugega stebra ponavadi prispeva delodajalec, možnost pa je, da premijo prispevajo tudi zaposleni sami.

V razvoju pokojninskih sistemov izstopajo posamezni modeli, ki so na sliki označeni z malimi črkami, predstavljajo pa naslednje posebnosti. Nekatere države, kot na primer Čile (črka a), so prvi javni steber, ki je temeljil na sprotne prispevnem kritju, v celoti nadomestile z naložbeni pokojninskim stebrom, ki temelji na individualnih računih. Veliko je tudi vmesnih oblik med drugim in tretjim stebrom, takšne primere poznamo v pokojninskem sistemu Velike Britanije, kjer je mogoče namesto sklenitve poklicnega pokojninskega zavarovanja v drugem stebru, pristopiti v osebni pokojninski načrt tretjega stebra (črka b)⁴. Tudi pri oblikah pokojninskih načrtov so se izoblikovale vmesne oblike (črka c). Takšne pokojninske načrte je mogoče najti v Belgiji, kjer obstajajo dodatni pokojninski načrti z določenimi pravicami, hkrati pa so višine prispevkov omejene na določeno višino. Ko je enkrat ta višina dosežena se pokojninski načrt iz načrta z določenimi pravicami spremeni v načrt z določenimi prispevki (Gollier, 2000, str. 301).

1.4. Poklicna pokojninska zavarovanja v Evropski skupnosti

Države članice Evropske skupnosti so se med prvimi srečale s problematiko pokojninskih zavarovanj. Čeprav je za evropske države značilno, da so izrazite zagovornice socialne države, pa postaja pomen pokojninskih skladov oziroma varčevanje posameznikov za starost v zadnjih letih vse večja. Razvitost poklicnih pokojninskih zavarovanj se po posameznih državah seveda razlikuje, razlike pa izhajajo predvsem iz različnih ureditev sistemov socialne varnosti in razlik v zgodovinskem razvoju posameznih sistemov.

Institucije poklicnih pokojninskih zavarovanj imajo pomembno vlogo v socialnem oziroma pokojninskem zavarovanju, saj je ugotovljeno, da je okrog 25 % delovno aktivnega prebivalstva držav članic Evropske skupnosti vključenih v poklicne pokojninske načrte. Sredstva teh institucij presegajo 2.000 milijard evrov, kar predstavlja približno 25 % bruto domačega proizvoda Evropske skupnosti

---

⁴ Več o tem v poglavju 2.3..

(Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the activities of the institutions for occupational retirement provision, 2000, str. 2).

Naraščajoči obseg sredstev pokojninskih skladov bo po mnenju strokovnjakov vsestranska, saj bo ugodno vplival tako na nacionalne sisteme socialne varnosti kot tudi na gospodarstva posameznih držav (Bešter, 2000b, str. 48). Zaradi dolgoročnega značaja dejavnosti pokojninskih skladov se bo povečala ponudba dolgoročnih sredstev na kapitalskih trgih, pokojninski skladi pa bodo tako prispevali k poglobitvi in likvidnosti kapitalskega trga ter s tem k dolgoročnim naložbam, gospodarski rasti in oblikovanju novih delovnih mest. Večja konkurenca med upravljavci skladov bo vodila tudi k večji učinkovitosti in višjim profesionalnim standardom. Pozitivne posledice je moč pričakovati tudi za posameznike, saj bo z varčevanjem v pokojninskih skladi zagotovljena večja eksistenčna varnost zavarovancev oziroma prejemnikov dodatnih pokojnin.

Evropska komisija je v novembru 2000 predstavila predlog Direktive o dejavnostih in nadzoru institucij, ki izvajajo poklicna pokojninska zavarovanja. Direktiva ureja delovanje tistih institucij, ki sklepajo naložbena pokojninska zavarovanja in so izključene iz sistemov socialne varnosti, hkrati pa v to direktivo niso zajete tiste finančne institucije, katerih delovanje je že pokrito z evropsko zakonodajo. Glede na to, da poklicna pokojninska zavarovanja pridobivajo vedno večji socialni in ekonomski pomen, se je Komisija odločila, da je potrebno poenotiti delovanje teh institucij in vzpostaviti enotno evropsko zakonodajo ter jim na ta način omogočiti poslovanje na enotnem trgu.

Cilji, ki jih Evropska komisija zasleduje z novo direktivo, so predvsem večja varnost in učinkovitost naložb pokojninskih skladov ter vzpostavitev enotnega trga dodatnih pokojninskih zavarovanj, kar je povezano tudi z vzpostavitvijo enotnega trga finančnih storitev. V tem smislu naj bi uveljavitev določil direktive omogočila prosto izbiro upravljavcev premoženja in skrbnikov znotraj enotnega trga, izenačila pogoje delovanja med ponudniki teh storitev ter omogočila čezmejno delovanje institucij, kar pa je mogoče doseči z uskladitvijo pravil skrbnega in varnega poslovanja, medsebojnim priznavanjem nacionalnih sistemov ter medsebojnim priznavanjem in sodelovanjem nadzornih institucij.

Predlagana direktiva je v času nastajanja doživela kar nekaj sprememb, ureditvi nekaterih področji, kot na primer davčnega, pa so se celo izognili. Direktiva je bila sprejeta na sestanku ministrov za finance držav članic Evropske skupnosti, in sicer v maju leta 2003 (Kenda, 2003, str. 6), države članice pa morajo določila direktive implementirati v svojo zakonodajo do septembra 2005.

2. SISTEMI POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA V IZBRANIH DRŽAVAH

2.1. Sistem pokojninskega zavarovanja v Švici

Švicarski model pokojninskega zavarovanja analitiki (Gollier, 2001, str. 248) uvrščajo med idealen sistem, ki podpira teorijo treh stebrov sistema pokojninskega zavarovanja in kot takšen predstavlja tudi osnovo za izpeljavo teoretskih spoznanj. Sistem, kot ga poznamo danes, je rezultat večletnih izkušenj in različnih sprememb, ki jih je narekoval razvoj na tem področju.

2.1.1. Javni pokojninski sistem

Obvezno, javno starostno zavarovanje predstavlja temelj švicarskega sistema socialnega zavarovanja. Vpeljano je bilo leta 1948 po predhodni potrditvi na referendumu. Do sredine 19. stoletja so bile funkcije zagotavljanja varnosti v starosti, ki jih zdaj pokriva javno starostno zavarovanje, prepuščene družinski oskrbi oziroma dobrodelnim organizacijam ali cerkvi. Z naraščanjem števila delavcev zaposlenih v industriji, ki so za svoje delo prejeli nizke dohodke in kateri niso omogočali varčevanja za starost, pa se je pojavila težnja po organiziranem zagotavljanju varnosti v poznem življenjskem obdobju. Že v tridesetih letih 20. stoletja je bil predstavljen prvi zakon, ki je urejal zavarovanje za starost, vendar pa je bil na referendumu odločno zavrnjen. Kljub temu je zvezna država oblikovala poseben sklad, iz katerega je zagotavljala skromno oskrbo za najbolj ogrožene prebivalce.

Leta 1948 je bil uveden zakon o starostnem zavarovanju in zavarovanju svojcev po smrti zavarovanca in invalidskem zavarovanju, ki predstavlja pravno formalno osnovo za oblikovanje prvega stebra sistema pokojninskega zavarovanja. Glavni cilj prvega stebra je, v skladu z določili zvezne ustave, zagotavljati vsem prebivalcem za primer starosti oziroma njihovim svojcem v primeru zavarovančeve smrti določeno osnovno varstvo, ki zagotavlja minimalno kritje eksistenčnih potreb (Dobrin, 1992, str. 44).

Švicarski pokojninski sistem zaznamujejo inovacije, ki so bile prisotne skozi celotno obdobje njegovega razvoja. Posebnosti, ki jih najdemo samo v tem sistemu ali pa so jih Švicarji uvedli prvi, je kar nekaj. Spremljanje njihovih učinkov in ustrezno spreminjanje sistema pa omogoča njegovo učinkovitejše delovanje, prilagojeno novim okoliščinam.

2.1.1.1. Krog zavarovancev

Za javno, obvezno zavarovanje v Švici je značilno izredno široko kritje. V letu 1997 je bila v švicarski zakonodaji, ki ureja obvezo pokojninsko zavarovanje, izpeljana 10. revizija, s katero so v pokojninsko zavarovanje obvezno vključeni vsi prebivalci Švice, in sicer nastopi obveznost plačevanja prispevkov z zaposlitvijo oziroma dopolnitvijo 20. leta starosti. V zavarovanje so vključene tudi nezaposlene žene, študenti, prebivalci, ki dobivajo socialno pomoč (nezaposleni in invalidi), samozaposleni ter člani družine, ki se preživljajo z delom doma in prejemajo za to plačilo v naravi. Pred omenjeno spremembo zakona so bile skupine kot nezaposlene žene ter družinski člani brez dohodkov v denarju izključeni, oziroma je bila njihova odločitev o vključitvi v zavarovanje prostovoljnega značaja.

V letu 1950, torej dve leti po uvedbi obveznega zavarovanja, je bilo v to obliko pokojninskega zavarovanja vključenih 2,2 milijona prebivalcev oziroma 82 % aktivnega prebivalstva. V letu 1998 pa se je po zgoraj navedenih zakonskih spremembah to število povzpelo na 3,8 milijona prebivalcev, kar predstavlja 89 % vsega aktivnega prebivalstva (Queisser, Vittas, 2000, str. 18).

2.1.1.2. Pravice iz zavarovanja

Glavni pogoj za pridobitev pokojnine iz obveznega zavarovanja je starost, ki se razlikuje glede na spol zavarovanca. Po podatkih za leto 2003 (Overview of Swiss Social Security, 2003) polna upokojitvena starost znaša za moške 65 let, za ženske pa 63, le-ta pa naj bi se do leta 2005 dvignila na 64. V skladu s spremembami zakona, ki so bile sprejete v letu 1997, je mogoča tudi predčasna upokojitev, vendar pa se za vsako neizpolnjeno leto starosti pokojnina zniža.

Poleg pogoja starosti mora upravičenec izkazati tudi, da je vsaj eno leto v vsej zavarovalni dobi vplačal ustrezne prispevke, ne glede na osnovo, na podlagi katere so bili vplačani. Izplačila tujcem in osebam brez državljanstva so urejena posebej, odvisno tudi od meddržavnih dogovorov. Kot pogoj za pridobitev pokojnine lahko štejejo tudi vložitev pismene zahteve pri ustreznih organih, saj se dajatve ne izplačujejo avtomatsko po uradni dolžnosti.

Glavno dajatev, ki se izplačuje iz obveznega zavarovanja, predstavlja starostna pokojnina. Za pokojnino iz prvega stebra je značilen skromen obseg z majhno razpršenostjo. Najvišja možna pokojnina, ki jo posameznik lahko prejema iz javnega pokojninskega stebra tako znaša dvakratnik minimalne pokojnine. Meje minimalne pokojnine so določene vsako leto posebej. V letu 1999 je tako minimalna pokojnina znašala 20,3 % povprečne plače (Queisser, Vittas, 2000, str.

18), posledično pa je bil maksimalen možni prejemek v višini 40,6 % povprečne plače. V začetku uvedbe sistema pokojninskega zavarovanja je bilo razmerje med maksimalno in minimalno pokojnino višje (3,1 v letu 1948). V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so zaradi povišanja minimalnih pokojnin ob nespremenjenih prispevkih morali vzpostaviti ravnotežje, ob katerem bi še vedno ostajal interes posameznikov, da bi se vključevali tudi v druge oblike pokojninskega zavarovanja, ki so bile takrat še prostovoljne narave. Z namenom, da ne bi poviševali višine prispevkov, hkrati pa zagotovili, da bi ljudje še vedno varčevali v drugem stebru, je bilo razmerje med minimalno in maksimalno pokojnino tako znižano.

Pravice oziroma pokojnine iz javnega pokojninskega zavarovanja so zastavljene tako, da onemogočajo manipulacijo, ki jo pogosto srečamo v drugih državah, ko se posamezniki izmikajo plačevanju prispevkov, ker so pokojnine odmerjene le na podlagi plačil prispevkov zadnjih nekaj let pred upokojitvijo. V Švici se obseg pokojnine tako določi na podlagi dveh komponent, in sicer prva temelji na številu let vplačevanja v pokojninsko blagajno, druga pa je odvisna od povprečnega zaslužka v celotnem življenjskem obdobju. Izračun posamezne komponente je bil pred letom 1993 enak za vse upravičence, po tem letu pa je teža posamezne komponente odvisna tudi od višine povprečnega preteklega zaslužka posameznika, saj naj bi na ta način posamezniki, katerih zaslužki se nahajajo pod povprečnimi v državi, pridobili v primerjavi s tistimi, ki zaslužijo več.

Minimalna pokojnina iz prvega pokojninskega stebra je dopolnjena s posebnim dodatkom, ki je bil uveden v letu 1964 (Queisser, Vittas, 2000, str. 20). Namen tega dodatka je zagotoviti ustrezne prejemke tistim, ki jim minimalna pokojnina ne zadošča za zagotavljanje ustreznega življenjskega standarda. Namenjena je tistim, ki svoje prejemke prejemajo zgolj iz prvega stebra in se za razliko od osnovnih pokojnin financirajo iz kantonske blagajne.

Za švicarski pokojninski sistem je pomemben prerazdelitveni učinek, ki ga zagotavlja izplačilo pokojnin iz prvega stebra, še posebej zaradi dejstva, da ne obstaja zgornja meja dohodka od katerega se izračunavajo in plačujejo prispevki v pokojninsko blagajno. Učinek prerazdelitve pa se z izplačili zgoraj omenjenih posebnih dodatkov še poveča.

2.1.1.3. Financiranje pravic iz javnega zavarovanja in obseg sredstev

V začetku postavitve obveznega pokojninskega zavarovanja je prispevna stopnja znašala 4 %, ki se je kasneje zviševala ter v letu 1975 znašala 8,4 %. Na tej višini je ostala tudi v letu 2003, pri čemer polovico prispevka plača delodajalec, polovico pa prispevajo zaposleni. Samozaposleni plačujejo prispevke v razponu od 4,2 %

do 7,8 %, odvisno od višine dohodka (Overview of Swiss Social Security, 2003). Višina prispevkov nezaposlenih oseb je odvisna od njihovega osebnega premoženja, pri čemer je določena višina najnižjega in najvišjega prispevka. Prispevke v obvezno, javno pokojninsko zavarovanje plačujejo vsi zaposleni, ki so stari 17 let ali več, oziroma nezaposleni starejši od 20 let. V primeru, da so posamezniki zaposleni tudi potem, ko dosežejo upokojitveno starost, se določi posebna meja, nad katero je potrebo plačevati prispevke.

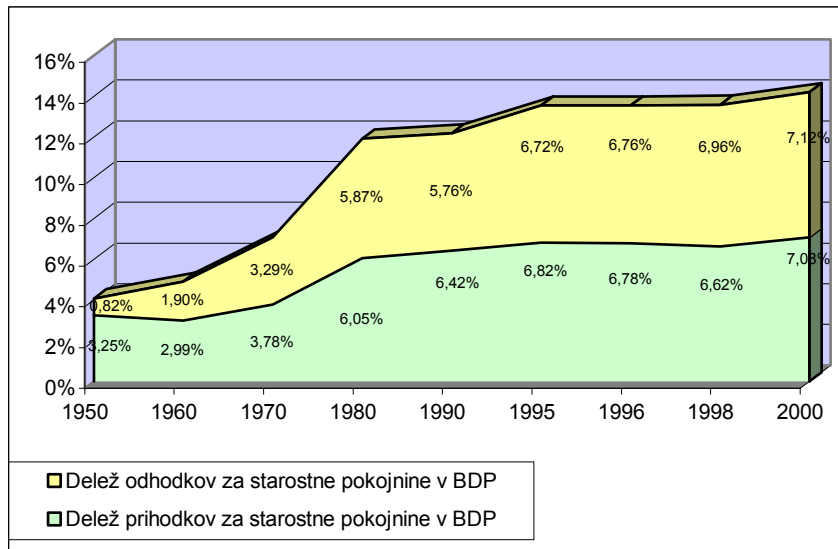
V sistemu pokojninskega zavarovanja v Švici ne obstajajo posebne omejitve glede višine prispevkov in so v vsakem primeru prosti obdavčitve, ne glede na to, ali je plačnik zaposleni ali delodajalec. Švica je tako ena izmed redkih držav, v kateri ni postavljena zgornja meja glede vplačil v prvi steber, z davčnega vidika pa so vplačila v prvi in drugi steber obravnava enakovredno.

Prvi steber temelji na sistemu sprotne prispevnega kritja, ki pa je zaradi nezadostne zbrane višine sredstev sofinancirano tudi s strani zvezne vlade. Cilj financiranja je zagotoviti sklad z enoletno likvidnostno rezervo, ki se financira s prispevki delodajalcev in zaposlenih, prihodki od naložb iz tega sklada ter transferji tako z zvezne kot s kantonalne ravni. Zvezna država pokriva približno 17 %, prispevki kantonov pa 3 % odhodkov za starostne pokojnine, pri čemer se prispevek države skozi leta spreminja.

Prihodki prvega stebra za izplačilo starostnih pokojnin so narasli od 3,3 % bruto domačega proizvoda v letu 1950 na 7,1 % bruto domačega proizvoda v letu 2000. Prihodki so se v tem obdobju gibal v skladu s spreminjanjem višine prispevne stopnje, z izrazitim skokom v sedemdesetih letih. V tem obdobju so prihodki rasli hitreje kot prihodki. V letu 1950 so odhodki za starostne pokojnine predstavljali manj kot 1 % bruto družbenega proizvoda, vendar pa so stalno naraščali in leta 2000 dosegli nekoliko več kot 7 %, tako da je v tem letu Švica imela manjši primanjkljaj, ki pa bi brez sofinanciranja države bil znatno višji.

Zaradi deficita, ki je začel nastajati konec osemdesetih, se je zmanjšal tudi sklad likvidnostnih rezerv, ki naj bi zadostovale za financiranje pravic iz prvega stebra v obdobju enega leta. Sredstva sklada rezerv, ki so v letu 2000 predstavljala 4,5 % bruto domačega proizvoda, so bila naložena v obliki depozitov v domače banke, državne obveznice in dana posojila.

Slika 4: Gibanje prihodkov in odhodkov za starostne pokojnine v % od bruto družbenega proizvoda v Švici v obdobju 1950 – 2000

Vir: Statistique des assurances sociales suisses 2003, 2004.

2.1.2. Drugi steber sistema pokojninskega zavarovanja – poklicno pokojninsko zavarovanje

V primerjavi z ostalimi državami, članicami OECD je bilo v Švici obvezno, javno pokojninsko zavarovanje uvedeno dokaj pozno. Vzrok za to lahko iščemo v zgodnjem in hitrem razvoju poklicnega pokojninskega zavarovanja, s čimer je bil zmanjšan pritisk na razvoj javnega sistema.

V štiridesetih letih prejšnjega stoletja je bila v poklicno pokojninsko zavarovanje vključena že tretjina vseh zaposlenih, zbrana sredstva pa so predstavljala 30 % bruto domačega proizvoda. V naslednjih tridesetih letih je bilo v poklicno pokojninsko zavarovanje vključenih dve tretjini zaposlenih, zbrana sredstva pa so predstavljala 40 % bruto domačega proizvoda.

Ne glede na razširjenosti te oblike zavarovanja je bilo v letu 1972 po predhodni potrditvi na referendum uvedeno obvezno poklicno pokojninsko zavarovanje. Kljub takšni odločitvi pa je usklajevanje med različnimi interesnimi skupinami potekalo kar nekaj časa, tako da je izvajanje zakona, ki je uvajal obvezno poklicno pokojninsko zavarovanje, zaživel šele leta 1985 (Hepp, 1997, str. 4). Že kmalu po tem letu so bile izražene tudi prve pobude za ukinitve obveznega značaja poklicnega pokojninskega zavarovanja, v letu 1995 je bil izveden tudi referendum, vendar pa predlog ukinitve ni bil izglasovan.

Poklicno pokojninsko zavarovanje naj bi tako skupaj z zavarovanjem za starost zagotavljalo starejšim osebam oziroma njihovim svojcem v primeru njihove smrti nadaljevati doseženi življenjski standard na primeren način (Dobrin, 1992, str. 52). Pri tem je pomembno dejstvo, da ne gre za zagotavljanje eksistenčnega minimuma, ampak za višjo stopnjo življenjskih razmer.

Drugi steber pokojninskega zavarovanja je izredno kompleksen, zato ga težko postavimo v določene kalupe. Ta kompleksnost izhaja iz dejstva, da so z zakoni postavljene le minimalne zahteve pri oblikovanju pokojninskih načrtov in na ta način dopuščajo veliko svobode pri njihovem oblikovanju. Rezultat tega so tako številne različice pokojninskih načrtov kot tudi veliko število skladov. Takšna kompleksnost po drugi strani onemogoča transparentnost sistema ter omejenost pri zbiranju podatkov o samem delovanju pokojninskih skladov.

2.1.2.1. Obseg kritja in pravice zavarovancev

Vključitev v pokojninsko zavarovanje drugega stebra je obvezno za vse zaposlene, katerih letni dohodek preseže mejo, ki se letno spreminja in se določi na višini maksimalne pokojnine iz javnega zavarovanja. Obveznost vplačevanja nastopi pri 17 letih za zavarovanje za nevarnosti invalidnosti in smrti ter pri 24 letih za pokojninsko zavarovanje. Za samozaposlene, nezaposlene in zaposlene invalide ne obstaja obveznost plačevanja poklicnega pokojninskega zavarovanja.

Izbira sklada, v katerega se bodo vplačevali prispevki poklicnega pokojninskega zavarovanja, ni prepuščena posamezniku, ampak se mora le-ta priključiti pokojninskemu skladu, ki ga je ustanovil oziroma izbral delodajalec. Tisti zaposleni, katerih delodajalci niso ustanovili svojega sklada oziroma se niso pridružili kateremu izmed drugih skladov, so vključeni v posebni sklad, katerega delovanje financira Garancijski sklad. V primeru spremembe zaposlitve se tako zbrana sredstva pri prvotnem delodajalcu pustijo, pri novem pa začno ponovno varčevati. Na ta način zaposleni lahko pripadajo večjemu številu pokojninskih skladov, aktivno pa vplačujejo sredstva zgolj v enega. Vendar pa je s spremembo zakonodaje na tem področju v letu 1995 povečana možnost prenašanja sredstev med skladi ob spremembi zaposlitve.

Pred uvedbo obveznega poklicnega pokojninskega zavarovanja v letu 1985 je bilo v to obliko zavarovanja vključenega nekaj nad 50 % delovno aktivnega prebivalstva, po tem letu pa je obseg drugega stebra hitro naraščal. Po podatkih za leto 2001 je bilo v drugi steber vključenih 3,3 milijona zaposlenih, kar predstavlja približno 83 % delovno aktivnega prebivalstva, vendar pa je mogoče

predvidevati, da je v zavarovanje vključenih kar 90 % »potencialnih« zavarovancev (Statistique des assurances sociales suisses 2003, 2004).

Z dnem upokojitve, prenehanjem zaposlitve ali v posebnih primerih, ko dohodek zavarovanca pade pod določeni minimalni prag, obveznost vplačevanja preneha. Med obveznostjo prvega in drugega stebra tako obstaja določena razlika, saj so v sklopu drugega stebra izključene zgoraj naštete skupine prebivalstva. Kljub tem pa posamezniki iz izključenih skupin pogosto prostovoljno vplačujejo v drugi steber.

Izplačilo pokojnine iz naslova poklicnega pokojninskega zavarovanja nastopi za moške pri 65 letih, za ženske pa pri 62. Zgodnejša upokojitve je mogoča, odvisno od ureditev in pogojev posameznega sklada, ki zbira prispevke.

Najpomembnejši element za določitev prejemkov iz drugega stebra je starostni dobropis, ki se obračuna vsako leto na podlagi tako imenovanega koordiniranega dohodka (Dobrin, 1992, str. 56). Ta dohodek je definiran kot prihodek med eno in trikratno maksimalno pokojnino iz obveznega, javnega zavarovanja, kar pomeni, da se giblje med 40 % in 120 % povprečnega zaslužka. Koncept koordiniranega dohodka tako predstavlja izvrstno povezavo med prvim in drugim stebrom pokojninskega zavarovanja.

2.1.2.2. Oblike in značilnosti pokojninskih načrtov

Pokojninski načrti drugega stebra morajo zadovoljiti minimalne pogoje, ki jih zahtevajo zakonski predpisi. Vse ostale pogoje, kot so na primer višina in oblika dajatev, višina prispevne stopnje, obseg in prenos pridobljenih pravic, določi upravni odbor pokojninskega sklada.

V strukturi prevladujejo pokojninski načrti z določenimi prispevki (80 % v letu 1996), narašča pa tudi število članov, ki so vključeni v tovrstne pokojninske načrte. V teku je postopno preoblikovanje pokojninskih načrtov z definiranimi pravicami v pokojninske načrte z definiranimi prispevki (Hepp, 1997, str. 7).

Zakon ne določa enotnega sistema glede plačevanja prispevkov, ravno tako ni določena minimalna višina prispevka, zahteva pa se, da delodajalec prispeva vsaj tolikšen znesek, kot si ga delojemalec plačuje sam. Prispevki delodajalcev predstavljajo tako 63 % celotnih prispevkov oziroma vplačil.

Oblika izplačil oziroma način plačila pokojnine iz drugega stebra je odvisna od pokojninskega načrta, v katerega se vključijo zaposleni. Praviloma se dajatve plačujejo v obliki pokojnin, izplačila v enkratnem znesku pa so dovoljena le za

manjše dele zbranih sredstev, kot na primer za nakup hiše, v primerih samozaposlitve ali ob odhodu iz Švice. Izplačilo privarčevanih sredstev v enkratnem znesku je v posebnih primerih možno tudi tri leta pred upokojitvijo.

Pokojnine iz drugega stebra niso vezane na obliko indeksacije kot pokojnine iz prvega stebra, obveznost prilagoditve rasti življenjskih stroškov pa obstoji le za invalidske pokojnine in preživnine. Starostne pokojnine se seveda višajo vzporedno z višanjem sredstev zbranih v pokojninskih skladih.

Zakon določa tudi minimalne zahteve glede donosnosti vloženih sredstev, in sicer je bila od leta 1985 pa do leta 2003 zahtevana letna donosnost v višini štirih odstotkov letno. Ta odstotek naj bi odražal letno rast povprečne plače v državi, z zagotavljanjem donosnosti na tej ravni pa se ohranja razmerje med prejemki iz pokojninskega zavarovanja in zavarovanimi prihodki oziroma konstantno nadomestitveno stopnjo. Vendar pa so spremenjene ekonomske in gospodarske razmere zahtevale spremembe tudi na tem področju, tako je bila zahtevana letna donosnost za leto 2003 znižana na 3,25 %, za leto 2004 pa na 2,25 % (Statistique des assurances sociales suisses 2003, 2004)

S postavljenimi minimalnimi pogoji zakonodajalec poskuša zagotoviti, da pokojnine iz drugega stebra predstavljajo od 30 do 35 % povprečnega dohodka zaposlenega. Skupaj s pravicami iz zavarovanja iz prvega stebra je tako zaposlenim po upokojitvi zagotovljenih od 60 do 70 % povprečnega dohodka zaposlenega.

2.1.2.3. Zakonski okviri in nadzor

Drugi steber pokojninskega zavarovanja je predmet številnih predpisov, ki urejajo njihovo poslovanje in podobno kot v številnih drugih državah temeljijo na načelih skrbnega in varnega poslovanja. Cilj teh predpisov je zagotavljanje finančne varnosti pokojninskih skladov in zaščita zavarovancev.

V skladu z zakoni morajo biti pokojninski skladi ustanovljeni kot samostojne pravne osebe, večina pa jih ima obliko fundaciji. Kot velja za ostale finančne institucije, je tudi poslovanje pokojninskih skladov strogo regulirano s strani zakonodajalca. Tako je z zakoni urejeno celotno poslovanje pokojninskih skladov, med katera sodijo izdajanje dovoljenj za opravljanje poslov, upravljanje skladov, višina prispevkov in obseg pravic, razpršitev in vrednotenje naložb, notranja kontrola in skrbništvo, revizija, nadzor nad delovanjem skladov ter objavljanje informacij v zvezi s poslovanjem skladov.

Na področju investicijske politike je zahtevano, da so sredstva skladov upravljana v skladu s pravili varnega in skrbnega poslovanja, pri tem pa prinašajo razumljiv donos, vzdržujejo primerno razpršenost tveganj in hkrati omogočajo likvidnost sklada v skladu z njegovimi obveznostmi. Določila na tem področju urejajo tudi vrednotenje naložb sklada ter vrste dovoljenih naložb. V preteklosti so bile omejitve glede vrste naložb precej bolj stroge, v zadnjem času pa so bile nekatere omejitve sproščene.

Nadzor nad spoštovanjem zakonskih določil izvaja večje število institucij, tako na zvezni ravni kot tudi na ravni kantonov. Pristojna institucija se določi glede na območje, ki ga pokriva posamezni sklad (na ravni kantona ali celotne države) ter glede na statusno obliko izvajalca (odvisno ali se zavarovanje izvaja preko zavarovalnic, bank oziroma gre za ustanovitev neodvisnega sklada). Nadzor nad izvajalci pokojninskih načrtov drugega stebra izvajajo organi pri katerih je pokojninski načrt registriran, tako da nadzor izvajajo agencije na kantonalni ravni, za ostale pa nadzorni organ na zvezni ravni ter tudi ministrstvo za finance. Zaradi takšne razdrobljenosti sistema je izvajanje nadzora oteženo, pojavlja pa se tudi problematika sodelovanja nadzornih organov na različnih ravneh.

V okviru nadzora je zato še bolj pomembno, da se nadzorni organi lahko naslonijo na ugotovitve zunanjih revizorjev. Švica je bila med prvimi državami, ki so uvedle obvezno zunanje revidiranje poslovanja finančnih institucij, med njimi seveda tudi teh, ki se ukvarjajo z izvajanjem pokojninskega zavarovanja. Pokojninski skladi morajo biti revidirani enkrat letno, ne glede na njihovo pravno-organizacijsko obliko, vendar pa glede opravljanja revizije niso izdana nobena posebna navodila. Vsi pokojninski skladi morajo imenovati pooblaščenega strokovnjaka za pokojninske sklade, ki pomaga pri ustanovitvi sklada ter pri računovodskih in aktuarskih postopkih in izračunih. Švicarski nadzorni organi se tako v veliki meri zanašajo na zunanje revizorje in strokovnjake ter njihova poročila, pri čemer so nekoliko omejeni, saj obstaja obveznost poročanja zgolj enkrat na leto in to v pisni obliki, nekaj mesecev po preteku poslovnega leta. Nadzor se zato v večji meri vrši za nazaj, kar onemogoča hitro in učinkovito reakcijo na morebitne pojave problemov moralnega hazarda.

Pokojninski načrti drugega stebra so zavarovani preko Garancijskega sklada, ki je voden na zvezni ravni in se financira z obveznimi prispevki pokojninskih skladov. Sredstva tega sklada so namenjena predvsem tistim skladom, ki imajo neugodno starostno strukturo in skladom, ki se srečajo s problemom nesolventnosti ter tudi za premagovanje finančnih težav, katerih vzrok je sprememba predpisov na področju prenosa sredstev med skladi v primeru spremembe zaposlitve. Garancijski sklad tudi zagotavlja sredstva za delovanje posebnega sklada, ki so ga

ustanovili skupaj delodajalci in sindikati za vse tiste delodajalce, ki ne ustanovijo svojega sklada ali se niso pridružili kakršni koli skupinski obliki izvajanja zavarovanja drugega stebra.

2.1.2.4. Struktura drugega stebra

Število skladov

Glede na to, da izvajanje pokojninskega zavarovanja drugega stebra poteka preko delodajalcev, je število pokojninskih načrtov zelo visoko. V letu 2000 je tako v sistem izvajanja pokojninskih zavarovanj drugega stebra bilo vključenih 9.096 instituciji, od katerih je bila večina (98 %) organiziranih kot neprofitne fundacije (Statistique suisse des caisses de pensions, 2004). Pri tem je potrebno dodati, da so v tem številu vključene tudi institucije, ki ne delujejo oziroma takšne brez aktivnih članov ter takšne z značajem dobrodelnih organizaciji.

Ne glede na veliko število institucij, pa je bilo v letu 2000 takšnih z aktivnim člani le 3.418, v povprečju pa so imele 944 članov, kar je zelo malo in je izključno posledica velikega števila skladov. Po drugi strani pa je v panogi značilna visoka koncentracija, saj je 99 največjih skladov pokrivalo 70 % zaposlenih, pri čemer so ti skladi imeli v povprečju 22.780 članov.

Registracija in dovoljenje za opravljanje poslov

Obveznost vpisa v register pokojninskih načrtov obstoji le za tiste institucije, ki ponujajo minimalne obsege pravic. V letu 2000 je bilo v register tako vpisanih 2.599 institucij, kar predstavlja le 29 % vseh obstoječih. V register niso bile vpisane vse tiste institucije brez članov oziroma aktivnih članov, kot tudi tiste, ki zagotavljajo širši obseg pravic, namenjen predvsem vodstvenim delavcem.

Postopek registracije ni posebno zahteven. Ustanovitelj mora v ta namen predložiti pokojninski načrt, v skladu z določili zakonov oblikovati organe upravljanja institucije ter zagotoviti poslovanje, ki bo v skladu z računovodskimi predpisi in zagotoviti izplačilo pokojnin. Zakon ne zahteva nobenih posebnih pravil glede minimalnega kapitala ter števila članov, registraciji pa je potrebno predložiti načrt dolgoročnega finančnega izida, ki mora biti potrjen tudi s strani ustreznega strokovnjaka.

Vrste pokojninskih skladov

Gledano s sektorskega vidika v drugem stebru delujejo tako javni kot privatni pokojninski skladi, pri čemer so privatni delijo še naprej na fundacije in kooperativne sklade.

Z vidika ustanovitve in kasnejšega upravljanja sklada razlikujemo sklade, ki jih ustanovi en sam delodajalec ter takšne pri katerih se ob njihovi ustanovitvi združijo več delodajalcev. Med pokojninske sklade več delodajalcev sodijo zbirni skladi, ki jih organizirajo zavarovalnice ali banke, ki na ta način izkoriščajo prednosti skupnega upravljanja, hkrati pa vodijo samostojne račune, pod različnimi pravili in pogoji za posamezne pokojninske načrte določenega delodajalca. Poleg teh so poznani še skladi poklicnih združenj, ki so odprti za vse člane in praviloma ponujajo en pokojninski načrt s podobnimi pravili in pogoji za vse delodajalce ter skladi več delodajalcev za zaposlene v javnem sektorju in skupinski skladi, ki so namenjeni podjetjem določenega združenja oziroma skupine. Po podatkih za leto 2000 so prevladovali skladi, katere je ustanovilo več delodajalcev skupaj, člani v teh skladih pa so predstavljali 91 % vseh zavarovancev v drugem stebru.

Glede na upravljanje s tveganji zakon predvideva pet oblik institucij. Samostojne sklade, brez pozavarovanja ponavadi ustanovijo velike družbe ali pa institucije, ki jih ustanovi več delodajalcev skupaj in krijejo tako pokojninsko zavarovanje kot invalidsko zavarovanje in preživnine. Samostojni skladi s pozavarovanjem so podobni prejšnji obliki, s to razliko, da imajo sklenjene pogodbe o pozavarovanju. Polsamostojni oziroma mešani skladi samostojno vodijo zavarovanje za starostno pokojnino, del, ki se nanaša na invalidsko zavarovanje in preživnine, pa prenesejo na zavarovalnice. Četrto obliko predstavljajo zavarovani skladi, ki vse oblike zavarovanj zavarujejo pri zavarovalnicah, varčevalni skladi pa zgolj zbirajo privarčevana sredstva in ne pokrivajo nobene vrste nevarnosti.

Velike družbe ponavadi oblikujejo svoje pokojninske načrte, manjše pa se združujejo v skupne pokojninske načrte. Majhne družbe tako ponavadi svoje zaposlene zavarujejo v zavarovanih skladih, ki jih upravljajo zbirne ali združene fundacije. Le-te ponavadi ustanovijo zavarovalnice in pokrivajo vse oblike nevarnosti (starostna pokojnina, zavarovanje za invalidnost in preživnine).

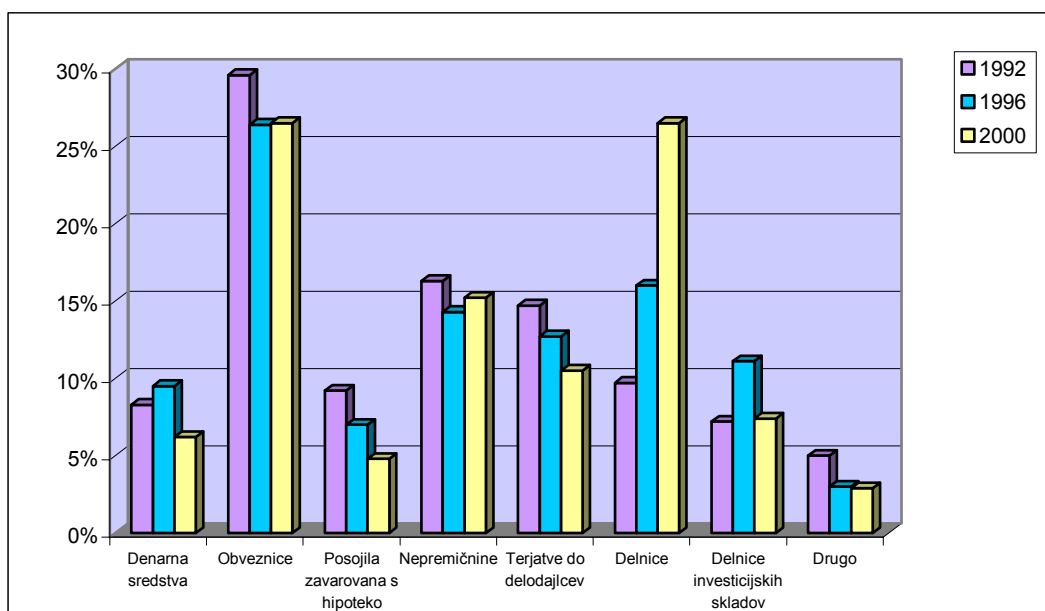
2.1.2.5. Naložbena politika in donosnost pokojninskih skladov

Pokojninski skladi švicarskega sistema so tekom let zbrali velik obseg sredstev in predstavljajo enega izmed najmočnejših akterjev na finančnem trgu. Njihove naložbe so v letu 2000 obsegale 490 milijard švicarskih frankov, kar je

predstavljalo 121 % bruto domačega proizvoda (Statistique des assurances sociales suisses 2003, 2004).

Pokojninski skladi so pri nalaganju svojih sredstev zakonsko omejeni, tako, da je bilo za švicarske sklade značilno, da je njihova naložbena politika relativno konservativna. V zadnjem desetletju pa se v strukturi naložb povečuje delež naložb v delnice, predvsem na račun naložb v obveznice, zmanjšuje pa se tudi delež posojil zavarovanih s hipoteko ter obseg terjatev do delodajalcev. Struktura naložb pokojninskih skladov je prikazana v spodnji sliki.

Slika 5: Struktura naložb pokojninskih skladov drugega stebra v Švici v letih 1992, 1996 in 2000 (v %)

Vir: Statistique des assurances sociales suisses 2003, 2004.

V primerjavi z nekaterimi pokojninskimi skladi v anglo-saksonskih in drugih razvitih državah dosegajo švicarski skladi relativno nizko donosnost naložb. Za nizko donosnost naj bi bila v prvi vrsti kriva zakonsko določena minimalna donosnost, ki je postala merilo za uspešnost poslovanja, po drugi strani pa vzpodbuja konservativno naložbeno politiko. Drugi razlog, za nizko donosnost je majhen pritisk javnosti za višjo donosnost, kar je posledica posebne strukture drugega stebra. Zaposleni z visokimi dohodki so praviloma vključeni v pokojninske načrte z določenimi pravicami, ki so v večji meri financirani s strani delodajalcev in jih zato sama donosnost ne zanima preveč. Za zaposlene z nizkimi dohodki je po drugi strani značilno, da preferirajo pokojninske načrte z določenimi prispevki, saj so zaradi svojih prihodkov omejeni, si pa na ta način vseeno zagotovijo minimalne pokojnine in pogosto na ta način tudi pridobijo zaradi prerazporeditvenega efekta,

ki se pojavlja tudi v drugem stebru. Zaposleni s srednjimi dohodki lahko z vključitvijo v pokojninske načrte z določenimi pravicam pridobijo na račun relativno visokih prispevkov, ki jih plačujejo delodajalci. Pritiske na višanje donosnosti pa zmanjšuje tudi uporaba minimalnega letnega konverzijskega faktorja, ki zagotavlja primerno in pravično pokojnino ter na ta način ustrezno zamenjavo za zaposlene s povprečnimi dohodki.

2.1.3. Tretji steber sistema pokojninskega zavarovanja

Tretji steber švicarskega sistema pokojninskega zavarovanja temelji na prostovoljnem varčevanju posameznikov in predstavlja manjši del v pokojninskem sistemu. Sestavljajta ga dve skupini zavarovanj, in sicer so v prvi združena vsa pogodbeno vezana varčevanja, ki so s strani države vzpodbujana tudi z različnimi davčnimi olajšavami in so povezana s pokojninskim varčevanjem, ter druga skupina, v katero uvrščamo zavarovanja, ki niso deležna posebne ugodne davčne obravnave.

2.1.3.1. Struktura tretjega stebra

Varčevanje vezano s pogodbo, ki predstavlja davčno olajšavo, lahko posamezniki sklenejo z zavarovalnicami in posebnimi pooblaščenimi bančnimi fundacijami, ki poslujejo v Švici. Takšna oblika varčevanja mora biti pokrita s posebno pokojninsko pogodbo. Čeprav zakon ne opredeljuje tudi varčevanja v vzajemnih skladih, pa je takšna oblika možna, v kolikor sklad upravljajo zavarovalnice ali banke.

Druge oblike varčevanj niso vezane na kakršnakoli posebna zakonska določila. Posameznik za starost lahko varčuje pri vseh finančnih institucijah v Švici ali izven njenih meja, seveda pa ima varčevanje lahko poleg denarne oblike tudi obliko drugačnih naložb, kot so na primer nepremičnine, lastniške udeležbe v podjetjih, ne glede na to, če kotirajo na borzi, in podobno.

2.1.3.2. Kritje, prispevki in davčna obravnava

V vezano pokojninsko varčevanje se lahko vključijo zaposleni in samozaposleni. Prispevki v to obliko varčevanja predstavljajo davčno olajšavo z določenimi omejitvami, in sicer za tiste, ki so vključeni v drugi steber pokojninskega zavarovanja, predstavlja davčno olajšavo 8 % koordiniranega dohodka, za tiste, ki niso vključeni v drugi steber, pa je davčna olajšava omejena na 20 % njihovega zaslužka, vendar pa največ do 40 % koordiniranega dohodka drugega stebra.

Pravico do izplačila pokojnine iz tretjega stebra pridobi zavarovanec ob upokojitvi, oziroma zavarovanje preneha v primeru invalidnosti ali smrti zavarovanca. Za razliko od pokojnin drugega stebra, ki se plačujejo v obliki dosmrtna rente in niso predmet dedovanja, pa se prihranki tretjega stebra lahko izplačujejo v obliki rente ali pa so izplačani v enkratnem znesku ter v primeru smrti zavarovanca postanejo predmet dedovanja.

2.1.3.3. Delovanje tretjega stebra

Delovanje tretjega stebra pokojninskega zavarovanja je težko predstaviti, saj je na razpolago malo podatkov o razširjenosti te oblike zavarovanj in obsegu zbranih sredstev.

Po podatkih za zavarovalnice lahko ugotovimo, da se v zadnjem desetletju povečuje zbrana premija za življenjska zavarovanja, povečuje pa se tudi obseg matematičnih rezervacij, vendar pa je delež individualnih polic v primerjavi z drugimi oblikami skromen.

Kot velja za drugi steber pokojninskega zavarovanja lahko tudi za naložbe zavarovalnic ugotovimo, da so pri nalaganju sredstev dokaj konservativne, saj večino sredstev naložijo v dolžniške vrednostne papirje (po podatkih za leto 1998 je ta odstotek znašal 72,1 %), kar pa se postopoma zmanjšuje v korist večjega deleža lastniških vrednostnih papirjev (Queisser, Vittas, 2000, str. 83).

2.2. Sistem pokojninskega zavarovanja v Nemčiji

2.2.1. Sistem socialne varnosti za starost

Nemški sistem socialne varnosti ni urejen kot enoten sistem za vse upravičence in za vse socialne primere povezane s trajno izgubo zaslužka zaradi starosti, invalidnosti oziroma smrti. Sestavlja ga več podsistemov, ki imajo naravo zavarovanja, naravo varstva za starost, naravo socialnega odškodninskega varstva ali pa naravo socialne pomoči (Bubnov-Škoberne, 1992a, str. 64). Za sistem je značilna velika razdrobljenost in različnost, ki se kaže tako v samih institucijah, kot tudi v kritju, prispevkih in obsegu pravic.

Pokojninski sistem sestavljajo trije stebri. Prvi steber predstavljajo zakonska pokojninska zavarovanja za delavce in uslužbence, v sklop katerih sodijo tudi obvezna zavarovanja kmetov in umetnikov. Pokojninsko zavarovanje javnih uslužbencev ravno tako sodi v prvi steber, v ta sklop pa sodijo tudi samostojni

pokojninski sistemi posameznih poklicnih združenj, kot na primer zdravnikov, odvetnikov in nekaterih drugih skupin samozaposlenih. Drugi steber predstavljajo dodatna poklicna pokojninska zavarovanja, ki so organizirana tako za privatni kot javni sektor, medtem ko se tretji steber sestoji iz individualnih oblik varčevanja posameznikov, večinoma v obliki polic pokojninskih zavarovanj.

Varčevanje poteka v vseh treh stebrih, za sedanjo generacijo upokojencev pa je značilno, da približno 70 % prihodkov prejemajo iz zavarovanj, ki sodijo v sklop prvega stebra, iz naslova poklicnih pokojninskih zavarovanj upokojenci prejemajo okrog 7 % vseh svojih prihodkov ter 22 % iz tretjega stebra, in sicer 8 % plačajo zavarovalnice v obliki zavarovalnin, 14 % prihodkov prihaja iz različnih naložb v oblikah obresti, dividend in podobno (Study on Pension Schemes of the Member States of the European Union, 2000, str. 20).

2.2.2. Zakonska pokojninska zavarovanja

Začetek razvoja pokojninskih zavarovanj v Nemčiji sega v konec devetnajstega stoletja, ko je bil leta 1889 sprejet prvi zakon o invalidnosti in starostnem zavarovanju, le-ta pa je bil v letu 1911 sprejet v Zavarovalni kodeks. Kodeks je poleg starostnega zavarovanja delavcev obsegal še njihovo zdravstveno in nezgodno zavarovanje, za katera so bila skupaj urejena temeljna načela in pravila, pravna razmerja med nosilci zavarovanj in drugimi osebami ter postopek uveljavljanja pravic (Bubnov-Škoberne, 1992a, str. 66).

Sistem pokojninskega zavarovanja se je najprej bistveno spremenil leta 1957, ko je bilo uvedenih več pomembnih novosti. Pokojninsko zavarovanje se je takrat začelo financirati po sistemu sprotnega prispevnega kritja, uvedene pa so bile tako imenovane dinamične pokojnine, kar pomeni, da je bila pokojnina izračunana na podlagi razmerja med individualno plačo in povprečno plačo, pokojnine pa so se usklajevale z rastjo dohodkov prebivalstva. S temi spremembami naj bi se zagotovilo tudi to, da bi višina pokojnine nadomestila izpadli zaslužek zavarovanca. Pomembne spremembe v sistemu pokojninskega zavarovanja so bili ponovno uvedene v letu 1989, ki pa so začele veljati šele leta 1992, in s katerimi naj bi zagotovili finančno stabilnost sistema, ki je v osemdesetih letih prišel v krizo zaradi neugodnih demografskih gibanj ter s tem povezanim naraščanjem razmerja med aktivnim prebivalstvom in upokojenci. Kljub tem novostim pa je spremenjeno stanje v gospodarstvu in zaposlovanju ter staranje prebivalstva zahtevalo ponovne spremembe, ki jih je nemški parlament sprejel leta 1997, z začetkom veljavnosti v letu 1999 (Svetek, 1998, str. 32). Spremembe v novem zakonu so se nanašale predvsem na področje pristopne starosti za upokojitev ter na področje invalidskega zavarovanja, kjer so bile uvedene začasne rente, ki so nadomestile

dotedanje invalidske pokojnine, pomembno pa je predvsem njihovo omejeno trajanje, saj so podeljene le za obdobje treh let.

Izdatki za pokojninsko zavarovanje so na prehodu v novo tisočletje kljub zakonskim spremembam začeli predstavljati vedno večje breme javnih financ, tako da je bila nova reforma neizbežna. Nov zakon, ki ureja pokojninsko zavarovanje je bil sprejet v letu 2001, prinesel pa je več novosti tako na področju javnega pokojninskega zavarovanja kot na področju poklicnih in osebnih pokojninskih načrtov (Gohdes, Schmandt, 2001, str. 47).

2.2.2.1. Zakonska pokojninska zavarovanja za delavce in uslužbence

Zakonsko pokojninsko zavarovanje predstavlja najpomembnejši segment v sklopu starostnega zavarovanja, v to obliko pa je vključena večina zaposlenih, saj ima naravo obveznega zavarovanja. Za tiste posameznike, za katere obveznost vključitve v zavarovanje ne obstoji, pa velja, da se v zavarovanje lahko vključijo prostovoljno (Bubnov-Škoberne, 1992a, str. 68).

V zavarovanje se morajo tako obvezno vključiti osebe, ki delajo za plačo oziroma se poklicno usposablajo, ne glede na višino njihovega prihodka, ter invalidne osebe zaposlene v posebnih zavodih in določene osebe, ki opravljajo samostojno dejavnost. V zavarovanje se lahko na zahtevo vključijo tudi vsi posamezniki, ki opravljajo samostojno dejavnost, za katere ne obstoji zakonska obveza, in sicer z enakimi pravicami in obveznostmi kot drugi zavarovanci. V to obliko se lahko prostovoljno vključi tudi vsaka oseba, državljan ali tujec, ki ima v Nemčiji prebivališče ali je običajno nastanjen v Nemčiji, če ni obvezno zavarovan po drugih predpisih. V to obliko pokojninskega zavarovanja je vključenih približno 85 % delovno aktivnega prebivalstva.

Nemški sistem obveznega pokojninskega zavarovanja se financira iz prispevkov zaposlenih in delodajalcev, pri čemer vsaka stran prispeva polovico. Prispevna stopnja se je v zadnjih letih povečevala, v letu 2003 pa je za obe strani skupaj znašala 19,1 %. Eden izmed ciljev pokojninske reforme iz leta 2001 je ohraniti to stopnjo pod 20-imi odstotki do leta 2020 in pod 22-imi odstotki do leta 2030 (Gohdes, Schmandt, 2001, str. 47).

Sredstva zbrana iz prispevkov delodajalcev in zaposlenih v letu 2002 niso zadoščala za pokritje vseh obveznosti za pokojnine, zato je država morala prispevati dodatna sredstva, in sicer kar v višini 37 % (Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003, str. 63).

Pravico do starostne pokojnine v nemškem pokojninskem zavarovanju dobi zavarovanec, ko dopolni predpisano starost, kar po trenutno veljavnem zakonu pomeni 65 let, tako za ženske kot za moške. Poleg pogoja starosti se kot dodaten pogoj za uveljavljanje pravice starostne pokojnine postavlja tudi vplačevanje v pokojninsko blagajno, ki ne sme biti krajše od 5 let.

Pod posebnimi pogoji je mogoča tudi predčasna upokojitev, ki je odvisna tako od spola zavarovanca kot tudi od števila let vplačevanja prispevkov, poklica ter njegovega zdravstvenega stanja. Vendar pa se možnosti predčasnega upokojevanja postopoma zmanjšujejo, predvsem zaradi prevelikega pritiska na pokojninsko blagajno. Dvig starostne stopnje velja tudi za poklicno in pridobitno nezmožne zavarovance, za katere se bo starostna stopnja za pridobitev starostne pokojnine postopoma dvignila od 60 na 63 let (Svetek, 2000, str. 12).

Funkcija pokojnine iz zakonsko obveznega zavarovanja je nadomestitev izpadlega dohodka. Tako je njena višina odvisna od višine zaslužkov v času zavarovanja in trajanja prispevnih oziroma neprispevnih obdobj. Od reforme v letu 1992 se višina pokojnine izračunava po posebni formuli, ki temelji na sistemu plačilnih točk (Queisser, 1996, str. 8).

Tabela 3: Nadomestivene stopnje v Nemčiji v letu 1993 (v % od dohodka)

	Bruto nadomestitvena stopnja	Neto nadomestitvena stopnja⁵
Za zaposlenega s povprečno plačo in 45-letnim vplačevanjem prispevkov	48,9 %	68,6 %
Za zaposlenega s povprečno plačo in 40-letnim vplačevanjem prispevkov	43,4 %	60,9 %
Povprečna nadomestitvena stopnja	36,6 %	50,9 %

Vir: Queisser, 1996, str. 9.

Nemški sistem javnega pokojninskega zavarovanja velja za zelo radodarnega, in sicer gledano z dveh zornih kotov, saj zagotavlja visoko nadomestitveno stopnjo ter ugodne pokojnine tudi za tiste, ki se predčasno upokojijo, kar posebej velja za območje nekdanje Vzhodne Nemčije (Disney, Johanson, 2001, str. 160). Za populacijo v starosti nad 65 letom je značilno, da starostne pokojnine predstavljajo v povprečju 78 % prihodkov posameznika, pri čemer se pojavljajo razlike med nekdanjo Zahodno Nemčijo (60 %) ter območjem nekdanje Vzhodne Nemčije (90 %) (Study on Pension Schemes of the Member States of the European Union, 2000, str. 112). S pokojninsko reformo iz leta 2001 je predvideno postopno

⁵ Bruto nadomestitvena stopnja je izražena kot razmerje med bruto pokojninami in bruto plačami, neto pa kot razmerje med bruto pokojninami zmanjšanimi za prispevke za zdravstveno zavarovanje in neto plačami.

zniževanje nadomestitvene stopnje, in sicer naj bi se do leta 2010 znižala na 64 %.

V letu 2001 je obseg sredstev namenjen za pokrivanje obveznosti iz naslova obveznega pokojninskega zavarovanja dosegel 13 % bruto domačega proizvoda oziroma 30 % državnega proračuna (Schnabel, 2002, str. 7).

2.2.2.2. Starostno varstvo javnih uslužbencev

V nemškem pokojninskem zavarovanju javni uslužbenci niso vključeni v javni pokojninski sistem. Sredstva za starostne pokojnine teh uslužbencev se zagotavljajo neposredno iz državnega proračuna.

Upokojitvena starost za to skupino nastopi pri 65 letu, izjemo predstavljajo določene skupine poklicev, kot na primer policija in vojska. Višina pokojnine se določi na podlagi plače v zadnjem letu ter števila let zaposlitve. Za razliko od pokojnin v obveznem zakonskem sistemu so te pokojnine popolnoma obdavčene, določena pa je tudi minimalna pokojnina (Queisser, 1996, str. 11).

2.2.2.3. Sistemi poklicnega pokojninskega zavarovanja za člane nekaterih poklicnih zbornic

Osebam, ki samostojno opravljajo svobodni poklic (npr. zdravniki, arhitekti) in se obvezno združujejo v zbornice, se zagotavlja varstvo za starost v sklopu sistema poklicnega varstva (Bubnov-Škoberne, 1992a, str. 90).

Poklicni pokojninski sistemi zagotavljajo zavarovanje za enake rizike kot zakonsko obvezno zavarovanje (starost, invalidnost in smrt), vendar pa so predpisani nižji prispevki, ker se predpostavlja, da se bodo zavarovanci dodatno zavarovali v sistemu prostovoljnih pokojninskih zavarovanj.

2.2.2.4. Pokojninska zavarovanja rudarjev in starostno zavarovanje kmetov

V nemškem sistemu pokojninskega zavarovanja je posebej urejeno zavarovanje rudarjev in uslužbencev v rudarstvu, ki naj bi imelo tako funkcijo osnovnega kot poklicnega zavarovanja (Bubnov-Škoberne, 1992a, str. 80).

Izvajalec te oblike zavarovanja je Zvezno združenje rudarjev, financira pa se s prispevki delodajalcev, zaposlenih in države, pri čemer so prispevki zaposlenih manjšega pomena. Zaradi posebnosti narave rudarskega dela so za to obliko zavarovanja določeni ugodnejši pogoji za pridobitev pravic in višje pokojnine.

Starostno zavarovanje kmetov predstavlja posebno obliko zavarovanja, ki je posebej predpisano zaradi svoje specifičnosti. Z zakonom so urejene dajatve, katerih cilj pa ni samo zagotoviti dohodka za starost, temveč so v ozadju tudi drugi cilji kmetijske politike. Pokojnine iz tega naslova so relativno nizke, tako da se pričakuje da se kmetje dodatno prostovoljno zavarujejo.

2.2.3. Dodatna pokojninska zavarovanja

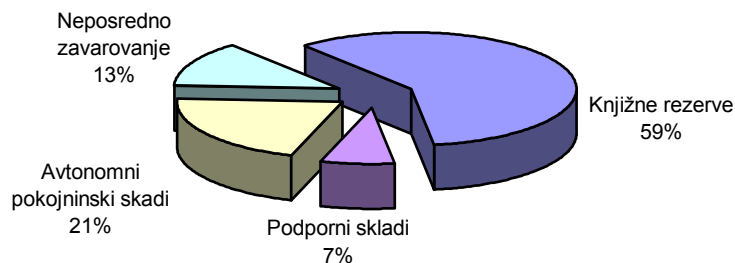
2.2.3.1. Značilnosti sistema

V primerjavi z ostalimi državami članicami OECD je obseg pokojnin financiranih iz dodatnih oblik zavarovanja v Nemčiji relativno nizek. Glede na značilnosti obveznega zakonskega zavarovanja, ki zagotavlja visoko stopnjo nadomestitve izpadlega dohodka po upokojitvi, pa je to tudi razumljivo. Zato ne preseneča, da enega izmed glavnih ciljev pokojninske reforme iz leta 2001 predstavlja vzpodbuditev varčevanja v okviru poklicnega in privatnega varčevanja posameznikov.

V letu 1999 je bilo v poklicno pokojninsko zavarovanje vključenih približno 28 % zaposlenih v trgovini in 64 % v industriji, pri čemer so številke za področje nekdanje Vzhodne Nemčije nižje in znašajo 16 % za trgovino in 20 % za industrijo. Na območju nekdanje Zahodne Nemčije je po podatkih za leto 1999 pokojnino iz poklicnih pokojninskih zavarovanj prejelo okrog 50 % tistih, ki so ob upokojitvi bili zaposleni v privatnem sektorju (Study on Pension Schemes of the Member States of the European Union, 2000, str. 31). V javnem sektorju je število vključenih v dodatno poklicno zavarovanje višje, in sicer je bilo v zavarovanje vključenih 87 % zaposlenih moških in 52 % zaposlenih žensk, podatki pa veljajo za območje nekdanje Zahodne Nemčije.

V obdobju od leta 1995 so zbrana sredstva drugega stebra postopoma naraščala (od 3 do 11 % letna rast) in so v letu 2000 obsegala 331,3 milijard evrov oziroma 13 % bruto domačega proizvoda (Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003, str. 75).

Slika 6: Struktura naložb poklicnih pokojninskih zavarovanj v Nemčiji glede na obliko pokojninskega zavarovanja v letu 2000

Vir: Schnabel, 2002, str. 5.

V novem zakonu iz leta 2001 je država za vzpodbujanje varčevanja v dodatnih pokojninskih načrtih predvidela posebne subvencije in davčne olajšave, tako za posameznike kot za podjetja. Varčevanje v pokojninskih načrtih, ki so odobreni s strani posebne državne agencije in izpolnjujejo posebne pogoje, je tako deležno posebnih davčnih olajšav, dodatno pa država vsakemu zavarovancu neposredno na njegov račun plača dodatno premijo. Pokojninski načrti, ki so deležni take davčne obravnave, morajo izpolnjevati določene pogoje, med pomembnejše pa sodijo izplačilo doživljenjske mesečne pokojninske rente po 60-tem letu starosti zavarovanca, zagotovitev nominalne vrednosti vplačanih premiji (obrestna mera 0%) in financiranje po sistemu naložbenega kritja (Private pension schemes in Europe, 2003, str. 12).

V skladu z novo zakonodajo so bile v letu 2002 na trgu ponujene nove oblike dodatnih pokojninskih zavarovanj, in sicer v obliki kolektivnih pokojninskih načrtov, ki jih za svoje zaposlene vzpostavijo delodajalci ali pa individualnih pokojninskih načrtov, v katere se posamezniki vključijo pri finančnih institucijah kot so zavarovalnice, banke ali investicijski skladi.

2.2.3.2. Oblike poklicnih pokojninskih zavarovanj

Nemška vlada je izhajajoč iz ugotovitev strokovnjakov, da je skupinsko zavarovanje stroškovno učinkovitejše in manj tvegano, zakonsko obvezala podjetja, da morajo po 1.1. 2002 svojim zaposlenim omogočiti, da se vključijo v pokojninski načrt, ki prinaša državno subvencijo in davčne olajšave ter na ta način del sedanjega zaslužka prenesejo na kasnejše obdobje.

Pred zadnjo pokojninsko reformo so v Nemčiji obstajale štiri oblike poklicnih pokojninskih načrtov (Bešter, 2000a, str. 119), in sicer pokojninski načrti

financirani preko knjižnih rezerv, podporni skladi, avtonomni pokojninski skladi in pokojninsko zavarovanje sklenjeno v dobro zaposlenega s strani delodajalca (neposredno zavarovanje). V letu 2002 pa so z delovanjem pričeli tudi novi pokojninski skladi. Ne glede na to, da so v letu 2000 predstavljajo naložbe v knjižnih rezervah in podpornih skladih več kot 60% zbranih sredstev poklicnih pokojninskih skladov, pa ti dve obliki ne bosta deležni posebne davčne obravnave in državnih subvencij kot ostale tri oblike.

Pokojninski načrti financirani preko posebnih knjižnih rezerv

Najpogostejšo obliko poklicnih pokojninskih načrtov predstavljajo knjižne rezerve, kjer se delodajalec zaveže, da bo za svoje zaposlene vplačeval določne prispevke za pokojnino. V tem primeru podjetje oblikuje posebne knjižne rezerve, ki jih izkazuje med obveznostmi v svoji bilanci stanja. Pri tej obliki zavarovanja plačila ne zmanjšujejo likvidnosti podjetja, hkrati pa znižujejo davčno osnovo za plačilo davka od dobička. Ob zapadlosti obveznosti, torej ob izplačilu pokojnin, podjetje zmanjša svoje rezervacije, kar po eni strani povečuje dobiček, po drugi strani pa ga izplačila pokojnin znižujejo. Sredstva zbrana na takšen način, za razliko od drugih oblik zavarovanj, ostanejo znotraj podjetja.

Pokojninski načrti financirani preko knjižnih rezerv podjetja morajo biti obvezno pozavarovani pri zavarovalnici, ki je pod javnim nadzorom. V primeru nesolventnosti podjetja ta zavarovalnica prevzeme obveznost izplačila pokojnin ter hkrati vstopi kot upnik do podjetja, ki je zašlo v težave.

Podporni skladi

Podporni skladi so pravno samostojne osebe, ki jih financirajo eden ali več delodajalcev. Prispevke vplačujejo samo delodajalci, ki pa imajo določeno samostojnost glede časa in obsega vplačil, hkrati pa zavarovanci nimajo zakonske pravice do pokojnin v določenem znesku. Zaradi te lastnosti podporni skladi niso predmet nadzora v obliki kot pokojninski skladi, hkrati pa plačani prispevki ne predstavljajo davčne olajšave ob njihovem plačilu, temveč šele ob izplačevanju pokojnin. Podobno kot pri oblikovanju knjižnih rezerv morajo tudi podporni skladi biti pozavarovani pri zavarovalnici.

Avtonomni pokojninski skladi

Pokojninski skladi v Nemčiji delujejo podobno kot zavarovalnice. So samostojne pravne osebe, njihovi ustanovitelji pa so ponavadi eden ali več delodajalcev. Pri tej

obliki dodatnega pokojninskega zavarovanja niso izključena vplačila zaposlenih, kot to velja za predhodno navedeni obliki.

Določila zakona, ki pokrivajo področje zavarovalništva, pokrivajo tudi poslovanje pokojninskih skladov, predvsem velja to za področje kapitalske ustreznosti, naložbeno politiko in oblikovanje zavarovalno-tehničnih rezervacij. Podobno kot v zavarovalnicah je v pokojninskih skladih urejeno tudi področje računovodstva in revizije. Področje naložb pokojninskih skladov je urejeno z evropskimi direktivami, ki pokrivajo delovanje zavarovalnic, in sicer v skladu s smernicami, ki urejajo področje življenjskih zavarovanj.

Nadzor nad poslovanjem pokojninskih skladov vrši organ, ki je zadolžen za izvajanje nadzora nad zavarovalnicami oziroma ustrezna nadzorna institucija na regionalni ravni. Nadzor izvajajo na različnih ravneh in fazah poslovanja. Tako nadzorna institucija podeljuje dovoljenje za opravljanje poslov, v ta namen pa pregleda tudi statut družbe, splošne zavarovalne pogoje, poslovni načrt z elementi, ki vključujejo tudi opis uporabljenih akturaskih izračunov. Nadzorna institucija bdi nad poslovanjem pokojninskih skladov, in sicer tako preko poročil, ki so jih institucije obvezne pošiljati nadzorniku, kot tudi z neposrednim pregledom poslovanja na njihovem sedežu.

Neposredno zavarovanje

Pod pojmom neposrednega zavarovanja je mišljeno sklenjeno pokojninsko zavarovanje z individualno ali kolektivno polico, ki jo sklene delodajalec v dobro zaposlenega, premijo pa lahko plačujejo delodajalci ali zaposleni.

V primeru individualno sklenjenega dogovora med delodajalcem in zaposlenim registracija pokojninskega načrta ni potrebna, kljub temu pa iz tega dogovora izhajajo vse zakonske obveznosti izplačila dodatnih pokojnin.

Pokojninski skladi

Pokojninski skladi so samostojne pravne osebe, ki zaposlenim zagotavljajo izplačilo pokojnin v imenu njihovega delodajalca. Premijo v sklad plačuje delodajalec, pri čemer zaposleni lahko premijo tudi sami doplačajo, višina premije pa se skozi obdobje trajanja zavarovanja lahko spreminja. Poleg že omenjenih davčnih olajšav za posameznike, so davčnih olajšav deležni tudi delodajalci, ki plačano premijo lahko uvrstijo med stroške poslovanja. Pokojninski skladi lahko ponujajo pokojninske načrte z določenimi pravicami ali določenimi prispevki, vendar pa morajo v slednjem primeru zagotavljati nominalno vrednost vplačanih

premier. Pri naložbeni politiki pokojninski skladi niso omejeni z omejitvami, ki veljajo za zavarovalnice ter tako lahko vodijo bolj liberalno naložbeno politiko. Izplačilo pokojnine predstavlja doživljenjska mesečna pokojninska renta, enkratna izplačila pa niso dovoljena.

2.2.3.3. Dodatno zavarovanje za zaposlene v javnem sektorju

Za določene skupine zaposlenih v javnem sektorju je v sistemu nemškega pokojninskega zavarovanja predvideno obvezno dodatno zavarovanje, ki ga izvajajo posebne institucije na zvezni in deželni ravni.

Dodatno zavarovanje za osebe v javnem sektorju je deloma financirano s strani sredstev ministrstva za finance. Zaposleni, ki spremenijo zaposlitev in preidejo iz javnega v privatni sektor, so upravičeni do izplačil pokojnin, ki jim pripada iz tega naslova, vendar pa sredstva v času do upokojitve niso revalorizirana glede na inflacijo.

2.2.4. Tretji steber – individualno varčevanje

V sklop tretjega stebra pokojninskega varčevanja bi lahko prištevali kakršnakoli privatna sredstva, s katerimi si je mogoče zagotoviti ustrezen življenjski standard. V ta sklop ponavadi uvrščamo predvsem police življenjskega zavarovanja, delnice, kupone investicijskih skladov, nepremičnine in dolgoročne bančne depozite, ki so primerni za pokojninsko varčevanje.

2.3. Sistem pokojninskega zavarovanja v Veliki Britaniji

Začetek socialnega varstva za starost v Veliki Britaniji sega v leto 1908, ko so bili uvedeni posebni prejemki, katere so dodeljevali osebam starejšim od 70 let, ki niso bile sposobne same zagotoviti sredstev za osnovne življenjske potrebščine. Kasneje, v letu 1925, je bil sprejet zakon, s katerim so bile uvedene prve pokojnine, in sicer za posameznike, ki so že bili vključeni v zdravstveno zavarovanje (Blake, 1995, str. 9).

Preobrat v pokojninskem zavarovanju v Veliki Britaniji predstavlja leto 1942, ko so bili implementirani elementi Beveridgovega načrta in je bil uveden enotni sistem tako prispevkov kot pravic v obliki pokojnin. Kasnejši razvoj so zaznamovale predvsem uvedba posebnih pokojninskih načrtov v letu 1961 ter uvedba dodatnih državnih pokojninskih načrtov v letu 1978 (Disney, Johanson, 2001, str. 299).

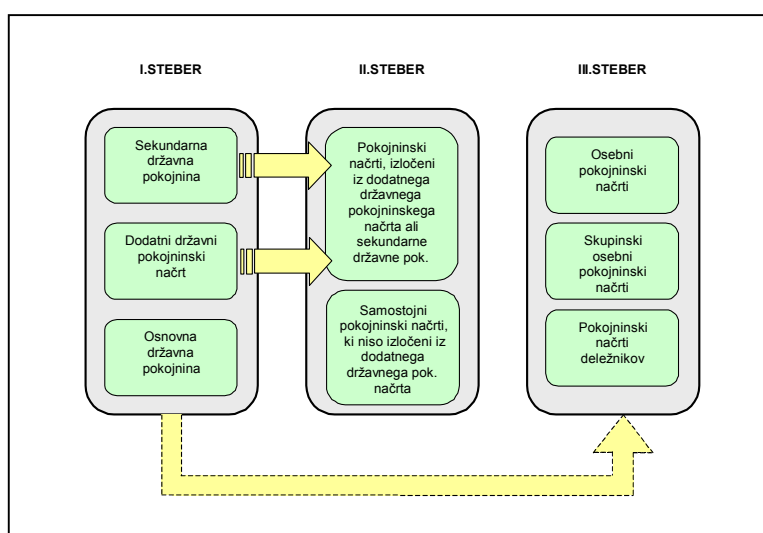

Pokojninski sistem v Veliki Britaniji je podobno kot v ostalih razvitih državah konec prejšnjega stoletja zaradi že navedenih vzrokov prišel v krizo. Tako je po letu 1999 prišlo do spremembe zakonodaje na tem področju, predvsem v smislu zamenjave dodatnih državnih pokojninskih načrtov z novim sekundarnim pokojninskim načrtom in uvedbo novih oblik varčevanja za starost.

V letih 1999 in 2000 je 57 % pokojninskih prihodkov izviralo iz državnih virov, medtem ko je ostalih 43 % prispeval privatni sektor (Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003, str. 162).

Spodnja slika prikazuje pokojninski sistem v Veliki Britaniji pri čemer so v sklopu posameznega stebra prikazane različne možne oblike zavarovanja, puščice pa prikazujejo možnost prehajanja med posameznimi oblikami.

Slika 7: Shema sistema pokojninskega načrta v Veliki Britaniji

Vir: Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003, str. 162-164.

2.3.1. Prvi steber sistema pokojninskega zavarovanja

Prvi steber pokojninskega zavarovanja v Veliki Britaniji sestavljata osnovno državno pokojninsko zavarovanje in dodatni državni pokojninski načrt oziroma sekundarna državna pokojnina. Vse oblike pokojnin temeljijo na sistemu sprotnega prispevnega kritja, plačevanje prispevkov pa je obvezne narave.

2.3.1.1. Osnovna državna pokojnina

Osnovna državna pokojnina predstavlja glavno državno dajatev, do katere so upravičeni vsi, ki so vsaj četrtno svojega delovnega obdobja plačevali prispevke državnega pokojninskega zavarovanja in so dopolnili zakonsko določeno starostno mejo (Novak, 1998, str. 774). Termin delovno obdobje predstavlja v britanski zakonodaji obdobje, ki se začne v davčnem letu, ko posameznik dopolni 16 let in traja do takrat, ko doseže starost za upokojitev oziroma umre. Po podatkih za leto 2000 je maksimalno delovno obdobje znašalo 49 let za moškega in 44 let za ženske. Upokojitvena starost za ženske (60 let) se bo po letu 2010 postopoma povečevala in naj bi se v letu 2020 izenačila z upokojitveno starostjo za moške ter tako znašala 65 let.

Osnovna državna pokojnina se financira s prispevki, ki jih obvezno plačujejo tako posamezniki kot njihovi delodajalci, obveznost plačevanja pa velja tudi za samozaposlene, pri čemer pa je določena minimalna stopnja prihodka, pri katerem nastopi ta obveznost. Višina prispevkov je določena na podlagi posebnega izračuna, ki temelji na tedenskem zaslužku posameznika (Disney, Johanson, 2001, str. 300).

Pogoj za pridobitev polne osnovne državne pokojnine je vplačevanje prispevkov vsaj 90 % delovnega obdobja posameznika, ki je po podatkih za leto 2000 znašala 44 let za moške in 39 let za ženske, pri čemer je osnovna državna pokojnina enaka za vse upravičence.

Pokojnine iz javnega pokojninskega zavarovanja so v letu 2000 predstavljale strošek v višini 5,5 % bruto domačega proizvoda, pri čemer je Velika Britanija ena redkih zahodnoevropskih držav, ki v prihodnosti pričakuje zniževanje tega odstotka (Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003, str. 61). Relativno nizek odstotek porabe za izdatke iz pokojnine pojasnjuje tudi to, zakaj se v Veliki Britaniji niso srečali s takšno problematiko pokojninskega zavarovanja kot v ostalih razvitih državah.

Zakon v Veliki Britaniji določa, da se morajo vsi zaposleni tako v privatnem kot javnem sektorju vključiti v dodatno pokojninsko zavarovanje, in sicer lahko izberejo dodatni državni pokojninski načrt oziroma se odločijo za poklicni pokojninski načrt ali pa individualno pokojninsko zavarovanje.

2.3.1.2. Dodatni državni pokojninski načrt

Dodatni državni pokojninski načrt (SERPS) je bil uveden z zakonom leta 1975, z namenom, da bi se zmanjšale razlike med zaposlenimi, ki so bili in tistimi, ki niso bili vključeni v poklicno pokojninsko zavarovanje. Zato je že ob njihovem nastanku bila dana možnost izključitve iz te oblike zavarovanja v poklicna oziroma individualna pokojninska zavarovanja.

V začetku je bil sistem zastavljen tako, da se bodo iz dodatnega pokojninskega načrta izplačevale pokojnine v višini 25 % od razlike med spodnjim in zgornjim tedenskim zaslužkom, v najboljših 20 letih posameznika. Hitra rast obsega izplačil pa je že v letu 1986 zahtevala spremembo zakona, s katero so se pokojnine znižale na 20 % opisane razlike v celotnem obdobju plačevanja prispevkov (Blundell, Johanson, 1997, str. 23).

Oblikovalci omenjenega zakona niso predvideli tako neugodnih demografskih sprememb in so nekaj časa razmišljali celo o tem, da bi dodatni državni pokojninski načrt ukinili ter ga v celoti nadomestili s privatnimi pokojninskimi načrti pri finančnih institucijah. Kljub temu je prevladalo mnenje, da je potrebno obdržati državni sistem, tako da je dodatni državni pokojninski načrt nadomestila sekundarna državna pokojnina (Bešter, 1998b, str. 28).

2.3.1.3. Sekundarna državna pokojnina

Sekundarna državna pokojnina (S2P) je bila uvedena aprila 2002, njena višina pa je podobno kot pri dodatnem državnem pokojninskem načrtu odvisna od višine preteklih zaslužkov.

Predvidoma od leta 2007 naprej bo tudi ta oblika pokojnine dobila značaj enotne pokojnine, kljub temu, da bodo prispevki še vedno temeljili na višini prihodka posameznika. Namen takšne oblike dajatev je vzpodbuditi posameznike s srednjimi in višjimi prihodki, da se v čim večji meri odločijo za prehod v poklicne ali osebne pokojninske načrte (Blake, 2002, str. 5).

2.3.2. Drugi steber - poklicni pokojninski načrti

Varčevanje v drugem stebru pokojninskega zavarovanja je prostovoljne narave, bi pa ga v določenem smislu lahko označili kot obvezno za vse zaposlene, saj je posameznik zavezan varčevati v dodatnem državnem pokojninskem načrtu, v kolikor se ne odloči za poklicni pokojninski načrt (Study on Pension Schemes of the Member States of the European Union, 2000, str. 53).

Poklicni pokojninski načrti so v Veliki Britaniji že od nekdaj predstavljali pomembno obliko varčevanja za starost, saj državna pokojnina ne zagotavlja nadomestitve izgubljenega dohodka v ustrezni višini. Po podatkih za obdobje 2000-2001 je bilo v poklicne ali osebne pokojninske načrte vključeno okrog 44 % delovno aktivnega prebivalstva, 60 % gospodinjstev upokojencev pa je prejelo pokojnine iz poklicnih pokojninskih načrtov (Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003, str. 162). Sredstva zbrana v okviru pokojninskih zavarovanj drugega stebra so v letu 2000 obsegala 1.240 milijard evrov ali 91 % bruto domačega proizvoda.

Posamezniki, ki se odločijo, da bodo namesto v dodatnem državnem pokojninskem načrtu za starost varčevali v poklicnem načrtu, imajo na voljo več kot 120.000 različnih pokojninskih načrtov, ki delujejo tako na principu določenih prispevkov kot določenih pravic (Kuhar, 2000, str. 52). V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so prevladovali pokojninski načrti z določenimi pravicami, v zadnjih letih pa narašča število načrtov z določenimi prispevki, kar je predvsem posledica večje mobilnosti delovne sile in manjše pripravljenosti delodajalcev za prevzemanje pokojninskih obveznosti. Za razliko od dodatnih državnih pokojninskih načrtov delujejo poklicni pokojninski načrti na naložbenem principu financiranja.

Poklicni pokojninski načrti so deležni ugodne davčne obravnave, saj tako prispevki delodajalcev kot prispevki zaposlenih predstavljajo davčno olajšavo, neobdavčeni so naložbeni donosi ter del pokojnine, ki jo posameznik ob upokojitvi lahko dvigne v enkratnem znesku. Vendar pa so tako ugodne obravnave deležni le tisti pokojninski načrti, ki jih odobri urad odgovoren za pokojninske načrte (Novak, 1998, str. 777). Ti načrti morajo tako biti ustanovljeni izključno za zagotavljanje pokojnin zaposlenim v podjetju, ki je ustanovitelj načrta, najmanj 10 % vseh prispevkov pa mora prispevati delodajalec, pri čemer je tako višina prispevkov kot tudi pravic iz teh načrtov omejena.

Prispevne stopnje se razlikujejo med posameznimi pokojninskimi načrti, ki jih praviloma plačujejo delodajalci in zaposleni, razen v javnem sektorju, kjer zavarovanci ponavadi ne plačujejo prispevkov. Zakonska omejitev prispevkov ne obstaja, vendar pa prispevki delojemalca, ki so še predmet davčne olajšave, ne smejo prisegati 15 % bruto plače zaposlenega, skupni prispevki delodajalca in zaposlenega pa 17,5 % (Novak, 1998, str. 781). Za zaposlene, ki so starejši od 50 let, je odstotek prispevkov višji.

Poklicne pokojninske načrte v grobem delimo v dve osnovni skupini, in sicer na poklicne pokojninske načrte, izločene iz dodatnega državnega pokojninskega

načrta in samostojne poklicne pokojninske načrte, ki niso izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta (Blake, 1995, str. 95).

2.3.2.1. Poklicni pokojninski načrti, izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta

Poklicni pokojninski načrti, izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta predstavljajo posebnost v smislu, da privatne oblike zavarovanja ne komplemetirajo državne pokojnine, ampak jo nadomeščajo in v bistvu nosijo del bremena, ki bi v nasprotnem primeru odpadel na državno blagajno (Gollier, 2001, str. 248).

Večino pokojninskih skladov ustanovijo delodajalci, vendar pa mora biti njihovo premoženje ločeno od premoženja ustanovitelja. Skrbniki pokojninskih skladov ponavadi imenujejo akturaja in revizorja, v večini primerov pa tudi upravljavca premoženja. Poslovanje zaprtega sklada tako prevzamejo finančne institucije, kot so zavarovalnice, banke, stanovanjske zadruga, investicijski skladi ali akturska podjetja (Comparative Tables on Private Pensions Schemes, 2001, str. 69).

Upokojitvena starost je enaka kot za pridobitev osnovne državne pokojnine in torej je za leto 2000 znašala za moške 65 let in za ženske 60.

Delodajalec mora v primeru, da izstopi iz dodatnega državnega poklicnega pokojninskega načrta, obvezno ustanoviti lasten poklicni načrt, predhodno pa mora pridobiti izločilno potrdilo, ki ga izda odbor za pokojnine iz pokojninskih načrtov delodajalcev. Za pridobitev tega potrdila mora biti izpolnjen pogoj, da pokojninski načrt zagotavlja pokojnine vsaj v višini, kot jo zagotavlja dodatni državni pokojninski načrt. S pridobitvijo potrdila so tako delodajalci kot zaposleni upravičeni do znižanih nacionalnih prispevkov. Za zaposlene je vključitev v načrt delodajalca od spremembe zakona v letu 1988 prostovoljne narave, vendar pa mora v nasprotnem primeru izbrati ustrezno obliko individualnega zavarovanja (Blake, 2002, str. 1).

2.3.2.2. Samostojni poklicni pokojninski načrti, ki niso izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta

Samostojne poklicne pokojninske načrte ustanovijo delodajalci, vendar pa z njim ne nadomeščajo dodatnega državnega pokojninskega načrta. Pri samostojnih poklicnih pokojninskih načrtih tako delodajalec kot zaposleni plačujejo celotne prispevke za zavarovanje, te oblike pokojninskih načrtov pa zagotavljajo dodatek k tej pokojnini. V tem primeru zavarovanec prejema tri pokojnine: osnovno državno

pokojnino, pokojnino iz državnega pokojninskega načrta ter pokojnino iz poklicnega pokojninskega načrta (Blake, 1995, str. 95).

2.3.3. Osebni pokojninski načrti

Tretji steber predstavljajo prostovoljna osebna zavarovanja, vendar pa se mora vsak zaposleni, ki se ne vključi v dodatni državni ali poklicni pokojninski načrt, vključiti v osebni pokojninski načrt. Takšne oblike zavarovanja so organizirane pri finančnih institucijah, kjer prevladujejo načrti z določenimi prispevki (Novak, 1998, str. 782). Posameznik se tako lahko odloči za vključitev v osebni pokojninski načrt, skupinski osebni pokojninski načrt ali pokojninski načrt deležnikov (ang. stakeholder pension scheme), ki so neodvisni od pokojninskih načrtov delodajalcev.

Osebne pokojninske načrte delimo v dve skupini, in sicer prvo skupino predstavljajo odobreni osebni pokojninski načrti, ki so izločeni iz sekundarne državne pokojnine in zagotavljajo pokojnino namesto tega načrta, drugo skupino pa predstavljajo dodatni načrti, ki so ravno tako lahko izločeni iz sekundarne državne pokojnine, vendar pa zagotavlja zgolj dodatne prejemke (Blake, 2002, str. 2).

Skupinski osebni pokojninski načrti so namenjeni predvsem manjšim delodajalcem z manjšim številom zaposlenih. V bistvu gre za združene osebne pokojninske načrte, ki pa poslujejo z nižjimi stroški upravljanja zaradi prihrankov pri trženju in administraciji.

V sklopu reforme državne blaginje so bile predvidene inovacije tudi na področju pokojninskega zavarovanja. V letu 2001 so bili uvedeni posebni pokojninski načrti deležnikov (ang. stakeholder pension scheme). Njihov namen je zagotoviti dodatno pokojnino k osnovni državni pokojnini, ki bi temeljila na nizkih stroških upravljanja in naložbenem načelu financiranja. Tovrstno pokojninsko varčevanje je namenjeno predvsem delavcem s srednje visokimi prihodki, ki niso zavarovani v sklopu kakšnega drugega privatnega pokojninskega načrta (Blake, 2002, str. 5). V takšne pokojninske načrte se lahko vključijo skoraj vsi, zaposleni za določen ali nedoločen čas, samozaposleni kot tudi tisti, ki niso zaposleni. Tovrstni pokojninski načrti temeljijo na skupinskem zavarovanju, ki ga lahko vzpostavijo delodajalci, sindikati oziroma druge podobne organizacije ali finančne institucije, delujejo pa kot poklicni pokojninski načrti na osnovi določenih prispevkov. Ob upokojitvi je mogoče 25 % privarčevanih sredstev pridobiti v enkratnem znesku, za preostanek pa je mogoče skleniti pogodbo o izplačilu doživljenjske rente ali pa prejemati pokojnino, dokler zbrana sredstva niso izčrpana.

2.4. Sistem pokojninskega zavarovanja na Švedskem

Od leta 1913 naprej ima Švedska univerzalni model starostnega pokojninskega zavarovanja, v katerega so vključeni vsi prebivalci. Sistem je na začetku temeljil na določenem obsegu pravic, vendar pa je zagotavljal zgolj skromno nadomestilo preteklih prihodkov (Palmer, 2001, str. 2).

Prva korenita sprememba v sistemu je bila vpeljana v letu 1960, ko je bil uveden nacionalni dodatni pokojninski načrt, z namenom, da izboljša standard prebivalcev oziroma zaposlenih po upokojitvi. Tako so splošni pokojnini, ki je bila enaka za vse prebivalce, dodali tudi del, ki je temeljil na osnovi predhodnih zaslužkov. Temeljil je na sistemu sprotne prispevnega kritja, vir plačila pa so bili prispevki, ki so jih plačevale aktivne generacije. V začetku so bili prispevki večji od izplačil, presežki pa so se zbirali v posebnem pokojninskem skladu z namenom, da se postopoma uvede izplačilo pokojnine v odvisnosti od višine prejemkov pred upokojitvijo.

Tako kot druge razvite države se je v devetdesetih tudi Švedska srečala s problematiko pokojninskega sistema, ki izhaja predvsem iz povečevanja števila upravičencev do prejemkov iz pokojninskega zavarovanja. V letu 1998 je švedski parlament tako sprejel nov pokojninski zakon, ki je stopil v veljavo v začetku leta 1999. Švedska je tako v enoten sistem združila davčno financirano enotno pokojnino in dodatno zavarovanje odvisno od preteklih dohodkov (Cvetko, 1998, str. 62). Poleg novega osnovnega pokojninskega načrta pod novimi zakonskimi določili večina prebivalcev izpolnjuje pogoje tudi za vključitev v pogodbeno oziroma poklicna pokojninska zavarovanja, hkrati pa se posamezniki lahko vključijo tudi v individualne oblike zavarovanj.

2.4.1. Starostno pokojninsko zavarovanje

Uvedba novega zakona v letu 1999 je popolnoma spremenila javno pokojninsko zavarovanje, ki je do uveljavitve sprememb zagotavljalo vsem državljanom, ki so med starostjo 16 in 65 let vsaj 40 let preživeli na Švedskem, enake pravice iz naslova pokojninskega zavarovanja.

Bistvo novega pokojninskega sistema predstavlja pokojnina odvisna od preteklih zaslužkov, ki temelji na določenem obsegu prispevkov v celotnem obdobju posameznika (Christensen, 2000, str. 1). Novi sistem tako sestavljata dve komponenti, in sicer komponenta, ki temelji na sistemu sprotne prispevnega kritja, ter komponenta, ki deluje po naložbenem principu financiranja.

2.4.1.1. Upravičenci in financiranje sistema

Novi pokojninski sistem je ohranil širok obseg kritja iz naslova javnega pokojninskega zavarovanja, tako so v starostno pokojninsko zavarovanje vključeni vsi prebivalci Švedske, priseljenci, ki imajo prebivališče na Švedskem ter tudi mornarji, ki so zaposleni na ladjah, ki plujejo pod švedsko zastavo.

Financiranje pravic iz naslova starostnega pokojninskega zavarovanja temelji na obvezni dajatvi v višini 18,5 % od tako imenovanega pokojninskega prihodka (Palmer, 2001, str. 6). V to osnovo so všteti vsi prihodki posameznika, tudi socialne pomoči, nadomestila za čas nezaposlenosti, od katerih se odšteje osnovne pokojninske prispevke. Pri tem ni določeno, koliko od tega prispeva delodajalec in koliko posameznik, vendar je ta obveznost od leta 2000 naprej razdeljena na dva enaka dela.

Večji del tega prispevka (16 % prihodka) je namenjen za prvo obliko zavarovanja, kar pomeni, da se porabi sproti za pokrivanje tekočih obveznosti iz naslova pokojninskega zavarovanja, vendar pa se na posebnem računu vodijo pravice, ki bodo posameznikom pripadale iz teh vplačil ob njihovi upokojitvi. Ostala 2,5 % vplačanih prispevkov se zbira na kapitalnem računu posameznika, zbrana sredstva pa so naložena v različne sklade. Pokojnine iz tega dela bodo izračunane na osnovi zbranih sredstev in realiziranih donosov (Bešter, 1998a, str. 37).

2.4.1.2. Pravice iz zavarovanja

Pravice iz pokojninskega zavarovanja tako iz dohodkovnega kot naložbenega dela lahko posameznik začne pridobivati pri starosti 61 let, pri čemer starost navzgor ni omejena, kar pomeni da daljša delovna doba predstavlja tudi višjo pokojninsko osnovo (Christensen, 2000, str. 2). Pri tem pa je potrebno omeniti, da zakon, ki ureja delovna razmerja, določa, da posameznik lahko dela do 67 leta. Novi sistem uveljavljanja pravic iz naslova pokojninskega zavarovanja je zelo fleksibilen in dopušča posamezniku določeno mero svobode pri izbiri kdaj in kako bo posameznik prejemal pokojnino.

Pokojnine iz prvega dela, ki temelji na sprotnem prispevnem kritju, se imenujejo pokojnine iz naslova prihodka. Obračunale se bodo na podlagi ugotovljenega obsega pravic v trenutku, ko se bo posameznik odločil za upokojitev. V novem sistemu zavarovanja se bo obseg pravic povečeval skladno z obsegom rasti prihodkov oziroma zaslužkov posameznega zavarovanca ter obratno zmanjšal v primeru zmanjšanja realnega zaslužka, hkrati pa se bo tekom celotnega obdobja upošteval tudi koeficient rasti zaslužkov. Pravice iz zavarovanja bodo tako

odražale vplačane prispevke, ki se bodo registrirali za vsakega posameznika. Pri obračunu pravic se bodo upoštevale tudi provizije upravljavca ter obresti, ki se vsako leto pripišejo v skladu s splošno rastjo zaslužkov in dobičkov.

Pokojnine iz naložbenega sklada bodo temeljile na zavarovalniških načelih, torej se bodo pravice izračunavale na podlagi aktuarskih izračunov, s to izjemo, da ne bo dovoljeno razlikovanje med moškim in ženskim spolom (Christensen, 2000, str. 5).

Oblika naložbenega varčevanja za starost predstavlja novo institucijo v švedskem pokojninskem sistemu. Prispevek v višini 2,5 % pokojninskega prihodka se zbira na osebnih pokojninskih načrtih, sredstva pa upravljajo različni skladi. Nadzor nad njihovim poslovanjem vrši posebna institucija, ustanovljena posebej za ta namen. Sredstva iz tega naslova lahko zbirajo različni skladi, tako domači kot tuji, hkrati pa je sklad ustanovila tudi država, seveda pa morajo za opravljanje te dejavnosti pridobiti ustrezno dovoljenje. Predpisi dopuščajo posamezniku svobodno odločitev glede izbire sklada, v kolikor pa se posameznik ne odloči za noben sklad, je avtomatsko vključen v sklad, katerega ustanoviteljica je država.

2.4.1.3. Zajamčene pokojnine

Nova oblika pokojninskega sistema je ohranila prejšnjo splošno pokojnino, in sicer v obliki zajamčene pokojnine za posameznike, ki si v svojem delovnem obdobju niso zaslužili pokojnine v minimalni višini (Christensen 2000, str. 6).

Zajamčeno pokojnino je mogoče pridobiti pri 65 letu starosti, vendar pa ponavadi ne zadošča za ohranitev standarda po upokojitvi. Pogosto je kombinirana s posebnimi socialnimi dodatki za upokojene.

2.4.2. Poklicna pokojninska zavarovanja

Privatna pokojninska zavarovanja, poklicna in individualna, so se na Švedskem začela razvijati v tridesetih letih prejšnjega stoletja, z reformo v šestdesetih letih pa so bili uvedeni tudi dodatni poklicni pokojninski načrti (Palmer, 2001, str. 3).

Splošno predstavljajo dodatna poklicna pokojninska zavarovanja prostovoljno obliko zavarovanja, vendar pa so v določeni meri obvezna, saj je njihova narava odvisna od kolektivnih pogodb. V praksi je oblikovanje poklicnih pokojninskih načrtov obvezno skoraj za vse delodajalce; članstvo pa je obvezno tudi za skoraj vse zaposlene, ne glede na to, ali so člani sindikatov ali ne (Private Pensions: Selected Country Profiles, 2001, str. 213). V poklicne pokojninske načrte je

vključenih približno 90 % vseh zaposlenih (Study on Pension Schemes of the Member States of the European Union, 2000, str. 49).

Poklicna pokojninska zavarovanja predstavljajo nadgradnjo obveznega javnega pokojninskega zavarovanja, skupaj pa naj bi prejemi iz prvega in drugega stebra nadomeščali od 70 do 80 % zadnje prejete plače (Christensen, 2000, str. 7).

V drugem stebru sistema pokojninskega zavarovanja je po podatkih za leto 2000 bilo zbranih 139,6 milijard evrov. Primerjano z višino bruto domačega proizvoda je ta znesek predstavljal 112 % le-tega, kar Švedsko uvršča na drugo mesto med državami članicami Evropske skupnosti⁶ (Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003, str. 75).

2.4.2.1. Oblike poklicnih pokojninskih zavarovanj

Poklicna pokojninska zavarovanja na Švedskem temeljijo na kolektivnih pogodbah med delodajalci in delavskimi organizacijami. Obstajajo štiri osnovni modeli poklicnih pokojninskih zavarovanj, njihove osnovne značilnosti pa so prikazane v spodnji tabeli.

Tabela 4: Pregled poklicnih pokojninskih zavarovanj na Švedskem

	Privatni sektor	Privatni sektor – zaposleni v režiji		Lokalna uprava	Državna uprava	
Pristopna starost	21 let	28 let		28 let	28 let	
Višina prispevka	3,5 %	5 - 10 %	2 %	3,5 – 4,5 %	4 – 15 %	2 %
Vrsta pokojninskega načrta	Določeni prispevki	Določene pravice	Določeni prispevki	Določeni prispevki	Določene pravice	Določeni prispevki
Nadomestitvena stopnja ⁷	10 %	10 %	4 %	10 %	10 %	4 %
	10 %	65 %	4 %	60 %	60 %	4 %
Pokritje z naložbami	100 %	100 %	100 %	Delno	0 %	100 %

Vir: National Strategy Report on the Future of Pension Systems – Sweden, 2004.

⁶ Po podatkih za leto 2000 je med članicami Evropske skupnosti največ sredstev iz naslova drugega stebra (merjeno v odstotku od bruto domačega proizvoda) bilo zbranih na Nizozemskem, in sicer v višini 166 % BDP (Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003, str. 75).

⁷ Nadomestitvena stopnja je odvisna od višine prihodkov posameznika, in sicer posameznikom z nizkimi prihodki, ki so upravičeni do višje pokojnine iz prvega stebra predstavlja pokojnina iz poklicnega pokojninskega zavarovanja le dodatek, tistim z višjimi prihodki pa osnovni vir nadomestila preteklega prihodka (National Strategy Report on the Future of Pension Systems – Sweden, 2004).

Pokojninski načrt za zaposlene v privatnem sektorju je bil uveden leta 1971 na podlagi dogovora med sindikati zaposlenih in združenji delodajalcev. V pokojninski načrt so vključeni zaposleni, v kolikor obstoji dogovor med delodajalci in organizacijo zaposlenih. Prispevke plačujejo delodajalci in so po podatkih za leto 2001 znašali 3,5 % plače. Pred letom 1996 je pokojninski načrt deloval po sistemu sprotnega prispevnega kritja, po tem letu pa se prispevek razdeli na dva dela, in sicer: 2 % je namenjeno za nov pokojninski načrt, ki deluje po naložbenem principu financiranja, in sicer gre za načrt z določenimi prispevki, preostalega 1,5 % pa je namenjeno za pokrivanje obveznosti iz starega sistema, ki pa bo postopoma ukinjen. Posameznik je upravičen do pokojnine iz tega naslova z dopolnitvijo 65 let, zgornja starost pa ni omejena.

V pokojninski načrt za zaposlene v režiji privatnega sektorja vplačujejo delodajalci za svoje zaposlene, in sicer prispevek v višini 2 % plače. Sredstva se vplačujejo na osebne račune zaposlenih, lahko pri zavarovalnicah ali pokojninskih skladih, ki delujejo znotraj podjetij ter morajo zato biti zavarovani preko posebnega jamstvenega sklada. Za polno pokojnino iz tega naslova mora zavarovanec biti zaposlen 30 let (po starosti 28 let) in vsaj 40 % od tega za polni delovni čas (Christensen, 2000, str. 8). Upokojitvena starost je lahko zelo različna in se giblje med 55- in 70-im letom starosti. Ob upokojitvi se višina pokojnine izračuna na podlagi akturarskih principov.

Uslužbenci državne uprave so vključeni v posebni pokojninski načrt, ki deluje po načelu sprotnega pokrivanja obveznosti in se financira s prihodki države. Pokojninski načrt nudi kritje za starost ter tudi za primere invalidnosti in smrti. Pravice iz tega zavarovanja je mogoče dobiti ob upokojitvi, kar je ponavadi pri starosti 65 let, za kar je potrebo 30 let zaposlitve po starosti 28 let. Tudi ta shema se je tekom prejšnjega desetletja spreminjala, vendar pa spremembe niso bile tako korenite kot pri drugih oblikah pokojninskega zavarovanja.

Pokojninski načrt uslužbencev lokalne uprave zagotavlja varnost za starost in primer invalidnosti ter smrti za zaposlene na različnih ravneh javne uprave, razen zvezne državne, ki je pokrita s prejšnjo shemo. V osnovi temelji na sprotnem pokrivanju obveznosti, kjer se pokojnine izplačujejo iz tekočih prihodkov iz davkov (Christensen, 2000, str. 7). Upokojitvena starost je znašala 65 let, z uvedbo nove sheme pa je upokojitev mogoča med 61 in 67 letom.

2.4.3. Osebna pokojninska zavarovanja

Z reformo pokojninskega sistema v šestdesetih letih in razvojem poklicnih pokojninskih zavarovanj se je prostor za širitev privatnih pokojninskih zavarovanj

dokaj zožil. Prejemki iz prvega in drugega stebra skupaj so zagotavljali dokaj visoko nadomestitev izgubljenega zaslužka, hkrati pa je privatno zavarovanje moralo tekmovati z drugimi oblikami varčevanja, kot so naložbe v lastne domove ter delnice in obveznice, ki so predstavljale likvidno premoženje.

Eden izmed razlogov, zakaj se zaposleni niso odločali v širšem obseg za dodatne oblike pokojninskega zavarovanja, je bil tudi v tem, da niso presegali zgornje meje javnega pokojninskega sistema (Palmer, 2001, str. 8). Za dodatno pokojninsko zavarovanje so se tako odločali le premožnejši prebivalci, ki niso bili zadovoljni s pokojnino, ki so je prejeli iz javnega in poklicnega pokojninskega zavarovanja.

V devetdesetih letih pa so se z reformo pokojninskega sistema razmere spremenile, hkrati pa so zavarovalnice začele ponujati bolj privlačne in konkurenčne oblike varčevanja, oba dejavnika skupaj pa sta vzpodbudila dodatno varčevanje posameznikov. V tem obdobju so se zaslužki prebivalcev dvignili nad mejo obveznega pokojninskega zavarovanja, hkrati pa so mlajši prebivalci začeli dvomiti v obseg pravic, ki jim bodo zagotovljene iz prvega in drugega pokojninskega stebra. Za to obdobje je značilen tudi hiter razvoj finančnih institucij in instrumentov švedskega finančnega trga, kar je povezano z deregulacijo trga sredi osemdesetih let. Predvsem je pomembna uvedba posebnih zavarovanj vezanih na enote skladov, s čimer so zavarovanci pridobili večjo možnost vplivanja na svoje naložbe, zavarovalnice pa so lahko ponudile širšo ponudbo zavarovanj. To obdobje pa so zaznamovale tudi zakonske spremembe na tem področju, poleg že prej omenjene reforme javnega pokojninskega sistema, so bili v letu 1994 uvedeni osebni pokojninski računi, ki so deležni posebne davčne obravnave, tako kot premije plačane za privatna zavarovanja.

Po podatkih za leto 2000 so prihodki iz privarčevanih sredstev tretjega stebra pokrivali okrog 5 % celotnih izplačil pokojnin (Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003, str. 157).

2.5. Sistem pokojninskega zavarovanja na Madžarskem

Madžarska sodi med države, ki izhajajo iz socialistične ureditve gospodarstva. V začetku devetdesetih let so bili podobno kot v Sloveniji soočeni s spremembami družbeno-ekonomske ureditve, hkrati pa je bilo potrebno prilagoditi pokojninski sistem spremenjenim demografskim razmeram. Po mnenju nekaterih avtorjev se je ravno Madžarska lotila najkorenitejših reform pokojninskega sistema med tranzicijskimi državami (Juranič, 1998, str. 12).

V skladu s takratno ureditvijo je do leta 1990 skoraj vsak starejši prebivalec Madžarske dobival pokojnino, katere višina se je gibala približno v višini 66 % povprečne plače (Simonovits, 1999, str. 3). Sistem je temeljil na sistemu sprotnega prispevnega kritja, pri čemer so bile pokojnine povezane s predhodnimi zasluži posameznika. Vendar pa je bil sistem zaradi široke prerazdelitev dohodka in adhoc sprejetih ukrepov, ki so spremljali tranzicijo, popolnoma nefunkcionalen.

V letu 1992 je Madžarska izpeljala prvo reformo na področju pokojninskega zavarovanja, ki pa je ohranil nekatere značilnosti predhodnega sistema pri ugotavljanju višine pokojnine, vpeljana pa je bila valorizacija izhodiščne plače, ki se je upoštevala ob izračunu začetne pokojnine. Generacije, ki so se upokojevale v tem času, so bile obravnavane popolnoma drugače kot njihovi predhodniki, predvsem pa so bile njihove pokojnine znatno nižje. Tako strokovnjaki kot politiki so se strinjali, da je potrebno izpeljati novo reformo, ki bo vzpodbudila posameznike, da bodo pripravljeni varčevati za svojo starost. To pa je pomenilo vpeljavo osebnih računov in ustrezno valorizacijo oziroma indeksacijo.

V letu 1997 je bil tako sprejet nov zakon z začetkom veljavnosti v letu 1998, s katerim je bil na Madžarskem uveden nov tristebni pokojninski sistem, pri čemer so sledili priporočilom Svetovne banke.

2.5.1. Javni pokojninski sistem

Javni pokojninski sistem izhaja iz prejšnjega sistema pokojninskega zavarovanja, le da se je njegov obseg zmanjšal ter so bile uvedene določene spremembe. Še vedno temelji na sprotnem financiranju, izplačila pa so povezana s predhodnimi zasluži.

2.5.1.1. Zavarovanci in financiranje

Prvi steber pokojninskega zavarovanja ima obvezen značaj, v zavarovanje pa so vključeni vsi zaposleni. Za posameznike, ki že prejema pokojnino, je ostal v veljavi prejšnji sistem, spremenila se je le indeksacija za ohranjanje pridobljenih pravic oziroma pokojnine.

Javno pokojninsko zavarovanje tudi po reformi temelji na principu sprotnega prispevnega kritja. Financira se tako iz prispevkov delodajalcev kot tudi zaposlenih. Prispevna stopnja delodajalcev je pred reformo leta 1998 znašala 24 %, nato se je v letu 1999 znižala na 23 %, v letu 2000 pa še za eno odstotno točko na 22 %. Nasprotno se prispevne stopnje zaposlenih zvišujejo, in sicer je bilo z zakonom predvideno, da se do leta 2000 dvignejo na 9 % (6 % pred

reformo), vendar pa je pri tem upoštevana tudi 8 % prispevna stopnja za obvezni drugi steber. Tako je prvi javni steber skoraj v celoti financiran iz prispevkov delodajalcev, medtem ko se sredstva zaposlenih, ki so vključeni v obvezni drugi steber, skoraj v celoti zbirajo na njihovih računih (Augusztinovics et al., 2002, str. 38).

Kmalu po uvedbi obveznega drugega stebra so bile sprejete določene spremembe zakona, tako da je prispevna stopnja delodajalcev v letu 2002 znašala 18 %, zaposlenih pa 8 %, pri čemer 2 % odpade na javno pokojninsko zavarovanje in 6 % na drugi steber (Augusztinovics et al., 2002, str. 50).

2.5.1.2. Pridobitev in obseg pravic

Z uvedbo novega sistema se bo upokojitvena starost postopoma dvigovala in naj bi do leta 2009 narasla na starost 62 let, in sicer tako za moške kot ženske (Simonovits, 2000, str. 1). Za prejšnji sistem je namreč veljalo, da so se zaposleni upokojevali zelo zgodaj (55 let za ženske in 60 let za moške), kar je pokojninsko blagajno še dodatno obremenjevalo. Eden od ciljev reforme je bil namreč tudi vzpodbuditi zaposlene, da bodo delali dlje časa. Čeprav novo sistem ohranja slabost iz preteklega sistema in za določitev začetne pokojnine upošteva od 25 do 32 let delovne dobe, pa se je povečal odstotek, s katerim se nagraduje daljša delovna doba.

Za posameznike, ki se bodo upokojili po letu 2012, bo v celoti veljal nov pokojninski sistem, tako, da bodo vsi pridobili pravice pade enakimi pogoji. Po tem letu bodo neto zneske nadomestili bruto zneski, kar pa pomeni, da bodo po tem letu prejemi iz pokojninskega zavarovanja obdavčeni.

2.5.2. Obvezni individualni pokojninski načrti

Z reformo v letu 1998 je bila za zaposlene uvedena obvezna vključitev v zavarovanje drugega stebra pokojninskega zavarovanja, ki temelji na naložbenem sistemu financiranja, izvajajo pa ga privatne finančne institucije.

2.5.2.1. Prehod na nov sistem in njegovo financiranje

Obveznost vključitve v pokojninski načrt drugega stebra pokojninskega sistema obstoji za vse zaposlene, ki so z delom pričeli po 30.6.1998, njihova starost pa ne presega 42 let. V kolikor se posameznik ne odloči za nobenega od skladov, ki delujejo na trgu, ga delodajalec avtomatsko vključi v relevanten sklad. Plačevanje

premije je obvezno za zaposlene, medtem ko se delodajalec prostovoljno odloči ali bo oblikoval pokojninski načrt in ali bo prispeval premijo za svoje zaposlene.

Za zaposlene, ki so z delom pričeli pred letom 1998 obveznost vstopa v drugi steber ne obstoji, kljub temu pa se lahko odločijo za prostovoljno vključitev v drugi steber pokojninskega zavarovanja. Število prebivalcev, ki so se odločili za prostovoljno vključitev, je presegla načrtovane, saj je bilo po preteku prehodnega obdobja dvajsetih mesecev od uveljavitve zakona (torej konec avgusta 1999) v zavarovanje vključenih 2 milijona zaposlenih oziroma 48 % delovno aktivnega prebivalstva (Simonovits, 2002, str. 15), v letu 2002 pa se je delež povzpел na 54 % delovno aktivnega prebivalstva.

Ob vpeljavi drugega stebra je prispevna stopnja znašala 6 % bruto plače zaposlenega, pri čemer je bilo predvideno, da se do leta 2000 stopnja dvigne na 8 % , vendar pa je bilo izvajanje tega določila začasno zaustavljeno. Nasprotno pa se za delodajalce zmanjšuje prispevna stopnja za prvi steber, kar pod vprašanje postavlja finančno vzdržnost pokojninskega sistema ob predvidenih demografskih spremembah.

2.5.2.2. Delovanje drugega stebra

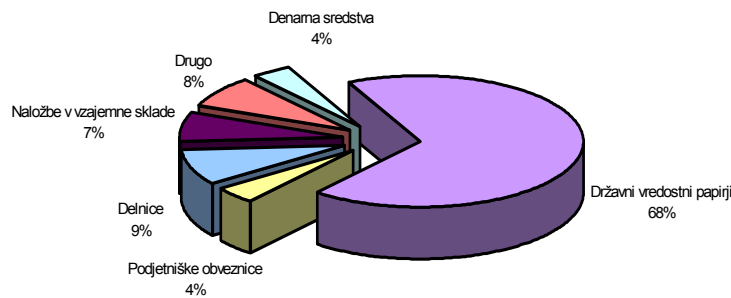
Pokojninski skladi so neprofitne organizacije, katerih lastniki so njihovi člani. Ustanovijo jih lahko zaposleni, banke in zavarovalnice, sindikati, poklicne zbornice ter druge organizacije zaposlenih in delodajalcev. Sklad mora imeti zaposlenega upravljavca premoženja ter ostalo osebje, tako da so interesi članov ustrezno zastopani. Kontrolo nad poslovanjem izvaja odbor, ki je sestavljen deloma iz izvoljenih deloma pa iz imenovanih predstavnikov. Zakonsko je postavljeno tudi minimalno število članov sklada, ki ne sme pasti pod 2000 (Parniczky, 1999, str. 99). Nadzor nad delovanjem pokojninskih skladov drugega stebra izvaja javna agencija, ki nadzira delovanje tudi pokojninskih skladov tretjega stebra in ima podoben status kot agencija, ki vrši nadzor nad poslovanjem zavarovalnic.

V začetku je kar 60 pokojninskih skladov zaprosilo za licenco za izvajanje zavarovanj drugega stebra, vendar pa jih je konec leta 2002 na trgu delovalo 18, pričakovati pa je, da se bo v prihodnosti njihovo število še zmanjševalo (Investments of pension funds in CEE countries, 2003, str. 9).

Naložbe pokojninskega sklada so zakonsko urejene in omejene, tako da ustrezajo pravilom skrbnega in varnega poslovanja. Splošno pravilo je, da so sredstva sklada naložena zgolj v vrednostne papirje, s katerim se trguje na organiziranem trgu. Konec leta 2002 je obseg sredstev zbranih v drugem stebru dosegel višino

413,1 milijard madžarskih forintov ali 2,8 % bruto domačega proizvoda, njihova struktura pa je prikazana v spodnji sliki.

Slika 8: Struktura naložb madžarski pokojninskih skladov drugega stebra na dan 31.12. 2002

Vir: Investments of pension funds in CEE countries, 2003, str. 37.

Pokojninski skladi drugega stebra morajo zagotavljati zakonsko določeno minimalna donosnost. V nasprotnem primeru je predvideno prenehanje delovanje sklada, zavarovanci in njihove pravice pa se prenesejo na drugi sklad. Za madžarske skladi je bilo v začetni fazi poslovanja značilno, da niso dosegali zahtevane donosnosti, na kar sta vplivala dva dejavnika. Na eni strani so madžarski pokojninski skladi imeli visoke operativne stroške, po drugi strani pa so tisti, ki so investirali v delnice domačih družb s temi naložbami ustvarili kapitalske izgube (Avšič, 2001, str. 57).

Pričakuje se, da bodo skladi do leta 2050 zbrali sredstva v višini 50 % bruto domačega proizvoda, kar naj bi izdatno prispevalo k razvoju domačega kapitalskega trga (Simonovits, 1999, str. 10).

2.5.2.3. Obseg pravic

Upokojitvena starost javnega pokojninskega zavarovanja velja tudi za pravice iz drugega stebra. Pokojnino iz tega naslova je mogoče pridobiti pri starosti 62 let, pri čemer pa ni postavljeno nobeno obvezno obdobje vplačevanja za pridobitev pravice do pokojnine.

Pokojnine iz drugega stebra se bodo praviloma izplačevale v obliki rente, in sicer odvisno od izbrane oblike zavarovanja in načina izplačila. Enkratna izplačila so

dovoljena samo v izjemnih primerih za zavarovance, ki so vplačevali prispevke manj kot 15 let, kar pomeni, da niso pridobili pravice do zajamčene pokojnine.

Pokojnine iz drugega stebra bodo enkrat letno valorizirane s posebnimi indeksom, ki podobno kot v Švici odraža rast cen in povprečnih plač v državi. Izplačane pokojnine bodo obdavčene, pri čemer pa bo možno uveljavljati olajšave v višini 50 %.

2.5.3. Prostovoljni pokojninski načrti

Tretji pokojninski steber je bil na Madžarskem zakonsko urejen že leta 1993, njegovo delovanje pa je vzpodbujano z visokimi davčnimi olajšavami. Varčevanje v tretjem stebru je popolnoma prostovoljno tako za zaposlene kot za njihove delodajalce.

Prostovoljni pokojninski načrti delujejo izključno kot načrti z določenimi prispevki, ki jih upravljajo tako imenovani prostovoljni pokojninski skladi. Prostovoljni pokojninski skladi lahko delujejo, v kolikor imajo vsaj 15 članov, ki so hkrati tudi lastniki sklada. Delujejo kot vzajemni skladi, lahko pa so odprte ali zaprte narave.

Višina prispevkov za prostovoljne pokojninske načrte je odvisna od posameznega pokojninskega načrta. Prispevek lahko plačuje delodajalec ali pa zaposleni, plačana premija pa za oba predstavlja davčno olajšavo.

Upokojitvena starost iz javnega pokojninskega zavarovanja se uporablja tudi pri prostovoljnih pokojninskih načrtih, pri čemer pa se zbrana sredstva na zahtevo zavarovanca lahko izplačajo po 10 letih vplačevanja. V tem primeru predstavljajo ta sredstva prihodek posameznika in so temu primerno tudi obdavčena.

Za pridobitev pokojnine iz prostovoljnega pokojninskega načrta ni postavljeno minimalno obdobje vplačil, izplačilo pa se lahko izvrši v obliki rente ali pa enkratnega izplačila. Pokojnine iz tretjega stebra se lahko izplačujejo ob pridobitvi pokojnine iz javnega pokojninskega stebra.

Tabela 5 v nadaljevanju besedila nudi pregled osnovnih značilnosti predstavljenih pokojninskih sistemov.

Tabela 5: Pregled glavnih značilnosti pokojninskih sistemov obravnavanih držav

		Švica	Nemčija	Velika Britanija	Švedska	Madžarska
I. STEBER	Pristop	Obvezen	Obvezen	Obvezen	Obvezen	Obvezen
	Zavarovanci	Vsi prebivalci	Vsi zaposleni	Vsi zaposleni	Vsi prebivalci	Vsi zaposleni
	Pravica	Starostna pokojnina	Starostna pokojnina	Osnovna državna pokojnina	Pok. iz naslova prihodkov in naslova naložb	Starostna pokojnina
	Financiranje	Sprotno prispevno kritje	Sprotno prispevno kritje	Sprotno prispevno kritje	Sprotno prispevno kritje, delno tudi naložbeno	Sprotno prispevno kritje
	Izvajalec	Država/kantoni	Država/ poklicna združenja	Država	Državna agencija	Državna agencija
II. STEBER	Pristop	Obvezen	Prostovoljen	Prostovoljen	Prostovoljen	Obvezen
	Zavarovanci	Vsi zaposleni starejši od 24 let				Vsi zaposleni
	Pravice	Pokojninska renta (praviloma)	Pokojninska renta	Pokojninska renta	Pokojninska renta	Pokojninska renta
	Financiranje	Naložbeno financiranje	Naložbeno financiranje	Naložbeno financiranje	Naložbeno financiranje, delno tudi sprotno pris. kritje	Naložbeno financiranje
	Oblike	Pokojninski skladi: - samostojni - samostojni s pozavarovanjem - mešani - zavarovani - varčevalni	- knjižne rezerve - podporni skladi - avtonomni pok. skladi - neposredno zavarovanje - pokojninski skladi - dodatno zavarovanje za zaposlene v javnem sektorju	Poklicni pokojninski načrti: a) izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta b) samostojni	Štirje osnovni pokojninski načrti za zaposlene v privatnem in javnem sektorju	Odprti pokojninski skladi
III. STEBER	Pristop	Prostovoljen	Prostovoljen	Prostovoljen	Prostovoljen	Prostovoljen
	Oblike	Pogodbeno vezana varčevanja in druga zavarovanja	Vse oblike premoženja, police življenjskega zavarovanja, delnice ipd.	Osebni pokojninski načrti	Osebna pokojninska zavarovanja	Odprti in zaprti pokojninski skladi
	Izvajalci	Finančne institucije	Finančne institucije	Finančne institucije	Finančne institucije	Prostovoljni pokojninski skladi

Viri: 1. Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, 2003.

2. Overview of Swiss Social Security, 2003.

3. Private Pensions: Selected Country Profiles, 2001, str. 42-70.

4. Simonovits, 2002, str. 2-8.

3. POKOJNINSKO ZAVAROVANJE V SLOVENIJI

3.1. Razvoj pokojninskega zavarovanja

Razvoj pokojninskega in invalidskega zavarovanja na območju sedanje Slovenije sega v sredino 19. stoletja, v katero datira pojav prvih socialnih zavarovanj. Nadaljnji razvoj je bil zaznamovan z zgodovinskim dogajanjem, saj je bila urejenost tega področja odvisna predvsem od države, kateri je območje Slovenije pripadalo v določenem obdobju. Po uveljavitvi samostojne države pa smo Slovenci prvi zakon, ki je celovito urejal to področje, dobili leta 1992.

V obdobju pred prvo svetovno vojno so na ozemlju današnje Slovenije v skladu s tedanjo ureditvijo veljali avstrijski predpisi o socialni varnosti. V obdobju avstrijskega cesarstva je bil tako leta 1837 sprejet služabniški red, ki je določal, da morajo gospodarji poskrbeti za svoje delavce, ki se niso mogli več preživljati z delom. Kasneje, leta 1854, je bilo z rudarskim zakonom organizirano zavarovanje za primer starosti, bolezni in onemoglosti. V času med obema vojnoma, ko je Slovenija predstavljala del kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, je bil v okviru te države leta 1921 sprejet zakon o zavarovanju delavcev.

Po drugi svetovni vojni je bila v novi državi sprejeta ustava, ki je pravico do socialnega zavarovanja utemeljevala kot eno izmed temeljnih pravic državljanov. Na njeni podlagi je bil tako leta 1946 sprejet zakon o socialnem zavarovanju delavcev, nameščencev in uslužbencev, zavarovanje pa je bilo uvedeno za primer bolezni, onemoglosti, starosti, smrti, delovne nesreče in brezposelnosti (Belopavlovič et al., 2000, str. 8). Po letu 1950 se je zakonodaja s področja socialnega zavarovanja popolnoma spremenila. Novi zakon o socialnem zavarovanju delavcev in uslužbencev ter njihovih družin je spremenil in na novo uredil organiziranost in financiranje socialnega zavarovanja. Kasneje je prišlo do ločevanja posameznih področji socialne varnosti, tako da sta bila leta 1957 in 1958 sprejeta ločena zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Sredi šestdesetih pa sta bila omenjena zakona ponovno preoblikovana, in sicer je bil leta 1964 najprej sprejet temeljni zakon o invalidskem zavarovanju ter leto za njim še temeljni zakon o organizaciji in financiranju socialnega zavarovanja (Cvetko, 1992, str. 11).

Spremembe ustave konec šestdesetih in postopne decentralizacije na različnih področjih jugoslovanskega sistema v tistem obdobju so pomenile spremembe tudi na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Leta 1972 je bil tako sprejet prvi slovenski zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je sicer

urejal zgolj posamezne institute, ki niso bili urejeni na zvezni ravni, kljub temu pa predstavlja mejnik v razvoju slovenskega pokojninskega zavarovanja (Belopavlovič et al., 2000, str. 9). Naslednja sprememba zakonodaje je sledila v letu 1982 s sprejemom novega zveznega Zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Na njegovi podlagi je bil v Sloveniji leto kasneje sprejet Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je sledil povečanju obsega pravic, ki jih je uvedel zvezni zakon.

3.2. Razvoj in ureditev pokojninskega zavarovanja po letu 1990

3.2.1. Prvi Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju v Sloveniji

Po razglasitvi samostojne Slovenije v letu 1991 je med prva področja, ki so zahtevala novo zakonsko ureditev, sodilo tudi področje socialne politike ter znotraj nje ureditve pokojninskega sistema. Razmerje med zaposlenimi in upokojnenci je v tistem času strmo naraščalo, med glavne vzroke pa lahko uvrščamo tudi predčasno upokojevanje, s katerim se je reševal problem presežnih delavcev. V letu 1991 je bilo tako najprej zamrznjeno razmerje med povprečno starostno pokojnino in povprečno plačo, in sicer v višini 85 % (Stanovnik, 2002, str. 25). Rezultati tega ukrepa so se takoj izkazali v nižji nadomestitveni stopnji, kljub temu pa je zaradi vedno večjega števila upokojencev naraščal obseg sredstev namenjenih za izplačilo pokojnin.

Priprave za sprejem novega zakona, ki ureja pokojninsko zavarovanje, so se začele v letu 1990, sam zakon pa je bil v parlamentu sprejet v letu 1992. Prvi slovenski Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ni bistveno spremenil temeljnih usmeritev in načel predhodnih zakonov. Zakon je še vedno temeljil na načelih vzajemnosti in solidarnosti zavarovancev, podlago za odmero pokojnine pa so predstavljala leta dopolnjene pokojninske dobe in višina plače. Zakon pa je na novo uredil predvsem organizacijo in sistem financiranja zavarovanja, saj je razširil krog tistih, ki so zagotavljali sredstva za pokojninsko in invalidsko zavarovanje⁸. V tem zakonu so bile podane tudi pravne podlage za uvedbo različnih oblik prostovoljnega pokojninskega zavarovanja znotraj in zunaj javnega sistema, in sicer je bila predvidena prostovoljna vključitev v zavarovanje za dodaten obseg pravic pri skladu prostovoljnega zavarovanja, ki ga ustanovi nosilec javnega sistema ter možnost dodatnih prostovoljnih pokojninskih zavarovanj, ki naj bi jih uredil poseben zakon (Kalčič, 1997, str. 8).

---

⁸ Uvedena je bila možnost prostovoljne vključitve v zavarovanje in obveznost plačilo prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za nezaposlene s strani Zavoda za zaposlovanje (Cvetko, 1992, str. 12).

V letu 1992 je sprememba zakonodaje vplivala tudi na povečan obseg izdatkov za pokojnine, saj je v skladu z novim zakonom, ki je urejal področje zdravstvenega zavarovanja, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje pričel s plačevanjem prispevkov za zdravstveno zavarovanje za upokojence. Do leta 1996 je bilo naraščanje izdatkov spremljano s povečevanjem prispevnih stopenj, ki so se dvignile od 22,55 % v letu 1989 na 31 % v letu 1995 (Stanovnik, 2002, str. 28). V letu 1996 pa se je slovenska vlada odločila, da z namenom povečanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva zniža prispevno stopnjo, in sicer iz 15,5 % na 8,85 %. Po tem letu Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje prejema za pokrivanje izdatkov za pokojninsko zavarovanje neposredne transferje iz proračuna. S temi ukrepi ter še nekaterim, ki so sledili v letu 1996 so bili začasno rešeni največji problemi tedanje ureditve, dejanske razmere pa so izkazovale potrebo po koreniti spremembi ter novi zakonski ureditvi.

Tabela 6: Razmerje med številom zavarovancev in upokojenci, izdatki za pokojninsko zavarovanje in nadomestitvene stopnje v Sloveniji v obdobju 1990-2002

Leto	Število zavarovancev na enega upokojenca	Izdatki ZPIZ za pokojnine v % BDP	Nadomestitvena stopnja ⁹ (v %)
1990	2,3	10,6	89,2
1991	2,0	10,0	73,8
1992	1,6	11,4	78,4
1993	1,7	11,8	74,5
1994	1,7	12,1	77,2
1995	1,7	11,7 ¹⁰	77,9
1996	1,7	11,5	75,8
1997	1,7	11,5	75,4
1998	1,7	11,5	75,6
1999	1,7	11,5	76,8
2000	1,7	11,6	76,1
2001	1,7	11,5	73,8
2002	1,6 ¹¹	11,4	73,3

Viri:

1. Letno poročilo o poslovanju ZPIZ za leto 2002, 2003, str. 16 in 20.
2. Bilten javnih financ, 2003, str. 7.
3. Statistični letopis RS, 1996, str. 174.

⁹ Nadomestitvena stopnja je izražena kot razmerje med povprečno mesečno pokojnino z varstvenim dodatkom in povprečno mesečno izplačano plačo v posameznemu letu.

¹⁰ Statistični urad RS je v letu 2003 objavil revidirane nacionalne račune za obdobje 1995-2000, v katerih je izvršil tudi revizijo izračunov bruto domačega proizvoda za obdobje 1995-2000.

¹¹ Ocena za leto 2002.

3.2.2. Obdobje pokojninske reforme

V letu 1994 sta Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter Urad za makroekonomske analize in razvoj skupaj začela projekt z naslovom »Reforma pokojninskega in invalidskega sistema zavarovanja«, ki pa dejansko ni nikoli zaživel. Kasneje, v letu 1995, je skupina strokovnjakov sestavljena iz predstavnikov Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke obiskala Slovenijo ter v času obiska pripravila poročilo z ugotovitvami in predlogi za preobrazbo takratnega sistema socialnega zavarovanja¹². Misija je oblikovala pet možnih politik pristopa k dolgoročnim reformam (Kuhelj, 1996, str. 123). Možnost ohranitve obstoječega sistema prejemkov z višjimi prispevnimi stopnjami je predstavljala prvo. Izboljšava sistema sprotnega prispevnega kritja s postopno vpeljavo sistema popolnega kapitalskega kritja, pri čemer bi bili v kapitalsko kritje na začetku zajeti le zaposleni z višjimi dohodki je bila druga oblika pristopa, naslednje možne politike pa so temeljile na uvedbi večstebnega sistema, in sicer z variantami, da bi v novi sistem bili vključeni le na novo zaposleni, vsi zaposleni razen tistih, ki so starejši od 40 let oziroma vsi zaposleni.

Na nadaljnji potek dogodkov so vplivale spremembe v političnem okolju, z vidika pokojninske reforme pa je bila pomembna predvsem zamenjava ministra za delo, družino in socialne zadeve. Poleti 1996 so tako bila predstavljena izhodišča pokojninske reforme, ki so bila posredovana v parlament, kjer pa nikoli niso bila tudi potrjena. V teh izhodiščih je bila predvidena uvedba večstebnega modela z obveznim drugim pokojninskim stebrom ter zmanjšanim obsegom pravic iz prvega stebra pokojninskega sistema (Izhodišča za reformo sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1996, str. 95).

3.2.3. Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja

Vzporedno z nastajanjem izhodišč reforme pokojninskega sistema je potekal projekt financiran s sredstvi iz programa Phare, v sklopu katerega je skupina tujih in domačih strokovnjakov sodelovala pri pripravi Bele knjige o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja (v nadaljevanju Bela knjiga).

Prva verzija Bele knjige je bila pripravljena v juniju 1997, ko so se v delovno skupino dodatno vključili še predstavniki strank, ki so bile članice vladajoče koalicije, kar je imelo pomemben vpliv na nadaljnji potek oblikovanja predloga. Bela knjiga je bila predstavljena v novembru 1997, in sicer z določeno zamudo, saj

---

¹² Republic of Slovenia: New Challenges Confronting the Social Insurance System. International Monetary Fund, 1995.

so predstavniki Phare in Svetovne banke poleti organizirali delavnico, na kateri so predstavili smeri pokojninske reforme v Sloveniji. Predstavljen je bil model večstebnega pokojninskega sistema z obveznim drugim pokojninskim stebrom, ki bi deloval na naložbenem principu financiranja. V prispevkih posameznih strokovnjakov je bila uvedba drugega stebra obravnavana z različnih vidikov, kot na primer institucionalnega, stanja na finančnem trgu, davčnega vidika in stroškov prehoda (Stanovnik, 2002, str. 45).

Z vidika obveznega pokojninskega zavarovanja (prvi steber) so bile v Beli knjigi predlagane jasne in konkretne spremembe, ki bi jih bilo potrebno speljati. Tako so avtorji predlagali izenačitve pogojev za upokojitev in izračun prejemkov za moške in ženske, višjo upokojitveno starost (65 let) z relativno kratkim prehodnim obdobjem. V zvezi z drugi stebrom so bili predlogi bolj ohlapni, predvidena pa je bila obvezna vključitev za vse zavarovance iz prvega stebra novega sistema. Prispevki za drugi steber bi bili proporcionalno odmerjeni v določenem odstotku od plače oziroma osnove, ki bi jo določil nosilec zavarovanja in bi jih v enakem deležu plačevali zavarovanci in delodajalci. Povprečna pokojnina, ki bi jo zagotavljala prvi in drugi steber skupaj, bi bila v načelu primerljiva s sedanjo povprečno pokojnino (Štrovs, 1997, str. 99).

V začetku leta 1998 je bila sestavljena tristranska pogajalska skupina, in sicer so jo sestavljali predstavniki vlade, skupina, ki je zastopala delodajalce, ter predstavniki sindikatov. Ta skupina ni nikoli razpravljala o obvezni vključitvi v dodatno pokojninsko zavarovanje, ker so sindikati na začetku jasno izrazil svoje stališče, da so nepreklicno proti uvedbi obveznega drugega stebra. Po njihovem mnenju bi to bil preveč tvegan poizkus, predvsem pa so dvomili v to, da država lahko jamči, da se bodo čez trideset let iz zbranih sredstev in dobičkov izplačevala pokojnine (Jurančič, 1998, str. 14). Kritični in dvomljivi do drugega stebra so bili tudi v akademskih krogih za razliko od nekaterih drugih vzhodnoevropskih držav (Poljska in Madžarska), kjer so se že odločili za takšen potek reforme.

Po demonstracijah, ki so jih sindikati pripravili spomladi 1998 in dodatnih pogajanjih, je bila možnost uvedbe drugega pokojninskega stebra z obvezno udeležbo enostavno umaknjena iz razprav. Nekateri strokovnjaki (Ribnikar, 1998, str. 51) so bili presenečeni nad odzivom sindikatov in njihovem nasprotovanju obveznemu drugemu stebri, ki naj bi bil za delavce ugodnejši, saj zagotavlja čiste račune in transparentnost.

Vzroke za neuspešen poskus uvedbe obveznega drugega stebra pa lahko iščemo predvsem v nejasni in nenatančni predstavitvi lastnosti drugega stebra ter pomanjkanju jasne rešitve financiranja za obdobje prehoda iz starega v novi

sistem, kar je povzročilo tudi pojav namigovanj, da bo zaradi reforme nastal velik deficit v javnih financah, ki se bo potem odražal v nižjih pokojninah in drugih socialnih prejemkih (Stanovnik, 2002, str. 50).

Predlog novega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je bil po predhodni potrditvi Vlade poleti 1998 poslan v parlament. Predlog zakona je vseboval predvidene spremembe prvega stebra skladno s predlogi v Beli knjigi, medtem ko je bil namesto uvedbe obveznega drugega stebra predstavljen zakonodajni okvir dodatnega pokojninskega zavarovanja. V pogajanjih, ki so sledila predvsem s predstavniki sindikatov, so bile predlagane spremembe še nekoliko omiljene (nižja upokojitvena starost, daljše prehodno obdobje). Zaradi odločitve, da bo vključitev v dodatno zavarovanje prostovoljne narave, je zakonodajalec v zameno uvedel najboljšo možno davčno obravnavo. Takšna davčna obravnava naj bi vzpodbudila posameznike, da se odločajo za vključitev v dodatno pokojninsko zavarovanje, s čimer bi dosegli enake rezultate kot z zakonsko obveznim zavarovanjem.

Kot alternativo sprejeti obliki reforme je potrebno omeniti idejo profesorja Ivana Ribnikarja, ki je vzpostavitev drugega pokojninskega stebra povezal s procesom privatizacije. Ribnikar je predlagal, da bi izbrali drugačen način privatizacije in bi pokojninski sklad prevzel v upravljanje podjetja, namesto da bi se to premoženje s certifikati prerazdelilo med prebivalce (Ribnikar, 1998a str. 474). Vendar pa je bil v Sloveniji izpeljan drugačen način privatizacije, v tem procesu pa je nastala razlika med dejansko (tržno) vrednostjo premoženja in vrednostjo certifikatov, ki so bili razdeljeni med prebivalce. Ribnikar je zato predlagal, da se tistim, ki še niso zamenjali svojih certifikatov, le-ti zamenjajo za sredstva iz dodatnega pokojninskega sklada. V tem smislu je potem nastal Prvi pokojninski sklad, ko so nekateri svoje neporabljene certifikate zamenjali za pokojninske bone, vendar pa je bil delež tako porabljenih certifikatov zelo majhen.

3.3. Model pokojninskega zavarovanja v Sloveniji

Kot je določeno v prvem členu Zakona o invalidskem in pokojninskem zavarovanju, sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji obsega obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi medgeneracijske solidarnosti, obvezna in prostovoljna dodatna pokojninska in invalidska zavarovanja ter pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi osebnih pokojninskih varčevalnih računov.

3.3.1. Obvezno pokojninsko zavarovanje

3.3.1.1. Zavarovanci obveznega pokojninskega zavarovanja

Obvezno pokojninsko zavarovanje v Sloveniji je enotno za vse zavarovance in zajema širok krog oseb. Vanj so vključeni vsi delavci, zaposleni na območju Republike Slovenije, pri čemer to velja tako za državljane Slovenije kot tudi za tujce, ne glede na to, ali so zaposleni pri domačih ali tujih delodajalcih. V kolikor ni drugače določeno z mednarodnimi sporazumi, so v zavarovanje vključeni tudi delavci, ki jih delodajalec s sedežem v Sloveniji pošlje na delo izven države (Belopavlovič et al., 2000, str. 141).

Poleg zgoraj naštetih kategorij so v obvezno zavarovanje vključeni tudi tisti slovenski državljani, ki so zaposleni v tujini, če niso za ta čas obvezno zavarovani pri tujem nosilcu zavarovanja oziroma če so zavarovani v državi, s katero Slovenija nima sklenjenega meddržavnega sporazuma, samozaposleni, kmetje in člani njihovih gospodarstev, vajenci, ki so v učenem razmerju in se poklicno izobražujejo pri delodajalcu na podlagi sklenjene učne pogodbe, vrhunski športniki in šahisti, brezposelne osebe, ki prejemajo denarno nadomestilo za primer brezposelnosti, starši otrok do njihovega prvega leta starosti, ki niso zavarovani na drugi podlagi, ter tudi zaporniki, državljani Slovenije, ki v času prestajanja kazni delajo s polnim delovnim časom.

Poleg obvezne vključitve v zavarovanje pa se je mogoče v zavarovanje vključiti tudi prostovoljno, pri čemer morata biti izpolnjena dva pogoja, in sicer mora biti zavarovanec starejši od 15 let in državljan Republike Slovenije (Belopavlovič et al., 2000, str. 144).

3.3.1.2. Financiranje

V skladu z določili zakona je nosilec in izvajalec obveznega pokojninskega zavarovanja Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

Temeljni vir zagotavljanja sredstev obveznega pokojninskega zavarovanja predstavljajo prispevki zavarovancev in delodajalcev za pokojninsko zavarovanje, dodatni viri pa so še prispevki zavarovancev in delodajalcev za invalidsko zavarovanje, prispevki delodajalcev za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni ter še prispevki za odkup pokojninske dobe in posebne primere zavarovanja.

Prispevna stopnja po zakonu znaša 15,50 % za zavarovance in 8,85 % za delodajalce, kar pomeni, da zbirna prispevna stopnja znaša 24,35 % (Zakon o prispevkih za socialno varnost, 1996).

Obvezno zavarovanje se financira tudi iz Kapitalskega sklada pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter drugih virov v skladu z določili zakona, ki se zagotavljajo iz državnega proračuna. Dodatna obveznost države je določena tudi v 6. členu zakona, saj je v skladu z določili tega člena država dolžna zagotavljati izplačilo pokojnin upravičencem tudi v primeru, ko izdatki Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije presegajo prihodek iz prispevkov za obvezno zavarovanje.

3.3.1.3. Pridobitev in obseg pravic

Z obveznim zavarovanjem se zagotavlja pravica do pokojnine, pravica iz invalidskega zavarovanja, dodatne pravice ter druge pravice, kot so odpravnine, oskrbnine in pravica do dodatka za rekreacijo ali pravica do enkratnega letnega dodatka.

Starostna pokojnina je pokojninski prejemek, ki pripada zavarovancu ob izpolnitvi dveh pogojev, in sicer dopolnjene starosti ter dopolnjene pokojninske dobe. Zavarovanec tako pridobi pravico do starostne pokojnine pri starosti 58 let, če je dopolnil 40 let pokojninske dobe (moški) oziroma 38 let pokojninske dobe (ženska). V kolikor zavarovanec ni dopolnil 40 let pokojninske dobe, pridobi pravico do starostne pokojnine pri dopolnitvi starosti 63 let oziroma 61 let za zavarovanke. To je starost, ki jo v skladu z določili zakona opredeljena kot polna starost in je v primeru doseganja te starosti višina pokojnine odvisna le še od dopolnjene pokojninske dobe. V primeru, da zavarovanec nima dopolnjenih 20 let pokojninske dobe, ima pa dopolnjenih najmanj 15 let zavarovalne dobe, pridobi pravico do starostne pokojnine pri starosti 65 let oziroma zavarovanka pri starosti 61 let (Belopavlovič et al., 2000, str. 213).

Poleg starostne pokojnine so v sklopu obveznega zavarovanja zagotovljene tudi invalidska pokojnina, vdovska pokojnina, družinska pokojnina in delna pokojnina. V sklop pravic iz invalidskega zavarovanja sodijo pravica do poklicne rehabilitacije, pravica do nadomestila za invalidnost, pravica do premestitve in dela s krajšim delovnim časom, pravica do drugih nadomestil iz invalidskega zavarovanja ter pravica do povrnitve potnih stroškov. Med dodatne pravice, ki jih je mogoče pridobiti iz obveznega zavarovanja pa sodijo dodatek za pomoč in postrežbo, invalidnina ter varstveni dodatek.

Starostna pokojnina se odmeri na podlagi pokojninske osnove, ki je v skladu z določili zakona opredeljena kot mesečno povprečje plač, ki jih je zavarovanec prejel in se ugotavlja po posebnem postopku predpisanem z zakonom. Zakon tako omogoča fleksibilno upokojevanje, kar pomeni, da je zavarovancu možno trajno priznati višjo oziroma nižjo pokojnino, kot bi mu pripadala ob upoštevanju polne starosti in 40 oziroma 38 let pokojninske dobe (Belopavlovič et al., 2000, str. 245).

Zakon predvideva tudi tako imenovano državno pokojnino, ki je namenjena tistim, ki nimajo izpolnjene zahtevane minimalne zavarovalne dobe za priznanje starostne pokojnine. Tako je ob dopolnitvi starosti 65 let vsem prebivalcem, ki so med 15 in 65 letom starosti vsaj 30 let preživel v Sloveniji, zagotovljena pokojnina v višini 33,3 % najnižje pokojninske osnove.

3.3.2. Dodatno pokojninsko zavarovanje

V skladu z določili Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je dodatno pokojninsko zavarovanje opredeljeno kot zavarovanje, ki proti plačilu dodatne premije zagotavlja dodatne pravice, poleg pravic, ki jih zagotavlja obvezno pokojninsko zavarovanje. Zakon ločuje dve vrsti dodatnih pokojninskih zavarovanj, in sicer obvezna dodatna pokojninska zavarovanja in prostovoljna dodatna pokojninska zavarovanja.

3.3.3. Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje

Obvezno dodatno zavarovanje je zbiranje prispevkov delodajalcev zato, da bi se iz zbranih sredstev zagotavljale pravice do poklicne pokojnine oziroma druge pravice, ki bi jih poleg pravic iz obveznega zavarovanja uživali zavarovanci, ki opravljajo posebno težka in zdravju škodljiva dela ter zavarovanci, ki opravljajo dela, ki jih po določeni starosti ni moč uspešno poklicno opravljati (Vodovnik, 1999, str. 36).

3.3.3.1. Krog zavarovancev in financiranje obveznega dodatnega zavarovanja

Pogoj za nastanek obveznosti vključitve delavca v obvezno dodatno zavarovanje je, da delavec opravlja določeno vrsto del, ki so razvrščena v dve skupini, in sicer posebno težka in zdravju škodljiva ter dela, ki jih po določeni starosti ni mogoče uspešno poklicno opravljati (Belopavlovič et al., 2000, str. 918). Delovna mesta, ki imajo takšno naravo določi minister, pristojen za delo s soglasjem reprezentativnih sindikatov, posebna komisija ali poseben zakon. Ob uveljaviti obravnavanega

zakona so bili v to obliko zavarovanja vključeni vsi delavci, ki so bili zaposleni na delovnih mestih, za katera se je štela zavarovalna doba s povečanjem.

Zavezanci za plačilo prispevkov za obvezno dodatno zavarovanje so delodajalci, prispevki pa imajo enak davčni status kot prispevki za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter kot takšni predstavljajo davčno priznan odhodek.

Obvezno dodatno zavarovanje lahko preneha redno ali izredno. Redno prenehanje nastopi, ko zavarovanec uveljavi pravico do pokojnine. Izredno prenehanje pa za to obliko zavarovanja lahko nastopi samo v posebej določenih primerih. Izstop zavarovanca je mogoč samo, kadar in če zavarovanec uveljavi pravico do pokojnine iz osnovnega obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, seveda pa zavarovanje preneha tudi v primeru smrti zavarovanca. Odpoved izvajalca zavarovanja je mogoča v primeru prenehanja delovnega razmerja pri delodajalcu oziroma v primeru prenehanja opravljanja dela na delovnem mestu, za katerega velja obveznost vključitve v dodatno zavarovanje, ki jo krije zavarovanje.

Obvezno dodatno zavarovanje izvaja sklad obveznega dodatnega zavarovanja, ki se oblikuje kot vzajemni pokojninski sklad, upravlja pa ga Kapitalska družba, ki za razliko od drugih upravljavcev vzajemnih pokojninskih skladov vrši zavarovalne posle tudi v obdobju črpanja pravic. Obvezno dodatno zavarovanje lahko izvaja tudi pokojninska družba, ki pridobi soglasje Vlade Republike Slovenije.

3.3.3.2. Pravice iz obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja

Na podlagi obveznega dodatnega zavarovanja pripada zavarovancem pravica do poklicne pokojnine, poleg te osnovne pravice pa tudi pravica do dodane dobe ter pravica do zdravstvenega zavarovanja.

Poklicna pokojnina je pravica do izplačila v obliki mesečne pokojninske rente, ki se izplačuje do takrat, ko zavarovanec obveznega dodatnega zavarovanja pridobi pravico do pokojnine po predpisih o obveznem pokojninskem zavarovanju (Belopavlovič et al., 2000, str. 931). Višina poklicne pokojnine se izračuna glede na odkupno vrednost zavarovanja, ki pripada zavarovancu, in glede na predvideno obdobje izplačevanja te pokojnine.

Poleg poklicne pokojnine lahko zavarovanec uveljavlja tudi pravico do znižane poklicne pokojnine. V tem primeru zavarovanec pridobi pravico do izplačila v obliki doživljenjske mesečne pokojninske rente. Za pridobitve takšne oblike pokojnine morata biti izpolnjena dva pogoja, in sicer mora pokojninski načrt obveznega

dodatnega zavarovanja kriti izplačilo znižane poklicne pokojnine, hkrati pa mora zavarovanec obveznega dodatnega zavarovanja pridobiti pravico do pokojnine iz osnovnega obveznega zavarovanja.

V zvezi z obveznim dodatnim zavarovanjem lahko zavarovanci pridobijo tudi dve dodatni pravici. Prvo predstavlja pravica do dodane dobe, kar pomeni, da se zavarovancu obveznega dodatnega zavarovanja ob izpolnitvi pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine k dejanski zavarovalni dobi doda ena četrtnina obdobja, v katerem je bil vključen v obvezno dodatno zavarovanje. Druga dodatna pravica je pravica do zdravstvenega zavarovanja, ki jo lahko zavarovanec obveznega dodatnega zavarovanja uveljavi v obdobju, ko je že uveljavil pravico do poklice pokojnine, ni pa še izpolnil pogojev za pridobitve starostne pokojnine. V tem obdobju zavarovanec namreč ni več obvezno zavarovan po pravilih zdravstvenega zavarovanja zaposlenih, hkrati pa še ni zavarovan po pravilih zdravstvenega zavarovanja za upokojujence.

3.3.4. Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju v tretjem poglavju ureja tiste oblike prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, pri katerih zavarovanci, ki so vključeni v to obliko zavarovanja, in delodajalci, ki v korist zavarovancev, vključenih v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, plačujejo premijo prostovoljnega dodatnega zavarovanja, pridobijo davčne olajšave v skladu z obravnavanim zakonom.

Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je opredeljeno kot zbiranje denarnih sredstev na osebnih računih zavarovancev, z namenom, da se jim ob dopolnitvi določene starosti ali v drugih primerih, določenih v pokojninskem načrtu, zagotovijo dodatne pokojnine ali druge pravice.

Pokojninsko zavarovanje po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju se razlikuje od klasičnega pokojninskega zavarovanja, ki ga je mogoče skleniti pri finančnih institucijah. Prostovoljno dodatno zavarovanje namreč zagotavlja dodatno starostno pokojnino poleg pokojnine, do katere je zavarovanec oziroma uživalec pravic upravičen na podlagi obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Za razliko od klasičnih oblik zavarovanja se v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje lahko vključi le zavarovanec ali uživalec pravic iz obveznega pokojninskega zavarovanja, razlog za takšno omejevanje pa je okoliščina, da obravnavni zakon ureja le tiste oblike dodatnih pokojninskih zavarovanj, ki so podlaga za uveljavitev davčnih olajšav. Dodatno prostovoljno pokojninsko zavarovanje se izvaja le v eni izmed možnih oblik zavarovanja, in sicer

gre za zavarovanje pri katerem zavarovanec prevzema naložbeno tveganje z zagotovljenim minimalnim zjamčenim donosom.

3.3.4.1. Pokojninski načrti

Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje se izvaja na podlagi pokojninskega načrta, ki ima naravo splošnih zavarovalnih pogojev (Novak, 2002, str. 304). Pokojninski načrt, na podlagi katerega se lahko uveljavljajo davčne olajšave, mora biti odobren s strani ministra, pristojnega za delo.

Pokojninski načrt določa pogoje prostovoljnega dodatnega zavarovanja, in sicer takšen načrt vsebuje pogoje za vključitev v prostovoljno dodatno zavarovanje, vsebino pravic in obveznosti zavarovanca oziroma upravičenca in izvajalca prostovoljnega dodatnega zavarovanja (kot na primer višina premije oziroma način izračuna premije, načini in rok plačevanja premije, pravne posledice v primeru neplačila premije, določbo o neprenosljivosti pravic, višina stroškov, ki jih izračunava izvajalec pokojninskega načrta, pogoji za pridobitev pravic do pokojnine, izvajalca izplačil pokojnine, pogoji za prenehanje zavarovanja pred pridobitvijo pravice do pokojnine in obveznosti izvajalca zavarovanja) ter pogoje prenehanja zavarovanja. Poleg kritja izplačila dodatne starostne pokojnine in predčasne starostne pokojnine lahko pokojninski načrt krije tudi izplačilo dodatne invalidske pokojnine in dodatne družinske pokojnine.

Pokojninske načrte slovenskega prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki krijejo izplačila dodatne starostne pokojnine, bi lahko uvrstili v skupino pokojninskih načrtov z določenimi prispevki. Določene so le premije, pokojnine pa so neznane in odvisne od premij, ki se investirajo, in njihovih naložbenih donosov (Novak, 2002, str. 305).

Pokojninski načrt se financira s premijo, ki jo lahko plačuje zavarovanec sam, ali v korist zavarovanca tudi delodajalec, pri katerem je zavarovanec zaposlen oziroma pravna oseba ali državni organ, pri katerem zavarovanec poklicno opravlja določeno funkcijo. Premija se lahko določi in plačuje mesečno, polletno ali celo letno.

Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje lahko preneha redno ali izredno. Zavarovanje redno preneha, ko zavarovanec ob izpolnjenih pogojih pridobi pravico do dodatne starostne pokojnine v obliki doživljenjske mesečne pokojninske rente. Pogoji za pridobitev pravic iz naslova prostovoljnega pokojninskega zavarovanja v obliki dodatne starostne pokojnine so starost zavarovanca (58 let), zadostno obdobje plačevanja premije (120 mesecev) in uveljavitev pravic do starostne

pokojnine iz obveznega zavarovanja. Ti pogoji se ne smejo razlikovati glede na spol zavarovanca, vendar pa se bodo na podlagi ustreznega aktuarskega izračuna razlikovale višine pokojnin. Zavarovanec lahko pravico do pokojnine uveljavi takoj, ko so izpolnjeni vsi trije pogoji, lahko pa se odloči, da bo pravico uveljavil kasneje.

Izredno prenehanje zavarovanja pomeni prenehanje zavarovanja pred uveljavitvijo pravice do pokojnine, kar je mogoče v primeru izstopa zavarovanca na podlagi pisne izjave o izstopu, pri čemer zavarovanec lahko izstopi kadarkoli in iz kateregakoli razloga oziroma se za izredno prenehanje zavarovanja šteje tudi smrt zavarovanca. Zavarovanje lahko izredno preneha tudi zaradi odpovedi izvajalca, če je podan katerikoli izstopni razlog, med katere sodijo neplačevanje premije, navajanje neresničnih podatkov in prenehanje delovnega razmerja zavarovancu pri delodajalcu, ki financira pokojninski načrt, delovno razmerje pa je pogoj za vključitev v pokojninski načrt (Novak, 2002, str. 305).

3.3.4.2. Izvajalci pokojninskega načrta in vključitev v zavarovanje

V skladu z določil zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju so izvajalci pokojninskega načrta lahko pokojninski skladi, ki se lahko oblikujejo kot pokojninske družbe ali kot vzajemni pokojninski skladi in zavarovalnice (Tičar, 2001, str. I).

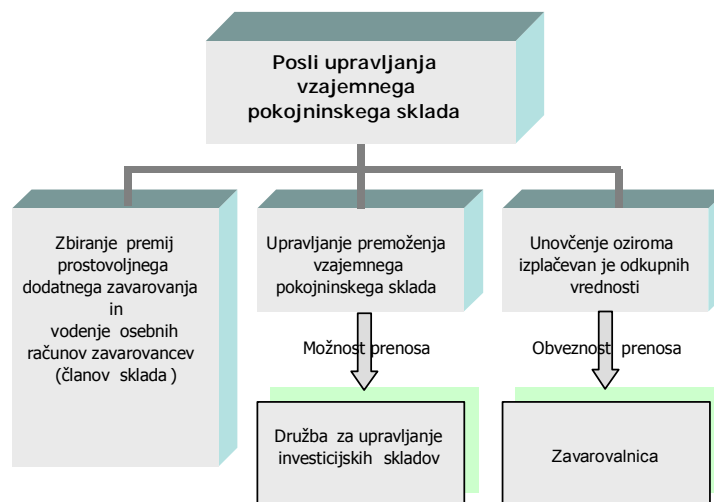
Vzajemni pokojninski sklad je premoženje, ki je financirano s sredstvi zbranimi z vplačili premiji prostovoljnega dodatnega zavarovanja oziroma ustvarjenimi z upravljanjem s temi sredstvi, in je namenjeno kritju obveznosti do zavarovancev prostovoljnega dodatnega zavarovanja. Kot takšen je v lasti zavarovancev, ki vplačujejo premije in ni samostojna pravna oseba. Dovoljenje za oblikovanje vzajemnega pokojninskega sklada izda Agencija za trg vrednostnih papirjev, ki tudi opravlja nadzor nad poslovanjem teh skladov.

Glede na možnost včlanitve v vzajemni pokojninski sklad ločimo zaprte pokojninske sklade, katerih člani lahko postanejo le zaposleni, ki so v delovnem razmerju pri delodajalcu, ki je ustanovitelj sklada, in odprte vzajemne pokojninske sklade, ki članstva ne pogojujejo z delovnim razmerjem pri določenem delodajalcu. Zaprt vzajemni pokojninski sklad lahko ustanovi gospodarska družba, ki je organizirana kot kapitalska družba po zakonu, ki ureja gospodarske družbe, in ki se v skladu z njim šteje za veliko družbo, ali pa več gospodarskih družb, ki skupaj izpolnjujejo pogoj velike družbe. Zaprt vzajemni pokojninski sklad lahko ustanovi tudi Republika Slovenija, zadruga ali javni zavodi. Odprt vzajemni sklad lahko ustanovi zavarovalnica, ki ima dovoljenje za opravljanje poslovanja upravljanja pokojninskih skladov v skladu z določili zakona, ki ureja področje zavarovalništva,

ali banka, ki ima dovoljenje za opravljanje poslov upravljanja pokojninskih skladov, po zakonu, ki ureja bančništvo.

Po mnenju nekaterih avtorjev (Tičar, 2002, str. II) imajo vzajemni skladi prednost v razmerju do zavarovalnic in pokojninskih družb. Ker gre pri vzajemnem skladu zgolj za premoženje, je celotno poslovanje oziroma izvajanje zavarovanja bolj transparentno, predvsem pa po mnenju avtorja racionalnejše, saj se tak sklad ne srečuje z opravili, ki so posebnosti vsake pravne osebe, zlasti delniške družbe.

Slika 9: Posli upravljanja vzajemnega pokojninskega sklada

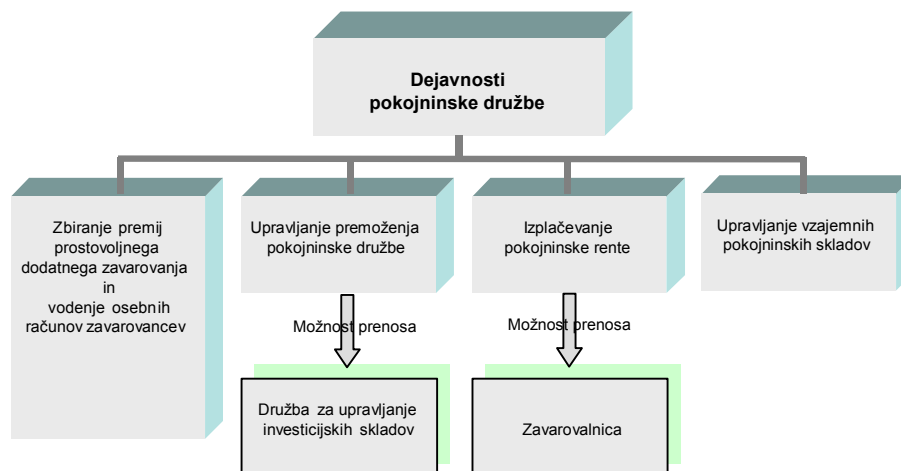

Vir: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999.

Pokojninska družba je specializirana zavarovalniška delniška družba, ki ne sme opravljati nobene druge dejavnosti razen dejavnosti prostovoljnega pokojninskega zavarovanja (Novak, 2002, str. 306). Za njeno delovanje se uporabljajo določbe zakona, ki ureja zavarovalništvo, razen če ni z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju določeno drugače. Dovoljenje za ustanovitev in opravljanje dejavnosti izda Agencija za zavarovalni nadzor, ki nadzira tudi njeno poslovanje.

Slika 10: Dejavnosti pokojninske družbe

Vir: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999.

Vključitev v prostovoljno pokojninsko zavarovanje je pravni posel, na podlagi katerega nastane obveznost zavarovanca oziroma zavarovalca v razmerju do izvajalca pokojninskega načrta plačevati premijo prostovoljnega dodatnega zavarovanja ter na podlagi katerega zavarovanec pridobi pravico do odkupne vrednosti oziroma zavarovalne vsote (pokojnine), v skladu s pogoji pokojninskega načrta, po katerem se izvaja prostovoljno dodatno zavarovanje (Belopavlovič, 2000, str. 1075).

Zavarovanec se lahko v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje vključi posamično ali skupinsko. Posamično se vključi kot samostojni zavarovanec, ki sam plačuje premijo, tako da z izvajalcem pokojninskega načrta sklene pogodbo, pri čemer ima pokojninski načrt naravo splošnih pogojev. Za skupinsko zavarovanje šteje zavarovanje preko delodajalca, in sicer odvisno od načina, na katerega je delodajalec oblikoval pokojninski načrt, ki ga financira.

V prostovoljno pokojninsko zavarovanje, ki ga izvaja zavarovalnica ali pokojninska družba, se posameznik vključi tako, da z izvajalcem sklene pogodbo. V prostovoljno pokojninsko zavarovanje, ki ga izvaja vzajemni sklad, pa se posameznik vključi tako, da pristopi k pravilom odprtega vzajemnega pokojninskega sklada. Na ta način nastane med zavarovancem in upravljavcem sklada pravno razmerje, v katerem se zavarovanec zaveže plačevati premijo, upravljavec pa se zaveže zavarovancu iz premoženja vzajemnega pokojninskega sklada izplačati odkupno vrednost oziroma mu zagotoviti zavarovalno vsoto v

obliki pokojninske rente, in sicer tako, da bo v imenu in za račun zavarovanca sklenil ustrezno zavarovalno pogodbo.

Pri skupinski vključitvi se delodajalec kot sklenitelj zavarovanja zaveže, da bo v celoti ali delno plačeval premijo za svoje zaposlene. Po drugi strani se zavarovalnica oziroma pokojninska družba zaveže, da bo delavcem delodajalca, ki bodo vključeni v prostovoljno dodatno zavarovanje, skupinsko preko sklenitelja zavarovanja izplačala odkupno vrednost oziroma plačevala zavarovalno vsoto v obliki pokojninske rente (Belopavlovič et al., 2000, str. 1079).

Delodajalec lahko pristopi k pokojninskemu načrtu tudi tako, da z upravljavcem odprtega vzajemnega pokojninskega sklada sklene pogodbo o pristopu k pokojninskemu načrtu, ki ga izvaja sklad. Na ta način se delodajalec zaveže, da bo v ta sklad vplačeval celotno oziroma del premije za svoje zaposlene, upravljavec sklada pa, da bo zavarovancem skupinsko preko delodajalca izplačal odkupno vrednost oziroma jim zagotovil zavarovalno vsoto v obliki pokojninske rente, s tem da bo v imenu in za račun zavarovancev sklenil ustrezni zavarovalno pogodbo. Delodajalec lahko tudi samostojno oblikuje pokojninski načrt in v tem primeru izvaja zavarovanje zaprt vzajemni sklad, ki ga upravlja upravljavec, s katerim delodajalec sklene pogodbo o upravljanju zaprtega vzajemnega pokojninskega sklada. S to pogodbo se delodajalec zaveže, da bo v ta sklad plačeval celotno premijo oziroma del premije, upravljavec pa, da bo upravljal premoženje sklada v skladu z naložbeno politiko, določeno v pogodbi, ter da bo zavarovancem, torej delavcem delodajalca, ki bodo vključeni v to obliko zavarovanja, izplačal odkupne vrednosti ali pa jim zagotovil zavarovalno vsoto v obliki pokojninske rente s tem, da bo v imenu in za račun zavarovanca sklenil ustrezno zavarovalno pogodbo pod pogoji določenimi v pokojninskem načrtu, po katerem sklad izvaja prostovoljno dodatno zavarovanje (Belopavlovič et al., 2000, str. 1082).

3.3.4.3. Davčne olajšave

Premija za plačilo prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki se izvaja na podlagi pokojninskega načrta, lahko predstavlja davčno olajšavo. Pokojninski načrt, na podlagi katerega se lahko uveljavljajo davčne ugodnosti, mora odobriti minister, pristojen za delo, odobreni pokojninski načrt pa se potem vpiše v poseben register pokojninskih načrtov (Novak, 2002, str. 308).

Osnova za uveljavitev davčnih olajšav je višina premije, vplačane za prostovoljno dodatno zavarovanje. Znesek davčne ugodnosti v obliki zmanjšanja davčne osnove sme znašati največ 24 % obveznih prispevkov za pokojninsko in invalidsko

zavarovanje zavarovanca za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, oziroma 5,884 % pokojnine zavarovanca, vendar ne več kot 522.645 SIT letno (za leto 2004), pri tem pa mesečna premija, ki se plačuje po pokojninskem načrtu, ne sme biti nižja od 4.355 SIT (za leto 2004) (Znesek premije in znesek davčne olajšave za prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, 2003). V kolikor vplačane premije prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja presegajo znesek davčne ugodnosti, del premije, ki presega znesek ugodnosti, seveda ne zmanjšuje davčne osnove.

Kadar je posameznik vključen samo v individualno prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, torej kadar sam v celoti plačuje premije izvajalcu individualnega pokojninskega načrta, se zniža osnova za dohodnino za leto, v katerem je bila premija plačana, seveda največ do maksimalnega zneska. Kadar pa je posameznik vključen tudi v kolektivno prostovoljno pokojninsko zavarovanje preko delodajalca, ki deloma ali v celoti financira pokojninski načrt kolektivnega zavarovanja, ima pri uveljavljanju davčnih ugodnosti v smislu zmanjšanja davčne osnove absolutno prednost delodajalec. Pri tem mora le-ta dokazati, da je bilo v prostovoljno dodatno zavarovanje vključenih vsaj 51 % zaposlenih, ki so pri njem v delovnem razmerju. Delodajalcu, ki financira pokojninski načrt kolektivnega zavarovanja, se premije prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki jih v posameznem letu plača v korist zaposlenih, priznajo kot davčna olajšava v obliki znižanja davčne osnove za odmero davka od dobička.

3.3.5. Individualne oblike varčevanja za starost

V individualne oblike varčevanja štejemo predvsem zavarovanja v skupini življenjskih zavarovanj, ki jih izvajajo zavarovalnice na podlagi Zakona o zavarovalništvu. Primarno vlogo v tej skupini imata življenjsko in rentno zavarovanje, katerega sklene lahko vsak posameznik, brez posebnih omejitev (Žnidaršič Kranjc, 2000, str. 52).

Z davčnega vidika je tretji steber najmanj ugoden. Višina premij, ki jih zavarovanec nameni za to obliko varčevanja niso omejene, vendar pa zavarovanec znesek vplačanih premij lahko uveljavlja le v okviru tri odstotnega znižanja davčne osnove za odmero dohodnine. V primeru, ko premijo plačuje delodajalec, le-ta ni deležen nikakršnih davčnih olajšav, za zavarovanca pa predstavljajo boniteto, ki se šteje med njegove osebne prejemke.

3.4. Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje v Sloveniji po letu 2000

3.4.1. Spremembe zakonodaje

Od sprejetja Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju konec leta 1999 pa do danes je bilo besedilo prvotnega zakona petkrat novelirano. S prvo spremembo in dopolnitvijo zakona so bile urejene posebne pravice v sklopu obveznega zavarovanja za zavarovance, ki so pridobili pravico do pokojnine pod ugodnejšimi pogoji po zakonu, ki ureja prepoved proizvodnje in prometa z azbestnimi izdelki. Druga in četrta novela zakona sta se nanašali na usklajevanje pokojnin iz obveznega pokojninskega zavarovanja, z vidika prostovoljnih pokojninskih zavarovanj pa je pomembna tretja novela iz leta 2001 (Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 2001, str. 4), novosti na tem področju pa je prinesla tudi novela v letu 2003 (Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 2003).

Tretja novela zakona je uvedla več pomembnih vsebinskih novosti na področju pravne ureditve prostovoljnega pokojninskega zavarovanja, spremembe in dopolnitve zakona pa naj bi omogočile oziroma vzpodbudile razvoj dodatnega, zlasti kolektivnega pokojninskega zavarovanja (Belopavlovič, 2002, str. 21). Z novelo zakona je bila tako uvedena preglednejša ločitev med kolektivnim in individualnim zavarovanjem ter jasnejša ureditev davčnih olajšav. V sklopu tega je bila uvedena obvezna ločitev pokojninskih načrtov na kolektivno in individualno zavarovanje, ki je pomembna tudi s stališča pravice do uveljavljanja davčnih olajšav, hkrati pa je bil znižan prag vključenosti zaposlenih v kolektivni pokojninski načrt delodajalca, in sicer s predhodnih 66 % vseh zaposlenih na 51 %. Zakon je na tem področju izenačil vse delodajalce ter na ta način razširil krog delodajalcev, ki lahko (so)financirajo kolektivni pokojninski načrt za svoje zaposlene, za razliko od prvotne ureditve, ki je to omogočala le velikim gospodarskim družbam oziroma več njim skupaj, ki so izpolnjevale pogoje za veliko gospodarsko družbo. Pomembna novost tretje novele zakona je bila tudi uvedba možnosti, da se posameznik lahko vključi v en kolektivni pokojninski načrt preko delodajalca in v en individualni pokojninski načrt, pri čemer pa ima delodajalec prednost pri uveljavljanju davčnih olajšav. Z novelo zakona so bile urejene tudi omejitve za samozaposlene in pretežne lastnike podjetij, uvedena je bila možnost, da osebe, ki so že pridobile pravico do starostne pokojnine, nadaljujejo z aktivnim prostovoljnim dodatnim zavarovanjem, podaljšano je bilo prilagoditveno obdobje za oblikovanje vzajemnih pokojninskih skladov in pokojninskih družb, zneski

najvišje in najnižje premije pa so bili valorizirani v skladu z zakonom (Kalčič, 2002, 14).

Zadnje novela zakona v letu 2003 je na področju prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja na novo uredila prehod med pokojninskimi načrti kolektivnega zavarovanja, in sicer je skladno z novo ureditvijo v primeru spremembe delodajalca omogočen prehod med pokojninskima načrtoma kolektivnega zavarovanja tudi v primeru, ko je bila premija kolektivnega prostovoljnega zavarovanja plačana za obdobje krajše od 36 mesecev.

S področja zakonodaje, ki je vplivala tudi na področje prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja, je pomembno sprejetje Zakona o investicijskih skladih in družbah za upravljanje, in sicer zaradi uvedbe instituta skrbnika. V skladu z določili zakona so med drugimi morale tudi pokojninske družbe in vzajemni pokojninski skladi do marca 2004 s skrbniki skleniti pogodbe o opravljanju skrbniških storitev, nadzornika pa sta morala k pogodbam dati soglasje (Petrov, 2003a, str. 21). Dolžnost skrbnika je večplastna, prvenstveno nadzoruje, da se vse transakcije opravljajo skladu s pravili, hkrati pa v primeru nepravilnosti oziroma v primeru kršitve zakonskih norm opozarja na nepravilnosti ter o tem tudi obvešča ustrezno nadzorno institucijo (Petrov, 2003b, str. 21).

3.4.2. Razmere na področju prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja

Nekateri ponudniki produktov prostovoljnega pokojninskega zavarovanja so s trženjem svojih storitev začeli konec leta 2000, večina pa je z zbiranjem sredstev pričela v prvi polovici leta 2001 (Kranjec, 2002, str. 22). Glede na to, da v Sloveniji nismo imeli niti pravne ureditve niti tradicije na področju prostovoljnih dodatnih pokojninskih zavarovanj, je ob upoštevanju kompleksnosti problematike takšen odlog razumljiv (Kalčič, 2001, str. 8).

Že na začetku se je izkazalo, da je zavarovanje vabljivo predvsem, če premijo plačuje delodajalec, da pa je zavedanje in osebna pripravljenost za varčevanje še zelo majhna¹³. Obseg zavarovanj je v letu 2001 le začel rasti, predvsem zaradi vključevanja dobro stoječih podjetij, katerim plačilo premije predstavlja dodaten strošek in s tem zniževanje davčne osnove. Zavarovanje zaposlenih v slabših in

---

¹³ V raziskavi varčevalnih navad slovenskih gospodinjstev, ki je bila izvedena v letu 1999, je le četrtnina sodelujočih v raziskavi označila pokojninske sklade kot primerno ali zelo primerno obliko za prostovoljno pokojninsko varčevanje. Kljub temu pa je štirideset odstotkov sodelujočih napovedalo, da bodo za pokojnino varčevali tudi v okviru dodatnega prostovoljnega varčevanja v katerem izmed pokojninskih načrtov, 18 % pa je bilo še neodločenih. Več o tem glej Kleindienst, 2001, str. 51-58.

manjših podjetji pa ostaja odprto vprašanje, čeprav se bodo tudi ti zaposleni srečali s spremenjenimi pogoji pokojnine iz prvega stebra (Filipič, 2002, str. 18).

V prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je bilo konec leta 2003 vključenih 209.447 zavarovancev, kar predstavlja 27 % delovno aktivnega prebivalstva. Večina zavarovancev je vključenih v kolektivno zavarovanje preko svojega delodajalca, in sicer predvsem v velikih podjetjih (Petrov, 2004, str. 18). Ob upoštevanju dejstva, da je starostna struktura zaposlenih enaka starostni strukturi celotnega prebivalstva ter predpostavki, da je vključitev v dodatno pokojninsko zavarovanje smiselno za osebe v starosti med 25 in 54 let, je skupno potencialno število zavarovancev približno 375.000 (Grum, 2002, str. 44). V spodnjih tabelah so predstavljeni osnovni podatki o izvajalcih prostovoljnih dodatnih pokojninskih zavarovanj in obsegu do sedaj zbranih sredstev.

Tabela 7: Osnovni podatki o pokojninskih družbah in zavarovalnicah, ki izvajajo prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje (brez vzajemnih pokojninskih skladov) v Sloveniji na dan 31.12. 2001, 31.12. 2002 in 31.12. 2003

	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2003
Število upravljavcev:	9	9	7
- pokojninske družbe	6	6	4
- zavarovalnice	3	3	3
Število zavarovancev	65.590	141.505	173.890
Višina naložb (v mio SIT)	4.839	17.847	36.675
Delež naložb v bruto domačem proizvodu	0,10 %	0,34 %	0,64 %
Tržna koncentracija:			
- delež največjega upravljavca	63,53 %	29,97 %	30,71 %
- delež največjih treh	88,20 %	74,77 %	73,10 %

Vir: Bilten Finančni trg v Sloveniji, 2004, str. 119.

Tabela 8: Osnovni podatki o vzajemnih pokojninskih skladih v Sloveniji na dan 31.12. 2001, 31.12. 2002 in 31.12. 2003

	31.12.2001	31.12.2002	31.12.2003
Število vzajemnih pokojninskih skladov	6	5	5
Število upravljavcev	5	5	5
Število članov vzajemnih pok. skladov	15.905	31.539	37.053
Čista vrednost sredstev (v mio SIT)	1.146	5.821	13.314
Delež naložb v bruto domačem proizvodu	0,02 %	0,11 %	0,23 %
Tržna koncentracija:			
- delež največjega upravljavca	89,23 %	80,56 %	77,56 %
- delež največjih treh	98,95 %	95,13 %	93,48 %

Vir: Bilten Finančni trg v Sloveniji, 2004, str. 118.

Naložbe pokojninskih družb in zavarovalnic so konec leta 2002 dosegle vrednost 17,8 milijarde SIT, sredstva vzajemnih pokojninskih skladov pa 5,8 milijarde SIT, do konca leta 2003 pa je skupna vrednost njihovih naložb narasla na 48,9 milijarde SIT, kar predstavlja 0,9 % bruto domačega proizvoda (Bilten Finančni trg v Sloveniji, 2004, str. 118). Med naložbami tako vzajemnih pokojninskih skladov kot pokojninskih družb in zavarovalnic prevladujejo naložbe v obveznice Republike Slovenije (58 % v kritnih skladih pokojninskih družb in zavarovalnic ter 47 % pri vzajemnih pokojninskih skladih) in naložbe v bančne depozite (17 % zavarovalnice oziroma 20 % vzajemni pokojninski skladi). Podatki o sestavi naložb kažejo, da upravljavci vodijo konservativno naložbeno politiko, predvsem zaradi zagotavljanja zajamčene donosnosti, ki je zakonsko zahtevana ter so jo zavarovancem oziroma članom morali zagotoviti tudi v pokojninskih načrtih.

3.4.3. Primerjava z obravnavnimi državami

V primerjavi z ostalim izbranimi evropskimi državami Slovenija zaostaja v razvoju prostovoljnih pokojninskih zavarovanj, saj imajo le-te znatno daljšo tradicijo na tem področju. Tudi v primerjavi z Madžarsko, ki ravno tako izhaja iz skupine držav s socialističnim sistemom, smo v Sloveniji začeli z izvajanjem pokojninske reforme relativno pozno.

Glede na izplačevanje pokojnin iz javnega pokojninskega sistema in na neobvezno vključitev v dodatne oblike zavarovanja je Slovenija najbližje Nemčiji, kar je razvidno tudi iz spodnje tabele.

Tabela 9: Oblike pokojninskih sistemov v izbranih proučevanih evropskih državah

Javni pokojninski sistem	Dodatno pokojninsko zavarovanje		
	Obvezno	Obvezno, z možnostjo izključitve	Prostovoljno
Enotna pokojnina		<i>Velika Britanija</i>	
Pokojnina na osnovi preteklih zaslužkov	<i>Švedska Švica Madžarska</i>		<i>Nemčija Slovenija</i>

Vir: Prilagojeno po Gollier, 2001, str. 262.

Pokojninski sistemi posameznih držav so rezultat dolgotrajnega razvoja, še posebej pa se države med seboj razlikujejo po ureditvi drugega stebra. V tabeli 8 so zbrani posamezni osnovni podatki posameznih stebrih pokojninskih sistemov.

Tabela 10: Osnovni podatki o pokojninskih sistemih izbranih evropskih držav

	Švica	Nemčija	Velika Britanija	Švedska	Madžarska	Slovenija
I. STEBER						
Pristop	Obvezen	Obvezen	Obvezen	Obvezen	Obvezen	Obvezen
Prispevna stopnja	8,4 %	19,1 %	21,9 % ¹⁴	18,5 %	20 %	24,35 %
Upokojitvena starost	65 (M) 63 (Ž)	65	65 (M) 60 (Ž)	61	62 (do leta 2009)	63 (M) 61 (Ž) ¹⁵
Nadomestitvena stopnja	20,3 %-40,6 %	69 %	Manj kot 50 %	(glej II.steber)	n.p.	73,3 % (l. 2002)
Obseg izdatkov za pokojnine v BDP (l.2000, Slovenija l. 2002)	7,1 %	11,8 %	5,5 %	9,0 %	6,0%	11,4 %
II. STEBER						
Pristop	Obvezen	Prostovoljno	Prostovoljno	Prostovoljno	Obvezno	Prostovoljno
Delež delovno aktivnega prebivalstva	83 %	28 % trgovina 64 % industrija	44 %	90 %	54 % (l. 2002)	22 % (l. 2002)
Delež sredstev v BDP (l. 2000)	121 %	13 %	91 %	112 %	2,8 % (l. 2002)	0,5 % (l. 2002)
Nadomestitev preteklih dohodkov	30-35 % oz. 60-70 % skupaj s prvim	7 % prihodkov upokojencev	n.p.	70-80 % skupaj s prvim stebrom	n.p.	n.p.
Najpogostejša oblika naložb (l. 2000)	Obveznice domačih izdaj. (27 %)	Obveznice domačih izdaj. (43 %) (l. 1998)	Delnice (59 %)	Državni vred. papirji (64 %)	Državni vred. papirji (68 %) (l. 2002)	Državni vred. papirji (53 %) (l. 2002)
III. STEBER						
Pristop	Prostovoljno	Prostovoljno	Prostovoljno	Prostovoljno	Prostovoljno	Prostovoljno
Delež rezervacij življenjskega zav. v BDP (l. 2000)	69 %	27 %	100 %	74 %	3 %	3 %

Viri: 1. Bilten Finančni trg v Sloveniji, 2004, str. 118-119.

2. Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions, str. 61, 63 in 756.

3. European Insurance in Figures, 2002.

4. Simonovits, 2002, str. 2-8..

5. Statistique des assurances sociales suisses 2003, 2004

Pokojninski sistem v Sloveniji še vedno temelji na prvem stebru, katerega v primerjavi z drugimi državami zaznamujeta izredno visoka prispevna stopnja ter tudi visoko nadomestitveno razmerje. V višini prispevne stopnje je Slovenija najbližje Madžarski, medtem ko Velika Britanija z nekoliko nižjo prispevno stopnjo pokriva tudi financiranje dodatnega državnega pokojninskega načrta. Nadomestitvena stopnja je še nekoliko višja kot v Nemčiji, ki se je med izbranimi državami srečala z največjo krizo pokojninskega sistema, pri čemer ne upoštevamo Madžarske, ki izhaja iz drugačne ureditve v preteklosti. Pri tem pa je potrebno povedati, da se učinki pokojninske reforme že poznajo, saj se je

¹⁴ Prispevna stopnja za vsa socialna zavarovanja skupaj, razen zdravstvenega.

¹⁵ Upokojitvena starost 63 oz. 61 let bo začela veljati leta 2009.

razmerje med povprečno pokojnino in plačo v letu 2002 znižalo na 73,3 %, medtem ko je v letu 2000 ta odstotek še znašal 76,1 %.

Drugi steber pokojninskega sistema v vseh obravnavanih državah temelji na poklicnih pokojninskih načrtih, v katere se zaposleni vključujejo preko delodajalca, z izjemo Madžarske, kjer drugi steber predstavljajo individualni pokojninski načrti. V primeru Švice in Madžarske je vključitev v to obliko zavarovanja zakonsko, za Švedsko in Veliko Britanijo pa velja posredna obveznost. V slovenski zakonodaji so poklicna zavarovanja definirana v sklopu obveznega dodatnega zavarovanja, medtem ko je prostovoljno kolektivno pokojninsko zavarovanje le ena izmed možnih oblik zavarovanj. Zato nemalokrat v slovenskem prostoru srečamo mnenje strokovnjakov (Bešter, 1998, str. 34), da v Sloveniji nimamo drugega stebra. Vendar pa dosednji razvoj nakazuje, da se bodo v sklopu prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja razvijale predvsem kolektivne oblike, katere pa lahko opredelimo kot poklicna pokojninska zavarovanja. Pomembno vlogo pri tem bo odigrala tudi država, ki spodbuja razvoj te oblike zavarovanj. Povečano zavedanje, da bo v prihodnosti višina pokojnine odvisna tudi od varčevanja v drugem stebru ter vedno večjim številom podjetij vključenih v dodatno pokojninsko zavarovanje, pa bo prispevalo k temu, da bo ta oblika zavarovanja postala nuja ter na določen način tudi obvezna.

Razlika med obravnavanimi državami se kaže tudi v obsegu sredstev, ki jih imajo posamezne države zbrane v tretjem stebru. Zaradi težke dosegljivosti ustreznih podatkov je v tabeli 8 prikazan le podatek o deležu matematičnih rezervacij življenjski zavarovanj v bruto domačem proizvodu. Tudi pri tej obliki je vidno zaostajanje Slovenije in Madžarske za ostalimi državami, relativno nizek delež pa ima tudi Nemčija, medtem ko je v preostalih treh državah ta delež znatno višji.

V nadaljnjem razvoju v Sloveniji je moč pričakovati, da dokler ne bo zmanjšan obseg pravic iz prvega stebra ter znižani prispevki za zavarovanje v prvem stebru oziroma ne bo doseženo zadostno zavedanje prebivalstva o teh spremembah v prihodnosti, dodatno pokojninsko zavarovanje ne bo zaživel v pravem smislu. Seveda pa ne moremo mimo dejstva, da so dohodki zaposlenih iz razvitejših držav v primerjavi s slovenskim višji, kar omogoča tudi višje dodatno varčevanje za starost.

3.4.4. Pričakovane smeri razvoja v prihodnosti

Slovenija se je pokojninske reforme za razliko od nekaterih drugih držav lotila s previdnejšimi ukrepi in postopnim spreminjanjem sistema. Vendar pa se je takšna pot izkazala za uspešno, saj so strokovnjaki s tega področja (Stanovnik, 2003, str.

16) mnenja, da je slovenska pokojninska reforma ena uspešneje izpeljanih v Evropi.

Še v času nastajanja zakonodaje so nekateri avtorji (Končina, 1997, str. 14) opozarjali, da bo za izpeljavo pokojninske reforme nujno potrebno večje varčevanje prebivalstva in njegove naložbe v prihodnji standard, saj Slovenci še vedno znatna sredstva namenjajo za nakup nekaterih dobrin (avtomobili, potovanja), preostale prihranke pa imajo predvsem v obliki vezanih vlog pri bankah. Za uspeh drugega pokojninskega stebra in posledično celotne pokojninske reforme je tako bistvenega pomena ozaveščenost državljanov o potrebnosti in smotrnosti pokojninskega projekta tako za posameznika kot za celotno družbo. Posameznik mora zato ugotoviti, kakšno raven dohodkov potrebuje v svojem tretjem življenjskem obdobju in kako si to lahko zagotovi v okviru danih možnosti. Zato je izrednega pomena ozaveščenost javnosti in smotrno usmerjeno oglaševanje (Končina, 2001, str. 20).

Po treh letih dejanskega delovanja pokojninskih skladov je v prostovoljno dodatno zavarovanje vključenih približno 400.000 zaposlenih (ob upoštevanju tudi zaposlenih v javni upravi), kar je celo nekoliko več od pričakovanj ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (Klapš, 2004, str. 19).

V maju leta 2003 je Vlada Republike Slovenije ponudila javnim uslužbencem vključitev v dodatno prostovoljno pokojninsko zavarovanje, v kolikor se odrečejo uskladitvi plač (Zagorac, 2003, str. 7). Po pogajanjih s sindikati je Vlada v oktobru leta 2003 v parlamentarno proceduro vložila predlog posebnega zakona o kolektivnem dodatnem pokojninskem zavarovanju za javne uslužbence, ki je bil sprejet decembra 2003. Namen predlaganega zakona je vzpostavitev pravnih podlag za uvedbo kolektivnega dodatnega pokojninskega zavarovanja za vse javne uslužbence v skladu s temeljnimi načeli, ki so določena v Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, v posebnem zakonu pa so urejene določene posebnosti. Vlada je kot delodajalka za zavarovanje javnih uslužbencev ustanovila zaprti vzajemni sklad, prve premije v sklad pa so bile vplačane v aprilu 2004. Z vključitvijo javnih uslužbencev v pokojninsko zavarovanje se je število zavarovancev v prostovoljnem dodatnem pokojninskem zavarovanju povečalo za približno 140.000.

Po vključitvi javnih uslužbencev v dodatno pokojninsko zavarovanje so zunaj sistema ostali le še zaposleni v malih podjetjih in delovno intenzivnih panogah. Za zaposlene v podjetjih, kjer je zaposlen tudi večinski lastnik, ki se glede na določila zakona ne more vključiti v kolektivno zavarovanje, na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve ne predvidevajo nobenih posebnih ureditev, saj menijo, da za

to ni potreb. Nasprotno pa menijo, da bo vključevanju zaposlenih v delovno intenzivnih panogah v dodatno pokojninsko zavarovanje potrebno nameniti posebno pozornost, saj bi delodajalec s plačevanjem premij še povečal že tako visok delež stroškov dela. Prvi korak v tej smeri je sklenitev socialnega sporazuma, ki na predlog ministra za delo vsebuje zavezo vseh socialnih partnerjev, da si bodo prizadevali za čim večjo vključenost zaposlenih v dodatno pokojninsko zavarovanje (Petrov, 2003c, str. 23).

Dosedanji razvoj prostovoljnega pokojninskega zavarovanja kaže tudi na to, da individualno dodatno pokojninsko zavarovanje zaostaja za kolektivnim. Možne vzroke za to lahko iščemo v davčni obravnavi, ki daje prednost kolektivni obliki zavarovanja ter premajhni ozaveščenosti posameznikov o pomembnosti tovrstnega zavarovanja. V prihodnosti bo zato potrebno tudi delovanje v smeri vzpodbujanja individualnega dodatnega pokojninskega zavarovanja.

Na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve se bodo na področju prostovoljnih pokojninskih zavarovanj v bližnji prihodnosti osredotočili tudi na nadzor nad izvajalci, ki je zaradi zakonske ureditve razpršen na več nadzornih organov in je zato med njimi nujno potrebno koordinirano delovanje (Petrov, 2003, str. 19). Pri tem pa ne smemo pozabiti, da bo Slovenija v prihodnosti tudi na tem področju morala slediti smernicam evropske zakonodaje.

V povezavi z izvajalci dodatnega pokojninskega zavarovanja je mogoče pričakovati tudi nadaljevanja trenda, ki se je začel v letu 2003, in sicer v smislu združevanja izvajalcev ter širjenju ponudbe pokojninskih družb, ki nameravajo v prihodnost svojim zavarovancem ponuditi tudi nekatere oblike življenjskih zavarovanj.

Strokovnjaki, ki so sodelovali pri pripravi trenutno veljavnega zakona, so mnenja, da se je Slovenija odločila za drugačno pot kot na primer Madžarska in Poljska, ki sta se po priporočilih Svetovne banke odločili za večjo privatizacijo in kapitalski način financiranja pokojninskih sistemov. Slovenija je ohranila obstoječi sistem prispevnega kritja, vendar pa se na dolgi rok takšen sistem ne bo obnesel, zato ker imamo relativno močnejšo starejšo generacijo in relativno šibko mlajšo generacijo. Zato lahko na dolgi rok poleg zaostrovanja pogojev upokojevanja in podaljševanja delovne dobe lahko pričakujemo še kakšno pokojninsko reformo (Milakovič, 2002, str. 2). Kljub temu pa so strokovnjaki mnenja, da bi bilo potrebno pokojninski sistem, razen nujnih manjših »vzdrževalnih del«, vsaj do konca tega desetletja pustiti pri miru (Stanovnik, 2003, str. 16).

ZAKLJUČEK

Z vidika zgodovinskega razvoja in določenih ideoloških opredelitev poznamo v Evropi tri modele socialne varnosti, in sicer Bismarckov model, za katerega je značilen visok obseg pravic, ki temelji na višini preteklih prihodov posameznika, Beveridgov model, ki je zelo skromno zasnovan, ter skandinavski model, kjer je obseg pravic sorazmerno visok, večina pravic pa je univerzalna. Najpomembnejši del izdatkov, ki jih države namenjajo za socialno varnost, pa predstavljajo izdatki za pokojnine.

Pokojninski sistem praviloma sestavljajo trije podsistemi – stebri. Prvi steber predstavljajo javni pokojninski sistemi, ki so skoraj v vseh državah osnovani na načelu sprotnega prispevnega kritja, odvisno od sistema socialne varnosti pa se financirajo z davki oziroma prispevki. Tretji steber pokojninskega sistema sestavljajo različne oblike prostovoljnega individualnega varčevanja za starost, predvsem pri različnih finančnih institucijah. Med te dve obliki umeščamo drugi steber, ki dobiva vedno večjo in pomembnejšo vlogo. Drugi steber sestavljajo različne poklicne pokojninske sheme, v katere so vključeni predvsem zaposleni. V terminologiji Svetovne banke je termin drugi steber rezerviran za obvezno pokojninsko zavarovanje z naložbenim sistemom financiranja. Po drugi strani evropske države z drugim stebrom označujejo poklicna pokojninska zavarovanja, ne glede na obveznost pristopa, podobno pa se od te oblike zavarovanj pričakuje naložbeno financiranje. Glede na to, da so javna pokojninska zavarovanja, ki temeljijo na sprotne prispevnem kritju, zaradi neugodnih demografskih trendov prišla v krizo, države poskušajo vzpodbuditi varčevanje v drugem stebru pokojninskega sistema.

Z vidika financiranja je za drugi steber najprimernejša oblika naložbenega financiranja, med prednostmi pa je potrebno izpostaviti neodvisnost od demografskih gibanj, saj vsak posameznik nalaga prispevke na svoj račun. Pri obliki pokojninskih načrtov se pojavlja tendenca pokojninskih načrtov z definiranimi prispevki, saj se takšne oblike lažje upravljajo, hkrati pa omogočajo prenosljivost v primeru spremembe zaposlitve. Kljub temu da so bila v preteklosti tudi zavarovanja, ki sodijo v okvir drugega stebra upravljana s strani države, pa se danes pojavlja trend privatnega upravljanja. Delodajalci se v tem primeru lahko odločijo, da bodo sami izvajali pokojninske načrte, lahko pa izvajanje pokojninskih načrtov prenesejo na zunanje izvajalce, predvsem finančne institucije. Z vidika obveznosti zavarovanja v drugem stebru obstajajo tako zagovorniki za in proti. Med prve predvsem sodijo strokovnjaki svetovne banke, medtem ko so bolj liberalni zagovorniki mnenja, da država ne more obvezovati posameznika, da varčuje. Davčni vidik je pri zavarovanju v drugemu stebru zelo pomemben, saj

predstavlja ugodnejša davčna obravnava enega izmed temeljnih elementov, ki jih država lahko uporabi pri vzpodbujanju takšne oblike zavarovanj. Glede na davčno obravnavanje vplačanih premij, naložbenih donosov ter izplačil pokojnin pa se država lahko odloča med štirimi vrstami davčnih režimov.

Pomen dodatnih poklicnih zavarovanj poudarja tudi Evropska skupnost, ki na tem področju uvaja nove smernice, ki urejajo razmere na tem segmentu finančnih storitev. Nova direktiva, ki ureja delovanje instituciji, ki sklepajo poklicna naložbena pokojninska zavarovanja, je bila sprejeta v maju 2003. Cilji nove direktive so predvsem zagotoviti večjo varnost in učinkovitost naložb pokojninskih skladov ter vzpostavitev enotnega evropskega trga poklicnih pokojninskih zavarovanj.

Države, kjer je bilo že v preteklosti poudarjeno poklicno pokojninsko zavarovanje, so se znatno lažje soočile s spremenjenimi razmerami oziroma krizami v javnih pokojninskih zavarovanjih. Tipičen primer dobro delujočega sistema predstavlja Švica, ki je že leta 1972 uvedla zakonsko obvezno udeležbo v drugemu stebru. Poklicno pokojninsko zavarovanje naj bi z zavarovanjem iz prvega stebra starejšim osebam omogočilo nadaljevati doseženi življenjski standard na primeren način. V zavarovanje v drugem stebru je vključenih okrog 83 % delovno aktivnega prebivalstva, zavarovanje pa izvaja veliko število pokojninskih skladov. Švicarski pokojninski skladi drugega stebra ne sodijo med najbolj donosne v Evropi, izvajajo pa dokaj konservativno naložbeno politiko, saj največji delež med naložbami zavzemajo naložbe v obveznice in nepremičnine.

Tudi pokojninski sistem v Nemčiji sestavljajo trije stebri, pri čemer pa ima daleč najpomembnejšo vlogo prvi steber, iz katerega upokojenci pridobijo približno 70 % vseh svojih prihodkov. Iz naslova poklicnih pokojninskih zavarovanj upokojenci prejemajo zgolj 7 % vseh svojih prihodkov, 22 % pa iz varčevanja v okviru tretjega stebra. Glede na to, da pokojnine iz prvega stebra zagotavljajo visoko stopnjo nadomestitve izpadlega dohodka, je skromno udeležbo v drugemu stebru moč pričakovati, hkrati pa razlaga tudi veliko število reform pokojninskega sistema, ki jih je Nemčija morala izpeljati konec prejšnjega stoletja, saj so spremenjene demografske in ekonomske razmere močno ogrozile finančno stabilnost sistema. Zadnja reforma iz leta 2001 je v vpeljala novo obliko pokojninskih skladov s posebno ugodno davčno obravnavo in državnimi subvencijami, s katerimi naj bi vzpodbudili varčevanje v drugem stebru, hkrati pa je predvideno tudi postopno zmanjševanje nadomestitvene stopnje.

Velika Britanija ima na področju poklicnih pokojninskih zavarovanj dolgo tradicijo, saj osnovna državna pokojnina zagotavlja zgolj skromen obseg sredstev. Država izvaja tudi dodatni državni pokojninski načrt, ki pa so ga v letu 2002 nadomestili s

sekundarno državno pokojnino. Udeležba v dodatnem pokojninskem načrtu je obvezna, razen v primerih, ko se zaposleni zavarujejo v poklicnem pokojninskem načrtu, izločenem iz dodatnega pokojninskega načrta. Drugi steber sestavljajo še poklicni pokojninski načrti, ki niso izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta in kot takšni zagotavljajo dodatek k pokojnini. V okviru zavarovanj drugega stebra je v Veliki Britaniji vključeno približno 44 % delovno aktivnega prebivalstva.

Švedska je v letu 1999 spremenila javno pokojninsko zavarovanje, saj ga po novem sestavljata dve komponenti, in sicer komponenta, ki temelji na sistemu sprotnega prispevnega kritja, ter komponenta, ki deluje na naložbenem principu financiranja. Drugi steber švedskega pokojninskega sistema predstavljajo poklicna pokojninska zavarovanja, pri čemer je udeležba v tej obliki zavarovanja odvisna od kolektivnih pogodb. V praksi je zavarovanje obvezno skoraj za vse, tako da je v zavarovanje vključenih okrog 90 % vseh zaposlenih. Na Švedskem poznajo dva ločena pokojninska načrta za zaposlene v privatnem sektorju ter dva ločena načrta za zaposlene v javnem sektorju, pri čemer je potrebno omeniti, da pokojninska sklada za javne uslužbenke delujeta na principu sprotnega prispevnega kritja.

Madžarska je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja večkrat spreminjala svoj pokojninski sistem, drugi steber pa je bil uveden z reformo v letu 1998. Drugi steber temelji na obvezni vključitvi zaposlenih v individualne oblike pokojninskih načrtov, ki jih izvajajo privatne finančne institucije. Zavarovanje pa je obvezno za vse zaposlene, ki so z delom pričeli po 30.6.1998, njihova starost pa ne presega 42 let, medtem ko se ostali zaposleni v zavarovanje lahko vključijo prostovoljno. Konec leta 2002 je bilo v zavarovanje vključenih več kot polovica zaposlenih, kar je preseglo načrtovane številke.

Slovenija je s pokojninsko reformo začela dokaj pozno, tudi v primerjavi z ostalimi vzhodnoevropskimi državami. V letu 1999 je bil sprejet zakon, s katerim so bile uvedene formalno-pravne podlage za dodatno pokojninsko zavarovanje, pri čemer obvezni del zajema le določene poklice, v prostovoljno obliko pa se lahko vključijo vsi, ki so že zavarovani v sklopu obveznega javnega zavarovanja. Prostovoljno pokojninsko zavarovanje se izvaja na podlagi pokojninskih načrtov, ki imajo obliko načrtov z določenimi prispevki. Izvajalci so lahko pokojninski skladi, ki se oblikujejo kot pokojninske družbe, ali vzajemni pokojninski skladi, pokojninsko zavarovanje pa lahko izvaja tudi zavarovalnica, ki ima dovoljenje za opravljanje poslov v skupini življenjskih zavarovanj.

V letu 2001 je bila sprejeta novela zakona, ki je posegla na področje pravne ureditve prostovoljnega pokojninskega zavarovanja, z njo pa naj bi vzpodbudili razvoj dodatnih zavarovanj, zlasti kolektivnega pokojninskega zavarovanja. Kot

eno izmed pomembnejših novosti je potrebno izpostaviti uvedbo možnosti, da se posameznik lahko vključi v en kolektivni pokojninski načrt preko delodajalca in v en individualni pokojninski načrt.

Po treh letih delovanja pokojninskih skladov je bilo v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje vključenih približno 400.000 zaposlenih, kar je nad pričakovanji in napovedmi Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. V tem času se je izkazalo, da je večji delež zavarovancev pristopil k zavarovanjem, ki jih izvajajo pokojninske družbe in zavarovalnice, prevladujejo pa kolektivne oblike zavarovanj, kar nakazuje razvijanje drugega stebra predvsem skozi obliko poklicnih oblik zavarovanj. Podatki o do sedaj zbranih sredstvih niso primerljivi s podatki z državami, ki imajo te oblike zavarovanj razvite že dalj časa, vendar pa so dosedanji rezultati relativno dobri.

V marcu 2004 je z delovanjem pričel tudi prvi zaprti vzajemni pokojninski sklad, ki ga je ustanovila Vlada Republike Slovenije kot delodajalka, vanj pa je vključenih približno 140.000 uslužbencev javne uprave. Sklad deluje v skladu z določili Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, z manjšimi prilagoditvami, ki so urejene v posebnem zakonu. V prihodnosti bo država morala poskrbeti tudi za zaposlene v delovno intenzivnih panogah, kar pa bo zahtevalo posebno pozornost, saj bi delodajalci v teh panogah s plačevanjem premij še povečali že tako visok delež stroškov dela.

Kot kaže, je nov slovenski pokojninski sistem, vključno z delovanjem drugega stebra, dobro zaživel. Zavedanje med posamezniki, da bo za starost potrebno varčevati, se povečuje, v zavarovanje pa se vključuje tudi vse več podjetji. V primerjavi z razvitimi evropski državami, ki imajo na tem področju dolgoletno tradicijo seveda zaostajamo, vendar pa so pokazatelji delovanja v prvih treh letih delovanja skladov vzpodbudni.

LITERATURA

1. Augusztinics Maria et al.: The Hungarian Pension System Before and After 1998 Reform. Pension Reform in Central Europe and Eastern Europe - Volume 1. Budapest: ILO, 2002. str. 25-93.
2. Avšič Vera: Pokojnine – bič božji kandidatk. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 50(2001), 43, str. 56-57.
3. Blake David: Pension Schemes and Pension Funds in the United Kingdom. Oxford: Clarendon Press, 1995. 607 str.
4. Blake David: The United Kingdom Pension System: Key Issues. [URL: <http://www.bbk.ac.uk/res/pi/wp/wp0107.pdf>], 2002, (16.1. 2003).
5. Blundell Richard, Johnson Paul: Pensions and Retirement in the UK. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 1997. 52 str.
6. Belopavlovič Nataša: Novosti v letu 2002. Pravna praksa, Ljubljana, 22 (2002), 1, str. 21-22.
7. Belopavlovič Nataša et al.: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju s komentarjem in podzakonskimi akti. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 2000, 1306 str.
8. Bešter Helena: Pokojninski skladi za čim višje pokojnine. Finance, Ljubljana, 2000, 59, str. 14-15.
9. Bešter Helena: Pokojninska zavarovanja pri delodajalcih v Evropi in ZDA. Zbornik 7. dnevv slovenskega zavarovalništva. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2000a, str. 113-125.
10. Bešter Helena: Usmeritve evropskih pokojninskih skladov za 21. stoletje. Bančni vestnik, Ljubljana, 49 (2000b), 7-8, str. 47-51.
11. Bešter Helena: Pokojninska reforma in tretji steber. Kapital, Maribor, 8(1998), 190, str. 34-35.
12. Bešter Helena: Pokojninske reforme – Švedska. Kapital, Maribor, 8(1998a), 184, str. 36-37.
13. Bešter Helena: Blišč in beda tretjega stebra. Kapital, Maribor, 8(1998b), 181, str. 28-29.
14. Bubnov-Škobrne Anjuta: Definicije pojmov: socialna varnost, socialno zavarovanje, socialno varstvo, socialna zaščita. Pravna praksa, Ljubljana, 21 (2002), 44, str. 31-33.
15. Bubnov-Škobrne Anjuta: Primerjalni pregled sistemov pokojninskega varstva. Sistemi pokojninskega varstva – pravni vidiki – primerjalni del. Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 1992, str. I-XXIV.
16. Bubnov-Škobrne Anjuta: Zvezna republika Nemčija (ZRN). Sistemi pokojninskega varstva – pravni vidiki – primerjalni del. Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 1992a, str. 64-93.

17. Busse Reinhard et al.: Shaping the Societal Bill: past and future trends in education, pensions and healthcare expenditure. *Futures*, Oxford, 35 (2003), 1, str. 7-24.
18. Christensen Anna: Retirement Pensions: National Schemes, Social Insurance and Private Funds. [URL: <http://www.drittodellavoro.it/miscellanea/atti/israel/0006-s~1.pdf>], 2000, (27.12.2002).
19. Cvetko Aleksej: Nova ureditev pokojninskega in invalidskega zavarovanja / Aleksej Cvetko. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Ljubljana: Enotnost, 1992. 173 str.
20. Cvetko Aleksej: Primerjava slovenske ureditve varstva za primer starosti z nekaterimi tujimi ureditvami. Sistemi pokojninskega varstva – pravni vidiki. Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 1993, str. 35-49.
21. Cvetko Marija: Pokojninske reforme: Vzhod stavi na tri stebre. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 47(1998), 4, str. 61-62.
22. Davis Philip E.: Portfolio Regulation of Life Insurance Companies and Pension Funds. *Insurance and Private Pension Compendium for emerging countries - Volume 1*. Paris: OECD, 2001, str. 291-338.
23. Disney Richard, Johnson Paul: Pension Systems and Retirement Incomes across OECD Countries. Cheltenham (UK), Northampton (MA): E.Elgar, cop. 2001. 365 str.
24. Dobrin Tanja: Švica. Sistemi pokojninskega varstva – pravni vidiki – primerjalni del. Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 1992, str. 44-63.
25. Filipič Peter: Za varčevanje se odločajo predvsem dobra podjetja. *Finance*, Ljubljana, 2002, 3, str.18.
26. Gollier Jean-Jacques: Private Pensions: Regulatory Issues. *Insurance and Private Pension Compendium for emerging countries - Volume 4*. Paris: OECD, 2001, str. 245-337.
27. Hepp Stefan: Načrti pokojninskega zavarovanja iz zaposlitve v Švici: obvezni pokojninski načrti – prvih 10 let. Mednarodna konferenca o izzivih in problemih pokojninskih reform v Evropi in Sloveniji. Ljubljana, 1997, 12 str.
28. Gohdes Alfred E., Schmandt Ernst M.: Germany Enters a New Era for Occupational Pensions Plans. *Benefits & Compensation International*, London, 30 (2001), 9, str. 47-55.
29. James Estelle: New Systems for Old Age Security: Theory, Practice, and Empirical Evidence [URL:<http://www.worldbank.org/html/dec/Publications/Workpapers>], 1996, (11.2.2002).
30. Jurančič Iztok: Reforma za vsakdanjo rabo. *Gospodarski vestnik*, Ljubljana, 47(1998), str. 12-15.
31. Kalčič Miran: Novosti pri prostovoljnem dodatnem pokojninskem zavarovanju. *Denar*, Ljubljana, 12(2002), 2, str. 13-17.

32. Kalčič Miran: Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Denar, Ljubljana, 11 (2001), 16, str. 7-13.
33. Kalčič Miran: Inštitucionalni okviri zagotavljanja varnosti za starost. Denar, Ljubljana, 7(1997), 10, str. 8-11.
34. Kenda Albina: Nič več nacionalnih meja za pokojninske sklade in sheme. Finance, Ljubljana, 2003, 92, str. 6.
35. Kidrič Dušan: Socialne in ekonomske posledice socialnih zavarovanj. Zbornik referatov 4. letnega srečanja Zveze ekonomistov. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1996, str. 11-21.
36. Klapš Srečko: Na ministrstvu so zadovoljni. Finance, Ljubljana, 2004, 85, str. 19.
37. Kleindienst Robert: Projekt Razvoj trga kapitala V Sloveniji. Raziskava Varčevalne navade in mnenja slovenskih investitorjev – 2001. Ljubljana: Časnik Finance, 2001. 100 str.
38. Končina Miro: Finančna varnost ali hazard. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 46 (1997), 44, str. 14-15.
39. Končina Miro: Sistemska in bilančna povezanost prvega in drugega stebra pokojninske reforme. Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001), 4, str. 18-21.
40. Kranjec Samo: Vodilno vlogo ima pet družb. Finance, Ljubljana, 2002, 3, str. 22.
41. Kuhar Štefan: Računovodsko obravnavanje pokojninskih načrtov delodajalcev v svetu in pri nas (1). Revizor, Ljubljana, 11 (2000), 12, str. 48-63.
42. Kuhelj Jože: Socialna zavarovanja pred novimi izzivi (Pogledi misije Mednarodnega sklada in Svetovne banke). Slovenska ekonomska revija, Ljubljana, 47(1996), 1/2, str. 111-125.
43. Milakovič Tanja: Naši upokojenci v boljšem položaju. Večer, Maribor, 2002, 254, str. 2.
44. Mrkaić Mičo: Bitka za Avstrijo. Finance, Ljubljana, 2003, 88, str. 16.
45. Novak Aleš: Prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Organizacija, Kranj, 35 (2002), 5, str. 303-311.
46. Novak Aleš: Pokojninska ureditev v Veliki Britaniji s poudarkom na pokojninskih načrtih delodajalcev. Naše gospodarstvo, 44(1998), 5/6, str. 774-790.
47. Orenstein Mitchell A.: Mapping the Diffusion of Pension Innovation. [URL: <http://pro.harvard.edu/papers/011/011008OrensteinM.pdf>], 2001, (9.4. 2003).
48. Palme Martin, Svensson Ingemar: Social Security, Occupation Pensions, and Retirement in Sweden. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 1997. 57 str.
49. Palmer Edward: The Evolution of Public and Private Insurance in Sweden during the 1990s. [URL: <http://www.oecdconference.org/Documents/125Palmerabstract.doc>], 2001, (27.12.2002).

50. Palmer Edward: The New Swedish Pension System. [URL: <http://www.ier.hit-u.ac.jp/pie/Japanese/discussionpaper/dp2001/dp36/text.pdf>], 2001a, (12.12. 2002).
51. Parniczky Tibor: Case Study of the Three-Pillar pension System in Hungary. Private Pension Systems and Policy Issues - No. 1. Paris: OECD, 2000, str. 87-123.
52. Petrov Sabina: Do konca leta 230 tisoč zavarovancev. Finance, Ljubljana, 2003, 84, str. 19.
53. Petrov Sabina: Vloga skrbniških bank bo velika. Finance, Ljubljana, 2003a, 84, str. 21.
54. Petrov Sabina: S skrbniki do sistema dveh ključev. Finance, Ljubljana, 2003b, 172, str. 21.
55. Petrov Sabina: Spodbud za zaposlene v malih podjetjih ne gre pričakovati. Finance, Ljubljana, 2003c, 172, str. 23.
56. Petrov Sabina: Zbrana premija se je okrepila za petino. Finance, Ljubljana, 2004, 84, str. 18.
57. Queisser Monika: Pensions in Germany. Washington: The World Bank, 1996. 23 str.
58. Queisser Monika, Vittas Dimitri: The Swiss Multi-Pillar Pension System: Triumph of Common Sense? Washington: The World Bank, 2000. 85 str.
59. Ribnikar Ivan: Drugi (in tretji) steber pokojninskega sistema in trg kapitala. Bančni vestnik, Ljubljana, 47(1998), 5, str. 49-51.
60. Ribnikar Ivan: Pension Reform in Slovenia – Introduction of the Second or Funded Pillar. Slovenska ekonomska revija, Ljubljana, 49 (1998a), 5, str. 471-484.
61. Rupnik Lado: Javne finance – 1. del: Javne finance v svetu. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 196 str.
62. Rust John: Main Points from World Bank Report on: Averting the Old Age Crisis. [URL: gemini.econ.umd.edu/jrust/econ698s/avert_lec.pdf], 2002, (2.6. 2003).
63. Schnabel Reinhold: Annuities in Germany before and after the Pension Reform of 2001. Conference on Developing an Annuity Market in Europe. Torino, 2002, 15 str.
64. Simonovits András: The New Hungarian Pension System and its Problems. [URL: <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/kozgazd/szocpol/mtdp991/mtdp991.pdf>], 1999, (30.12. 2002).
65. Simonovits András: Hungarian Pension System: The Permanent Reform. [URL: <http://www.ier.hit-u.ac.jp/pie/Japanese/discussionpaper/dp2001/dp61/text.pdf>], 2002, (31.5. 2003).

66. Stanovnik Tine: Financiranje pokojninskih sistemov. Zbornik referatov 4. letnega srečanja Zveze ekonomistov. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1996, str. 43-57.
67. Stanovnik Tine: Javne finance. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 196 str.
68. Stanovnik Tine: Rezultati pokojninske reforme. Finance, Ljubljana, 2003, 112, str. 16.
69. Stanovnik Tine: The Political Economy of Pension Reform in Slovenia. Pension Reform in Central Europe and Eastern Europe - Volume 2. Budapest: ILO, 2002, str. 19-73.
70. Svetek Lev: Reforma pokojninskega sistema v ZR Nemčiji. Pravna praksa, Ljubljana, 17 (1998), 3, str. 32-34.
71. Svetek Lev: V Nemčiji podobno kot pri nas. Pravna praksa, Ljubljana, 19 (2000), 3, str. 12.
72. Štrovs Marko: Reforma pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 46(1997), 47, str. 95-100.
73. Tičar Luka: Prikaz sistema prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja po ZPIZ-1. Pravna praksa, Ljubljana, 20(2001), 34, str. I-VIII.
74. Van Voorhis Rebecca A.: Different types of welfare states? A methodological deconstruction of comparative research. Journal of Sociology & Social Welfare 29 (2002), 4. [URL: http://www.findarticles.com/cf_0/m0CYZ/4_29/95445127/print.jhtml], 2.1. 2004.
75. Vodovnik Zvone: Zasnova modela sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 1999. 43 str.
76. Willmore Larry: Public versus Private Provision of Pensions. [URL: <http://www.un.org/esa/esa98dp1.pdf>], 1998, (19.5. 2003).
77. Willmore Larry: Three Pillars of Pensions? A Proposal to End Mandatory Contributions. [URL: <http://www.un.org/esa/esa00dp13.pdf>], 2000, (22.5. 2003).
78. Zagorac Željka: Vlada je ponudila pokojnine namesto rasti plač. Finance, Ljubljana, 2003, 99, str. 7.
79. Žnidaršič Kranjc Alenka: Kako prevzeti odgovornost za lastno starost: prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 2000. 139 str.

VIRI

1. Bilten Finančni trg v Sloveniji. Ljubljana, Ministrstvo za finance, VII (2004), 23, 119 str.
2. Bilten javnih financ. Ljubljana, Ministrstvo za finance, V (2003), 10, 123 str.
3. Comparative Tables on Private Pensions Schemes. Insurance and Private Pension Compendium for emerging countries (Volume 4), OECD, 2001 str. 19-71.
4. Draft joint report by the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions. Brussels, Council of the European Union, 2003, 166 str.
5. European Insurance in Figures. Brussels, Comité Européen des Assurances, 2002, str. 157.
6. Investments of pension funds in CEE countries (Research report). Budapest, FI-AD Financial Advisory Ltd., 2003, 69 str.
7. Izhodišča za reformo sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, Ljubljana, XXII (1996), 34, str. 59-132.
8. Letno poročilo Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije za leto 2002. Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, Ljubljana, XXIX (2003), 43, str. 3-71.
9. National Strategy Report on the Future of Pension Systems – Sweden. [URL: <http://social.regeringen.se/ansvar/pensioner/pdf/pensionsrapport0209.pdf>], 17.2. 2004.
10. Old Age Pensions in Sweden. [URL: http://social.regeringen.se/pressinfo/pdf/pensioner/s2000_005e.pdf], 12.12. 2002.
11. Overview of Swiss Social Security. [URL: http://www.bsv.admin.ch/int/media/e/uebersicht_soziale_sicherheit.pdf], 4.5. 2003.
12. Predlog zakona o kolektivnem dodatnem pokojninskem zavarovanju za javne uslužbence. (Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, XXIX (2003), 82, str. 5-22)
13. Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, Ljubljana, XXVII (2001), 90, str. 3-40.
14. Private pension schemes in Europe. Trieste: Assicurazioni Generali, 2002, 26. str.
15. Private Pensions: Selected Country Profiles. Insurance and Private Pension Compendium for emerging countries (Volume 4). Paris, OECD, 2001 str. 73-235.
16. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the activities of the institutions for occupational retirement provision. [URL:

- http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2000/en_500PC0507.pdf, 2000, 2.6. 2003.
17. Purpose of Old Age and Survivors' Insurance. [URL: <http://www.bsv.admin.ch/ahv/grundlag/e/sinn.htm>], 8.1. 2002.
  18. Statistique des assurances sociales suisses 2003. [URL: http://www.bsv.admin.ch/publikat/svs/f/svs_2003_f.pdf], 30.1. 2004.
  19. Statistique suisse des caisses de pensions (enquête 2000). [URL: http://www.statistik.admin.ch/stat_ch/ber13/cp/cp/francais_2000.pdf], 30.1. 2004.
  20. Statistični letopis RS 1996. Ljubljana: Statistični urad RS, 1996. 621 str.
  21. Social security: A new consensus. Geneva: International Labour Office, 2001. 114 str.
  22. Study on Pension Schemes of the Member States of the European Union. [URL: http://europa.eu.int/comm/internal_market/pensions/docs/studies/2000-schemes_en.pdf], 12.05. 2003.
  23. The Pension Reform – in Sweden. [URL: http://www.social.regeringen.se/pressinfo/pdf/pensioner/pensionsreform_en.pdf], 13.12. 2002.
  24. Zakon o invalidskem in pokojninskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 106/99).
  25. Zakon o investicijskih skladih in družbah za upravljanje (Uradni list RS, št. 110/02).
  26. Zakon o prispevkih za socialno varnost (Uradni list RS, št. 5/96).
  27. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 135/03)
  28. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o prispevkih za socialno varnost (Uradni list RS, št. 34/96).
  29. Znesek premije in znesek davčne olajšave za prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje (Uradni list RS, št. 133/2003).

SLOVAR

Basic (state) pension - osnovna (državna) pokojnina
Basic scheme - osnovni pokojninski načrt
Board of trustees - upravni odbor
Book reserves - pokojninski načrti financirani preko posebnih knjižnih rezerv
Collective fund – zbirni sklad
Conglomerate group funds - skupinski skladi
Contracted-out schemes - poklicni pokojninski načrti, izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta
Cooperatives – kooperativni skladi
Defined benefits - določene pravice
Defined contributions - določeni prispevki
Earnings index - koeficient rasti dohodka, zaslužka
Entry pension - začetna pokojnina
Flat rate pension - enotna pokojnina
Funded pension system - naložbeno pokojninsko zavarovanje
Group personal pension schemes - skupinski osebni pokojninski načrt (Velika Britanija)
Guarantee fund - Garancijski sklad (Švica)
Guaranteed pensions - zajamčene pokojnine
Income related pensions - pokojnine v zvezi s prihodkom
Insured funds - zavarovani skladi
Multi-employer funds for public sector entities - skladi več delodajalcev za javni sektor
Non-contracted-out schemes - poklicni pokojninski načrti, ki niso izločeni iz dodatnega državnega pokojninskega načrta
Occupational Pension Board - Odbor za pokojnine iz pokojninskih načrtov delodajalcev (Velika Britanija)
Organisation For Economic Co-operation and Development (OECD) – Organizacija za ekonomske sodelovanje in razvoj
Old age pension system - starostno pokojninsko zavarovanje
Old-age pension - starostna pokojnina
Pay-as-you-go system - sistem sprotnega prispevnega kritja
Pensionable earnings - zaslužek, ki predstavlja osnovo za določanje pokojninskega prispevka
Personal pension schemes - osebni pokojninski načrt (Velika Britanija)
Prefunded pensions - pokojnine iz naložbenega sklada
Professional association funds - skladi poklicnih združenj
Public pension scheme - javni pokojninski načrt
Replacement rate - nadomestitvena stopnja

Saving funds - varčevalni skladi

Stakeholder pension schemes - pokojninski načrti deležnikov

State second pension – sekundarna državna pokojnina

Support funds - podporni skladi

Trustee - skrbnik

Working life - delovno obdobje